POLIROM

Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos

ediţie bilingvă

Plural

(Ed.) Ignatie Efrem al II-lea Rahmani
Testamentum Domini nostri Jesu Christi
Ed. Montaguntiae, 1899

© by POLIROM Co SA Iaşi, 1996
pentru prezenta versiune în limba română

Editura POLIROM
B-dul Copou nr. 3, P.O. Box 266, 6600 Iaşi
Tel. & Fax (032) 214100; (032) 214111

ISBN: 973-9248-04-7

Printed in ROMANIA

TESTAMENTUM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI

•

TESTAMENTUL DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

Traducere, note şi studiu introductiv
pr. dr. Nicolae Achimescu

POLIROM
Iaşi, 1996

Studiu introductiv

I. Originea şi vechimea scrierii, ediţii şi traduceri

Lucrarea apocrifă *Testamentum Domini nostri Jesu Christi* se încadrează în grupa scrierilor care se numesc, cu un titlu general, *Rânduieli sau orânduiri bisericeşti*.

Titlul acesta prezumtiv al lucrării a făcut ca scrierea de faţă, parte integrantă a uneia mai extinse, cunoscută sub numele de *Octateuhul lui Clement*, să se bucure de aceeaşi trecere ca şi celelalte apocrife liturgice mai cunoscute, cum ar fi, de pildă, *Didahia Apostolilor*, *Tradiţia Apostolică*, *Didascalia* sau *Constituţiile Apostolice*.

Prezentate printr-o ficţiune literară, dispoziţiile privitoare la cultul creştin şi la viaţa creştină în general din Biserica veche din „Orânduirile bisericeşti" sunt înfăţişate ca dictate de Mântuitorul Apostolilor Săi, sau de către aceştia ucenicilor lor, şi culese de un părinte bisericesc[1]. În cazul scrierii *Testamentum Domini*, autorul o prezintă ca provenind de la Mântuitorul Însuşi, Care, după ce a înviat din morţi, ar fi dat dispoziţii şi învăţături Apostolilor în legătură cu eshatologia şi cu viaţa liturgică, morală şi disciplinară din cadrul Bisericii primare.

Cel ce a scris aceste învăţături atribuie scrierea Sfinţilor Apostoli Ioan, Petru şi Matei. Dar critica internă, examinând minuţios cuprinsul lucrării, a stabilit că scrierea a apărut mult mai târziu.

Cert rămâne faptul că autorul este necunoscut deocamdată, deşi se poate deduce că el a scris această lucrare în Siria, făcând parte, probabil, din nişte cercuri monofizite[2].

---

1 Magistrand Vasile Costin, *Scrierea pseudoepigrafă „Testamentum Domini" ca izvor pentru istoria cultului creştin*, in: „Studii Teologice", nr. 3-4, anul XVII (1965), p. 204.

2 J. Quasten, *Florilegium Patristicum,* fasc.7, *Monumenta Eucharistica et Liturgica Vetustissima*, Bonn, 1935-1937, partea a V-a, pp. 235-236.

Fiind tradusă din greacă în siriacă, în secolul al VII-lea, ar putea să i se atribuie o origine antiohiană, dar dependenţa sa de *Tradiţia Apostolică a lui Ipolit*, operă la felde cunoscută ca şi *Rânduiala Bisericii din Egipt*, sugerează mai degrabă o obârşie alexandrină. Însă nu pare nicicum să fie un document roman, acest lucru fiind imposibil[3].

În orice caz, „Simbolul de credinţă hristologică, care precede Euharistia, ca şi restul rugăciunilor şi textelor, par în întregime ortodoxe. Dacă această carte a aparţinut unei comunităţi sectare subzistând repliată printre vechile tradiţii abandonate din alte Biserici, aceşti creştini nu par să fi fost nici gnostici, nici eretici"[4].

Nu e uşor să se stabilească vârsta acestei scrieri prezentă în tradiţia siriană şi în cea alexandrină, mai ales pentru faptul că în această lucrare „se întâlnesc elemente foarte vechi (poate din secolul al II-lea, cum voia editorul Rahmani) cu alte elemente mai recente (şi probabil posterioare renaşterii liturgice din secolul al IV-lea)"[5].

Redactarea finală a lucrării este însă, în mod sigur, târzie, chiar dacă datele şi învăţăturile furnizate încearcă să se încadreze într-o perioadă mult mai veche, pentru că redactorul pare să fi avut în vedere grija de a nu reelabora vechile elemente ale textului său, cu riscul de a lăsa să se strecoare unele contradicţii[6].

Cu privire la data apariţiei acestei lucrări, liturgiştii şi toţi cei preocupaţi de obârşia ei au opinii diferite, fiecare încercând să aducă argumente pentru stabilirea, cel puţin cu aproximaţie, a timpului în care lucrarea a fost compusă.

Primul editor al textului siriac, care este şi traducătorul versiunii în limba latină, patriarhul unit al Siriei, Ignatie Efrem al II-lea Rahmani, a voit să facă dovada că *Testamentul* acesta a apărut în secolul al II-lea d.Hr. El era, fără îndoială, indus în eroare de faptul că scrierea îi părea foarte veche, prin dispoziţiile cuprinse în ea.

---

3 Miguel Arianz, S.J., *Les roles dans l'assemblée chretienne d'après le Testamentum Domini*, in: *L'assemblée Conference Saint-Serge, XXIII-e semaine d'études liturgiques,* Paris, 28 iunie–1 iulie 1976, Roma, 1977, p. 76.

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*.

Se înţelege, însă, că el s-a înşelat în această părere, fiindcă lucrarea *Testamentum Domini* este în dependenţă de *Tradiţia Apostolică* a lui Ipolit Romanul. Pe lângă aceasta, „pare sigur că rugăciunile care se citesc în *Testament* au fost compuse după sinodul de la Niceea, iar locaşul sfânt cu clădirile construite sunt descrise în aşa fel, încât corespund celor din perioada lui Constantin cel Mare”[7].

Dacă scrierea *Testamentum Domini* este un document derivat din lucrarea *Tradiţia Apostolică* a lui Ipolit Romanul, cum pare a fi arătat, şi dacă redactarea sa definitivă (din pricina anumitor pasaje, ca de exemplu capitolul XIX, cu referinţă la botezul din biserică) ar trebui să se plaseze în secolul IV sau V, este totuşi curios faptul că atâtea dintre arhaisme au apărut viabile pentru ultimul său redactor. În orice caz, „data relativ recentă a aşternerii în scris a unui document, vechi prin conţinutul său, este un fenomen care nu displace liturgiştilor, pentru că el dovedeşte o supravieţuire mai lungă decât cea prevăzută a riturilor şi obiceiurilor liturgice – prea primitive la prima vedere – care răstoarnă destule din ideile preconcepute cu referire la mentalitatea liturgică (şi teologică) a creştinilor din primele secole”[8].

În anul 1901, într-o lucrare erudită cu referinţă la *Testamentum Domini*, F. X. Funk[9], făcând un studiu critic asupra acestei scrieri, respinge datarea lui Rahmani, susţinând că lucrarea a apărut în secolul al V-lea.

Dar nu toţi specialiştii sunt de acord cu opinia împărtăşită de Funk în ceea ce priveşte perioada apariţiei lucrării *Testamentum Domini*.

Unii liturgişti ruşi n-au acceptat părerea expusă de Funk şi plasează apariţia *Testamentului* în secolul al III-lea; ba mai mult decât atât, N. Uspensky, după ce a analizat argumentele lui Rahmani şi Funk, revine la părerea lui Rahmani, fixând apariţia lucrării în secolul al II-lea.

În literatura liturgică românească, ca şi la greci, de altfel, există aceeaşi părere ca şi în lumea cercetătorilor

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*, p. 49.

9 *Ibidem*, citând pe F. X. Funk, *Das Testament unseres Herrn und die verwandsten Schriften*, Mainz, 1901.

occidentali, şi anume că lucrarea *Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos* ar data din secolul al V-lea[10].

Un alt liturgist contemporan[11], bazându-se pe o serie de argumente interne, existente în această lucrare, cum ar fi, de pildă, îndemnurile diaconului înaintea anaforei, susţine că cele două păreri, amintite mai sus, ar putea să coexiste. El aduce ca argument un număr suficient de elemente de critică internă, care confirmă acest lucru.

Scrierea *Testamentum Domini* a apărut iniţial, aşa cum spuneam, în limba greacă. Forma originară a lucrării nu ni s-a păstrat, însă, din fericire, documentul a supravieţuit până astăzi în mai multe traduceri (prelucrări). Prima traducere după original a făcut-o în limba siriacă Iacob din Edesa, zis şi Iacob Păcătosul, în anii 686-687[12].

De asemenea, mai există şi alte versiuni în limbile coptă, etiopiană şi arabă, editate până acum numai parţial, şi anume: *Anaforaua liturgică*, în versiunea arabă, câteva rugăciuni în versiunea coptă şi, o parte, în versiunea siriacă.

Scrierea a fost editată pentru prima oară în traducerea siriacă, paralel cu traducerea latină, făcută de patriarhul syro-catolic, Ignatie Efrem al II-lea Rahmani, care a publicat-o în 1899, după un codice din Mossul, descoperit de el, la biblioteca mitropolitană din Antiohia[13].

Mai târziu, liturgistul german A. Baumstark a tipărit şi rânduiala botezului şi a liturgiei, după versiunea arabă din *Testamentum Domini*[14].

Comparând aceste versiuni, constatăm că, deşi sunt asemănătoare în ceea ce priveşte conţinutul sau cuprinsul lor, totuşi există şi multe deosebiri de amănunt. Acestea se datoresc atât influenţelor locale, provenite din mediul în care aceste versiuni au fost făcute, cât şi evoluţiei

---

10 Vezi, de ex. pr. prof. P. Vintilescu, *Încercări de istorie liturgică. Liturghia creştină în primele trei veacuri*, Bucureşti, 1930, pp. 107-123; cf. Vasile Costin, *op. cit.*, pp. 204-218.

11 Miguel Arianz, *op. cit*, p. 46.

12 J. Quasten, *op. cit.*, p. 235; cf. Magistrand Vasile Costin, *op. cit*., p. 205.

13 V. Costin, *op. cit*., p. 205; cf. Miguel Arianz, *op. cit*., p. 44, şi J. Quasten, *op. cit.*, p. 235.

14 În: „Römische Quartalschrift", an XVI (1990), pp. 1-45.

ulterioare a cultului, care a determinat amplificarea şi îmbogăţirea formelor liturgice, în scopul adaptării lor la stadiul de dezvoltare a cultului din vremea traducătorilor respectivi.

O ediţie parţială a traducerii latine a lui Rahmani a realizat-o americanul J. Quasten, care a editat-o cu numeroase note, texte selectate privitoare la biserică, botez şi Euharistie din *Testamentum Domini*, în colecţia sa de texte intitulată *Monumenta Eucharistica et Liturgica Vetustissima*, Bonn, 1935-1937, pp. 235-274.

II. Împărţirea lucrării şi cuprinsul ei pe scurt

Lucrarea *Testamentum Domini* este împărţită în două cărţi.

Această împărţire a *Testamentului* în două cărţi – primele două ale *Octateuhului* – este o particularitate a traducerii siriace a operei, pentru că în versiunile coptă şi arabă ea este păstrată într-o singură carte. Acest *Octateuh* copt şi arab conţine *Rânduiala Apostolică*, drept a doua carte, şi *Rânduiala bisericească* sau *Tradiţia*, cea de a treia. Întrucât compilatorul *Octateuhului* siriac omite *Rânduiala bisericească*, el se vede obligat să împartă *Testamentul* în două cărţi, pentru a rămâne un *Octateuh*, adică o colecţie de opt cărţi[15].

Tema principală a lucrării este aceea a formulării unor reguli de organizare a întregii vieţi bisericeşti, conform învăţăturilor şi dispoziţiilor date de Mântuitorul Hristos, prezentat ca autor al acestei scrieri.

Un loc important îl ocupă dispoziţiile privitoare la hirotonisiri şi la botez, cu toate rânduielile lor. Euharistia însăşi nu este prezentată decât cu ocazia hirotonirii episcopului sau participării noilor botezaţi la taine.

1. – Cartea I începe cu o introducere de 14 capitole, care este în întregime originală, prezentând pe Mântuitorul Hristos în dialog cu Apostolii Săi, pentru a le vesti în mod profetic

15 Miguel Arianz, *op. cit.*, p. 70; cf. Hanssen, *La liturgie d'Hippolyte*, Roma, 1959.

cum va fi viaţa ucenicilor. Această profeţie, chiar dacă se arată a fi cu mult mai apropiată de *Evanghelie* decât *Apocalipsa*, n-are nimic miraculos şi cu greu s-ar putea spune că ea aparţine „genului catastrofic"[16].

Autorul acestei părţi a *Testamentului*, vorbind la persoana întâi, în numele Mântuitorului Hristos, nu adaugă aproape nimic *Evangheliilor* şi nu se îndepărtează de ele decât în mică măsură.

În capitolele XV şi XVI, Apostolii (Petru, Ioan, Toma, Matei, Andrei, Matia şi alţii) şi pioasele femei (Marta, Maria şi Salomeea) Îl întreabă pe Domnul cu privire la sarcini şi funcţii, pentru a stabili ceea ce trebuie să propovăduiască. Ei află tot ceea ce trebuie să facă în Biserică, dispoziţiile primite devenind de acum înainte normative obligatorii în cadrul Bisericii.

În capitolul XVII, ucenicii pun o altă problemă, şi anume aceea a hirotonisirii întâistătătorului Bisericii, la care Domnul dă dispoziţiile şi învăţăturile de rigoare.

Capitolul XVIII constituie în întregime o exortaţie cu privire la observarea disciplinei arcane, în virtutea căreia o parte din lucrurile descoperite de Mântuitorul e rezervată în exclusivitate pentru slujitori, iar alta e comunicată întregii Biserici, dar nu şi celor din afara ei.

În realitate însă, capitolele ulterioare nu fac distincţie între ceea ce este rezervat slujitorilor şi ceea ce este pentru întreaga Biserică, pentru că toate hirotoniile se fac în public, cu participarea poporului. Numai în faţa necredincioşilor, disciplina arcană pare să fie într-adevăr respectată[17].

În capitolul XIX se expune în mod explicit, felul în care trebuie făcut locaşul bisericii. Unul dintre meritele acestui capitol este că dă informaţii referitoare la locul pe care îl ocupă în biserică fiecare din categoriile de slujitori, de credincioşi şi de catehumeni.

Începând cu capitolul XX şi până la capitolul XLVII, care este sfârşitul primei cărţi a *Testamentului* siriac (alte versiuni nu împart *Testamentul* în două părţi), autorul tratează în mod lămurit despre diversele trepte şi funcţii bisericeşti, cum ar fi cele de episcop, diacon, duhovnic, văduvă, ipodiacon, citeţ şi fecioare.

16 Miguel Arianz, *op. cit.*, p. 47.
17 *Ibidem*.

2. – Cartea a doua, fiind o continuare a celei dintâi, cuprinde, de asemenea, mai multe dispoziţii şi învăţături, dar de această dată cu referinţă la catehumeni, botez şi perioada de început prin care noul creştin trece după botezarea sa şi îmbrăţişarea învăţăturii lui Hristos, până la înmormântare.

Iată pe scurt subiectele care au fost tratate de către autor în această a doua carte a lucrării:

- catehumenii şi familiile lor;
- îndeletnicirile interzise creştinilor; îndeletnicirile admise cu anumite condiţii;
- învăţătorul catehumenilor;
- femeile catehumene şi cele credincioase;
- rolul episcopului, al preotului, al părinţilor copiilor care nu pot răspunde, al diaconului şi al văduvelor, la botez;
- neofiţii, copiii care cântă, bolnavii, părinţii necredincioşilor;
- clericii invitaţi la masă, cei care aduc jertfă;
- muribunzii care-şi fac testamentul;
- fiicele pentru căsătorie;
- cei care se împărtăşesc fără să fi postit;
- cei ce sunt împiedicaţi să vină la biserică, bolnavi, muribunzi, defuncţi;
- orele de rugăciune şi alte obligaţii de viaţă creştină.

III. Informaţii mai importante cu privire la cult în *Testamentum Domini*

Lucrarea *Testamentum Domini*, deşi are un conţinut variat, tratând multe probleme, totuşi implicaţiile liturgice şi de cult par a fi cele mai importante:

1. Descrierea bisericii (cartea I; capitolul XIX)

Între multe alte probleme, lucrarea de faţă tratează şi despre locaşurile sfinte din perioada redactării ei, descriind într-un mod lămurit felul în care trebuie construite şi împărţite. Conform indicaţiilor din această lucrare, biserica trebuie să aibă trei intrări, ca simbol al Sfintei Treimi. În partea dreaptă a intrării din dreapta trebuie să fie aşezat

diaconiconul, pentru ca cele aduse pentru jertfă să poată fi triate şi alese de către diacon. Acest diaconicon trebuia să aibă un atrium, care-l înconjura. În interiorul acestui atriu se află baptisteriul, care avea o lungime de 12 coţi, simbolizând numărul celor 12 Apostoli.

Biserica trebuie să aibă, de asemenea, şi o încăpere pentru catehumeni, unde se oficia şi ritualul exorcizărilor. În partea de răsărit a bisericii, în altar, se afla locul episcopului, iar în stânga şi respectiv dreapta lui, erau locurile preoţilor, adică presbiteriul sau sintronul. În dreapta episcopului stăteau preoţii mai distinşi, iar în stânga, ceilalţi. De asemenea, biserica mai trebuia să aibă şi un portic în partea dreaptă, destinat bărbaţilor, şi altul în partea stângă, destinat femeilor.

Altarul şi baptisterul aveau câte o perdea din pânză fină de in. Se mai prevedea o încăpere specială, unde preoţii, protodiaconul şi lectorii însemnau numele celor ce aduceau daruri pentru Sfânta Jertfă şi al celor ce se aduceau. Aici protodiaconul citea numele celor pentru care făcea pomenire la liturghie.

Lângă diaconicon se afla o cutie (gazofilachion), unde credincioşii depuneau darurile în bani pentru biserică. Tot aproape de altar era amvonul, adică un loc înălţat, de unde se făceau lecturile. În jurul bisericii trebuiau să fie aşezate locuinţele clericilor, ale văduvelor şi diaconiţelor care erau în slujba bisericii, precum şi casele de găzduire pentru călători şi străini.

Analizând toate informaţiile din această lucrare cu privire la clădirea bisericii, se pare că autorul descrie o anumită biserică de tip bazilical, pe care a avut-o în vedere, cu siguranţă, şi pe care o prezintă ca un model de urmat îndeobşte la construirea altor biserici. Tipul acesta bazilical, complex, recomandat aici, coincide cu înfăţişarea bisericilor din epocă (secolele IV-VI) de dezvoltare a catehumenatului, aşa cum o prezintă istoria artei şi arheologia creştină, în special pentru bisericile din părţile Siriei[18].

18 Magistrand V. Costin, *op. cit.*, citând H. W. Beyer, *Der Syrische Kirchenbau*, Berlin, 1925, şi G. Leroux, *Les églises Syriennes à portes latérales et le Testamentum Domini*, in: *„Mélanges Holleaux"*, Paris, 1923.

2. Ritualul catehumenatului, botezului, mirungerii şi împărtăşirii (cartea a II-a ; capitolele III-X)

Liturghia descrisă în *Testamentum Domini* are ca primă parte liturghia catehumenilor, prin care se urmăreşte în special pregătirea celor ce urmau să primească botezul creştin. Perioada de pregătire a catehumenilor pentru a intra în rândul creştinilor dura, în unele părţi, trei ani. În acest timp, catehumenii trebuiau să asculte cu stăruinţă cele ce se refereau la ei în liturghia catehumenilor, la care aveau dreptul să ia parte; pe lângă aceasta, însă, ei participau la nişte cursuri speciale în vederea instruirii lor religioase, care constau în cateheze (omilii catehetice) ce erau ţinute, de regulă, în Postul Paştelui, de către marii cateheţi ai epocii.

Chiar dacă, în mod normal, durata catehumenatului ţinea trei ani, totuşi ea putea fi modificată în funcţie de calităţile şi râvna catehumenilor. Când se observa la ei o dorinţă aprinsă, precum şi calităţi morale deosebite, aceştia puteau fi botezaţi înainte de termen. În biserică, toţi catehumenii stăteau separaţi de credincioşi, şi anume bărbaţii în partea dreaptă, iar femeile în partea stângă, de regulă în pronaos (nartică).

După rugăciunea pentru catehumeni, urma sărutarea frăţească pe care şi-o dădeau bărbaţii între ei şi femeile între ele. Când îşi punea mâinile peste ei, episcopul rostea o rugăciune – „Dumnezeule, Care trimiţi tunetele şi pregăteşti fulgerele, Cel care ai întemeiat cerul şi ai întărit pământul", iar după aceasta, catehumenii erau lăsaţi să plece din biserică.

După ce se alcătuiau liste cu cei ce urmau să fie botezaţi şi după ce catehumenii erau examinaţi cu referinţă la viaţa morală şi învăţătura primită, în fiecare zi, după ce ascultau Sfânta Evanghelie, primeau punerea mâinilor şi erau exorcizaţi în ziua Paştilor, când erau botezaţi.

Această practică de a exorciza, de a sufla asupra lor şi de a-i însemna la principalele organe de simţ, subzistă şi astăzi în rânduiala botezului, cu singura deosebire că astăzi durează un timp mai îndelungat.

În noaptea Sâmbetei celei mari, credincioşii cât şi catehumenii exorcizaţi privegheau până la miezul nopţii.

Cei care trebuiau să fie botezaţi nu aveau voie să aducă nimic cu ei, în afară de o pâine pentru Euharistie. Apa pentru botez trebuia să fie curată şi curgătoare. La botez, catehumenii trebuiau să respecte o ordine: mai întâi copiii, după care bărbaţii şi apoi femeile. Pentru copiii care se botezau, răspunsurile rituale trebuiau să le dea ei înşişi, dacă puteau, iar dacă nu, părinţii sau altcineva din cei apropiaţi. Pentru ungerea baptismală, episcopul binecuvânta untdelemnul înainte de botez. Atât bărbaţii cât şi femeile trebuiau să lepede orice podoabă înainte de a coborî în apă pentru botez. Apoi, luând pe fiecare în parte dintre cei ce trebuiau botezaţi şi întorcându-l cu faţa spre apus, îi poruncea să spună: „Mă lepăd de tine, Satano, şi de toată slujirea ta, de prefăcătoriile tale, de poftele tale, de toate faptele tale". După ce candidatul la botez rostea această formulă, era uns cu untdelemn exorcizat de către preot cu formula: „Te ung cu acest untdelemn, spre izbăvirea de orice duh rău şi necurat şi spre izbăvirea de tot răul".

După aceasta, candidatul se întorcea cu faţa spre răsărit şi i se poruncea să spună: „Mă supun, Ţie, Părinte, Fiule şi Duhule Sfinte, de Care toată firea tremură şi se înspăimântă, ajută-mă să împlinesc toate cele plăcute Ţie, fără de prihană". După aceea, episcopul îl încredinţa preotului pentru a fi botezat.

Lucrarea *Testamentum Domini* mai vorbeşte, în afară de acest botez prin cufundare, şi de un „botez al sângelui", care constă în faptul că, dacă unul dintre catehumeni era condamnat la moarte şi cerea să fie botezat, putea fi botezat imediat, iar dacă murea în persecuţie, era considerat botezat cu propriul lui sânge.

După ce se împlineau cufundările în apă, cu care ritualul botezului se încheia, preotul făcea mirungerea botezatului cu următoarea formulă: „Te ung cu untdelemn în numele lui Iisus Hristos".

După ce se săvârşea mirungerea, episcopul rostea o rugăciune, prin care cerea pentru noii creştini har, ca să împlinească învăţămintele cele sfinte. Apoi, turnând untdelemn şi punându-şi mâinile peste capul noului botezat,

episcopul zicea: „Ungându-te, te ung întru Dumnezeu cel atotputernic, în Hristos Iisus şi în Duhul Sfânt, ca să-i fii lucrător cu credinţă desăvârşită şi vas plăcut". Îl însemna pe frunte, sărutându-l şi zicând: „Dumnezeul celor smeriţi să fie cu tine", iar cel ce era însemnat răspundea: „Şi cu duhul tău".

De acum înainte, noii botezaţi se rugau împreună cu ceilalţi creştini şi se împărtăşeau pentru prima dată, iar la sfârşitul slujbei li se vorbea despre înviere.

Ritualul botezului în *Testamentum Domini* reprezintă practica Bisericii chiar din perioada de strălucire a catehumenatului (secolele IV-V)[19].

3. Rânduiala Liturghiei

Toate informaţiile cuprinse în *Testamentum Domini* cu referire la liturghia din acel timp privesc atât liturghia catehumenilor, cât şi liturghia credincioşilor. Liturghia aceasta prezentată în cadrul scrierii de faţă este, prin rânduiala ei, o liturghie arhierească, adică o liturghie oficiată de episcop, asistat de ceilalţi clerici. Multe părţi ale liturghiei catehumenilor sunt doar schiţate.

În partea întâi a liturghiei catehumenilor sunt prevăzute dispoziţii în legătură cu citirile din *Sfânta Scriptură a Noului şi Vechiului Testament*; lectorul sau citeţul citea din profeţi şi „celelalte lecturi", iar preotul sau diaconul citea *Sfânta Evanghelie*, după care episcopul sau preotul predica „quae conveniunt et proficiunt" (cele ce se cuvin şi sunt de folos).

Dintre aceste citiri, în liturghiile Bisericii ortodoxe au rămas numai citirile din Noul Testament şi prochimenul dinaintea Apostolului, care nu este altceva decât un verset din psalmii ce se cântau odinioară în întregime în această parte a liturghiei[20].

Ca element strâns legat de citiri era predica. În continuarea liturghiei se succedau o rugăciune pentru catehumeni, punerea mâinilor episcopului peste ei şi concedierea lor din biserică. Prin aceasta se încheia, de fapt, liturghia catehumenilor şi începea liturghia credincioşilor.

---

19 Vasile Costin, *op. cit.*, p. 212.
20 *Ibidem*, p. 213.

Acum, diaconul intona cuvântul său de îndemn (*proclamatio diaconi*), prilej cu care catehumenii trebuiau să părăsească biserica, iar după această rugăciune, episcopul binecuvânta poporul cu mâinile (*signum manu*) şi diaconul zicea rugăciunea scurtă: „Să ne ridicăm în Duhul Sfânt". După aceea, episcopul zicea o rugăciune, la care credincioşii răspundeau cu „Amin!"

O altă caracteristică a rânduielii din *Testamentum Domini* este învăţătura care poartă numele de „Instructio mystagocica" sau „mystagogia", care avea drept scop iniţierea şi deprinderea credincioşilor cu învăţătura şi doctrina Bisericii.

Această instrucţie mystagogică nu se făcea însă tot timpul, ci doar la anumite sărbători mai importante: Sfintele Paşti (Sâmbăta şi Duminica), la Cinzecime şi Epifanie, adică cele trei date din cursul anului când se săvârşea botezul catehumenilor.

O caracteristică deosebită însă este formula „Sfintele Sfinţilor", care este plasată aici înainte de rugăciunea euharistică, iar în liturghiile bizantine de azi o găsim imediat înainte de împărtăşire.

Apoi urmează prima parte a anaforalei liturgice, numită rugăciune euharistică, după care partea a II-a a anaforalei, numită rugăciunea teologică.

După rugăciunea anaforei, înainte de a se face împărtăşirea, se zicea: „Fie numele Domnului binecuvântat". După aceasta se dădeau învăţături în legătură cu împărtăşirea.

Şi la împărtăşire trebuia să se respecte o ordine: bătrânii, fecioarele şi după aceea ceilalţi.

În încheierea rânduielii liturgice din *Testamentum Domini*, episcopul trebuia să zică o rugăciune scurtă, adresată lui Dumnezeu pentru păzirea şi întărirea celor ce s-au împărtăşit cu trupul şi sângele Domnului.

Ca o concluzie generală, în ce priveşte menţiunile liturgice şi de cult pe care le găsim în lucrarea tradusă, s-ar putea spune că scrierea prezintă multe elemente clasice din cultul Bisericii creştine, dar, în acelaşi timp, şi multe note caracteristice care nu pot fi găsite în alte rânduieli bisericeşti, ceea ce înseamnă că acest document

nu s-a bucurat de o utilizare prea largă, rânduielile din el reprezentând, probabil, pravila unei biserici locale din părţile Siriei sau Egiptului[21].

În orice caz, putem presupune că *Testamentum Domini* ne transmite ecoul unor vechi manifestări ale credinţei creştine şi că el reflectă imaginea unei comunităţi care trăieşte cu multă fidelitate idealul evanghelic şi tradiţiile apostolice, mai ales pe cele pauline[22].

21 *Ibidem*, p. 213.
22 Miguel Arianz, *op. cit.*, p. 76.

Nota traducătorului

Ediţia de faţă reproduce textul latin publicat în 1899 de Ignatie Efrem al II-lea Rahmani. Versiunea în limba română include şi traducerea notelor lui Rahmani, conforme cu textul latin. Aceste note poartă menţiunea *(N.R.)*, urmată de indicarea numărului paginii unde se găsesc ele în ediţia folosită de traducătorul în limba română. De regulă, ele oferă explicaţii privind diferenţele dintre versiunea copto-arabă şi cea latină. Nu am considerat necesar să reproducem textul notelor şi în limba latină. Au trebuit însă oferite unele explicaţii cu privire la anumiţi termeni şi anumite soluţii adoptate la traducerea în limba română; de asemenea s-au introdus, unde era cazul, trimiteri la textul biblic. Aceste note, aparţinând traducătorului, au fost specificate cu menţiunea *(N.A.)*.

Versiunea latină păstrează între paranteze ( ) cuvintele introduse de Rahmani. Aceleaşi paranteze au fost menţinute şi în versiunea în limba română. În plus, pentru cursivitatea textului, au fost necesare unele adăugiri menţionate în versiunea românească între croşete [ ]. În versiunea latină, între croşete [ ] este indicată numerotarea filelor şi coloanelor din manuscrisul iniţial.

TESTAMENTUM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI

TESTAMENTUL DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

[Fol. 339 vers. col. 1]

Testamentum seu verba, quae Dominus Noster ex mortuis resurgens dixit suis sanctis apostolis, quaeque per Clementem Romanum discipulum Petri fuerunt in octo libris scripta.

LIBER PRIMUS.

(Prologus.)

Postquam Dominus noster, de mortuis resurgens, nobisque apparens, fuit a Thoma, Matthaeo et Joanne palpatus, effectique fuimus certiores Magistrum nostrum revera de mortuis surrexisse, factum est ut, procidentes in facies, benediceremus Patrem novi mundi Deum, qui per Jesum Christum Dominum nostrum nos salvos fecit. Maximo perculsi timore permansimus prostrati tamquam infantes absque loquela. Jesus autem Dominus noster manum imponens super singulos nostrum erexit nos dicens: Curnam defecit cor vestrum, ingensque vos pervasit [col.2] stupor? Nescitis illum, qui me misit, posse magnalia perpetrare, ad salutem eorum, qui ex corde in ipsum crediderunt?

Nolite ergo sic esse obstupefacti tamquam statuae, noliteque tardi manere; sed tamquam filii lucis petite a Patre meo, qui in coelis est, spiritum consilii et magnanimitatis, et ipse vos implebit Spiritu sancto, dabitque vobis ut mecum sitis in saeculum.

Testamentul sau cuvintele pe care le-a spus Sfinţilor Săi Apostoli Domnul nostru când a înviat din morţi, şi care au fost scrise în opt cărţi de către Clement Romanul, ucenicul lui Petru.

CARTEA I

(Prolog)

După ce Domnul nostru a fost cercetat de Toma, Matei şi Ioan, când a înviat din morţi şi S-a arătat nouă, şi după ce noi ne-am încredinţat că Învăţătorul nostru a înviat cu adevărat din morţi, s-a întâmplat ca noi, căzând cu faţa la pământ, să binecuvântăm pe Tatăl, Dumnezeul lumii celei noi, care prin Iisus Hristos, Domnul nostru, ne-a mântuit. Cuprinşi de o foarte mare spaimă, am rămas culcaţi la pământ ca nişte copii fără grai[1]. Dar Iisus, Domnul nostru, punându-şi mâna peste fiecare dintre noi, ne-a ridicat zicând: Pentru ce, oare, v-a părăsit curajul şi v-a cuprins o aşa de mare mirare?

Nu ştiţi că Acela care M-a trimis pe mine poate să desăvârşească minuni spre mântuirea celor ce au crezut din inimă în El?

Deci nu fiţi aşa de înmărmuriţi ca nişte statui şi nu rămâneţi greoi la minte, ci ca nişte fii ai luminii cereţi de la Tatăl Meu, care este în ceruri, duhul sfatului şi al mărinimiei, şi El însuşi vă va umple pe voi cu Duh Sfânt şi vă va da vouă ca să fiţi cu Mine în veac.

---

1 În versiunea copto-arabă, aceste cuvinte sunt traduse prin „am căzut la pământ ca şi morţi". (N.R., p. 3).

I

Et respondimus dicentes: Domine quid est Spiritus sanctus, quem dixisti ut peteremus? quaenam ipsius virtus? Dixit nobis Dominus noster: Amen dico vobis, non eritis filii lucis, nisi per Spiritum sanctum. Respondimus ei dicentes: Domine noster, da nobis ejusmodi (Spiritum). Et confestim Jesus insufflavit in nos, et post receptum Spiritum sanctum dixit nobis: Amen dico vobis, quod vos, qui facti estis discipuli regni coelorum, qui corde minime dubitante in me credidistis, meque secutiestis, mecum eritis vos; et omnes, qui per vos intelligent et perficient voluntatem Patris mei, servabuntque verba mea atque passionem meam noscent, sancti fient, habitabuntque in mansionibus Patris mei, et a diebus malis venturis liberabuntur, et ego cum eis ero ostendens ipsis vias meas, per quas illi vivent.

II

Responderunt Petrus et Joannes, dixeruntque ei: Domine, dic nobis signa finis (mundi), omniaque, quae tunc patrabuntur ab iis, qui hunc mundum incolent, ita ut et nos illa significemus iis, qui inter omnes gentes sunt crediturі in nomen tuum, atque ita illae generationes servantes (monita tua) vivant. Respondit Jesus dicens: Nonne, antequam paterer pro eis, vobis praedixeram nonnulla de fine (mundi), propter eos qui (tunc) habitaturi sunt terram? Respondimus dicentes: Domine noster, sed nunc cupimus scire prodigia et signa exterminationis hujus mundi, si Dominus judicet quod utile sit nobis et illis, qui audituri sunt, ea cognoscere.

I

Şi noi am răspuns zicând: Doamne, ce este Duhul Sfânt, pe care Tu ai spus să-L cerem? Care este, oare, puterea Lui? Domnul nostru ne-a zis: Amin zic vouă, nu veţi fi fiii luminii decât prin Duhul Sfânt. Noi I-am răspuns zicând: Doamne al nostru, dă-ni-l nouă pe acesta. Şi îndată Iisus a suflat către noi şi, după ce am primit Duh Sfânt, ne-a zis: Amin zic vouă, căci voi cei ce aţi fost făcuţi ucenici ai împărăţiei cerurilor, voi cei care, neîndoindu-vă deloc cu inima, aţi crezut în Mine şi M-aţi urmat pe Mine, cu Mine veţi fi; şi toţi cei care vor înţelege prin voi şi vor împlini voia Tatălui Meu şi vor păzi cuvintele Mele şi vor cunoaşte pătimirea Mea, vor fi sfinţi şi vor locui în locaşurile Tatălui Meu, şi de zilele rele care vor veni vor fi scăpaţi şi Eu voi fi cu ei, arătându-le căile Mele prin care vor fi vii.

II

Petru şi Ioan au răspuns şi I-au zis: Doamne, spune-ne nouă semnele sfârşitului (lumii) şi toate cele ce vor face cei care vor locui atunci această lume, astfel ca şi noi să le vestim acelora care dintre neamurile vor crede în numele Tău, şi astfel acele neamuri care păzesc (sfaturile Tale) să trăiască. Iisus a răspuns zicând: Oare, înainte de a pătimi pentru aceştia, nu vă prezisesem câteva lucruri despre sfârşitul (lumii), pentru cei ce vor locui (atunci) pământul? Noi am răspuns zicând: Doamne al nostru, însă acum dorim să ştim prevestirile şi semnele sfârşitului acestei lumi, dacă Domnul va socoti că ne este folositor nouă şi acelora care le vor auzi, să le cunoaştem.

III

Respondens Jesus dixit: Tempore dispensationis meae antequam fuerim glorificatus, jam vobis praedixeram signa annuntiantia prope esse exterminationem hoc modo: nimirum futuras esse super terram fames, pestilentias, confusiones, perturbationes, insurrectiones gentium contra gentes, ceteraque alia, quae dixi vobis; mandaveramque vobis, ut vigilaretis et oraretis.

Modo autem audite, o filii lucis! Quoniam Pater meus, qui me misit ad suam haereditatem, praecognoscens quae futura sunt, praedestinaverit ex ultimis generationibus in novissimis diebus vasa sancta, honorabilia et electa, idcirco exacte vobis manifesta faciam, [col. 3] quae post haec eventura sunt, quandonamque surrecturus sit ille filius perditionis, ille inimicus et adversarius, qualisque sit ille futurus.

IV

Adpropinquante itaque regno, signa erunt ejusmodi: post fames, pestilentias et confusiones per gentes, tunc dominabuntur et praecrunt principes amatores argenti, inimici veritatis, occisores fratrum suorum, mendaces, osores fidelium, jactatores, hiantes aurum, inter se cognati quidem, non tamen sibi invicem consentientes cum quivis socii sui vitam perdere cupiet. Per eorumdem exercitus erunt angustiae magnae, fugae et effusio sanguinis.

III

Iisus, răspunzând, a zis: În timpul păstoririi mele înainte de a fi fost preamărit, Eu tocmai vă prezisesem în acest fel semnele care vestesc că sfârşitul este aproape: vor fi, negreşit, pe pământ foamete, molime, dezordini, tulburări, războaie ale unor neamuri contra altora şi celelalte pe care vi le-am spus; şi vă poruncisem să privegheaţi şi să vă rugaţi.

Acum însă ascultaţi, o, fii ai luminii! Căci Tatăl Meu, cel care M-a trimis spre moştenirea Sa[2], ştiind dinainte cele ce se vor întâmpla, a rânduit dinainte, dintre cele din urmă neamuri, vase sfinte, vrednice de cinste şi alese pentru zilele cele din urmă, fapt pentru care Eu vă voi arăta vouă întocmai faptele care se vor întâmpla după aceasta, şi când, într-adevăr, se va ridica acel fiu al pierzaniei, acel duşman şi vrăşmaş, şi cum va fi acela.

IV

Aşadar, când se va apropia împărăţia [cerurilor], semnele acesteia vor fi, pe lângă foamete, molime şi tulburări printre neamuri; atunci vor stăpâni şi vor fi conducători iubitorii de argint, duşmani ai adevărului, ucigaşi ai fraţilor lor, mincinoşi, dispreţuitori ai celor credincioşi, mândri, lacomi de aur, înrudiţi între ei, dar neînţelegându-se totuşi unii cu alţii[3], când vreunul va vrea să piardă viaţa tovarăşului său. În armatele lor vor fi neajunsuri mari, dezertări şi vărsare de sânge.

---

2 În versiunea copto-arabă apare „fiindcă Tatăl Meu, cunoscând dinainte nenorocirile care se vor întâmpla în zilele de pe urmă, a rânduit dinainte moştenirea Sa şi vase de cinste etc." (N.R., p. 7).

3 În versiunea copto-arabă, în continuare, se menţionează despre aceşti conducători că vor veni „din regiunile de răsărit, neurmărind absolut deloc sfaturile prescrise, ci viaţa vreunui tovarăş al lor etc." (N.R., p. 7).

V

Surget autem et in occidente rex alienigena, princeps summi doli, atheus, homicida, deceptor, cupidus auri, vaferrimus, pravus, inimicus fidelium et persecutor. Dominabitur et in gentes barbaras et effundet multum sanguinem. Tunc argentum erit contemptibile et in honore habebitur aurum (tantum). Erit in omni civitate et regione direptio et praeda per latrones, effundeturque sanguis.

VI

Erunt tunc signa in coelo: arcus apparebit et cornu et lampades, (audienturque) tempore non suo susurrus et voces, aestus maris et terrae rugitus.

VII

Erunt dein et signa super terram: draconum generatio ex hominibus, similiter et ferarum; puellae recenter viris nubentes parient infantes loquentes verba perfecta, nunciantesque tempora novissima et rogabunt ut interficiantur. Adspectus autem eorum erit uti adspectus jam provectorum in annis: cani enim erunt, qui nascentur.

Etiam mulieres parient infantes quadrupedes. Aliae autem (mulieres) spiritus solum parient; aliae vero cum spiritibus immundis etiam foetus suos generabunt. Aliae erunt in ventre divinantes, loquentesque incantationes. Et multa alia signa horribilia erunt.

V

Dar se va ridica şi în Apus un rege străin, începătorul vicleniei supreme, necredincios, ucigaş, înşelător, doritor de aur, foarte abil, depravat, duşman şi prigonitor al celor credincioşi.

El va domni şi peste neamurile barbare şi va vărsa mult sânge. Atunci argintul va fi de nimic şi în cinste va fi (doar) aurul. În orice cetate şi ţinut va fi jaf şi pradă din partea hoţilor şi sânge se va vărsa.

VI

Atunci vor fi[4] semne în cer: vor apărea un arc, un corn şi făclii şi (se vor auzi) murmure şi glasuri ciudate, clocote ale mării şi vuiete ale pământului.

VII

În sfârşit, vor fi şi pe pământ semne: un soi de balaur şi de fiare între oameni; copile abia măritate vor naşte bărbaţilor copii care vorbesc perfect şi vestesc vremurile cele din urmă şi vor cere să fie omorâţi. Iar înfăţişarea lor va fi ca şi înfăţişarea celor deja îmbătrâniţi în ani: fiindcă cei care se vor naşte vor fi cărunţi.

Femeile vor naşte şi copii cu patru picioare. Iar alte (femei) vor naşte doar spirite; însă altele vor zămisli pe feţii lor cu spirite necurate[5]. Vor fi altele care ghicesc în măruntaie şi grăiesc farmece. Şi multe alte semne înspăimântătoare vor fi.

4 Vezi nota 6 (N.R., p. 9).

5 În versiunea copto-arabă apare aici „alte femei vor naşte fii proveniţi din spirite necurate". (N.R., p. 9).

VIII

In coetibus autem, in populis et in ecclesiis erunt conturbationes multae. Surgent enim pastores iniqui, injusti, contemptores, avidi, amatores deliciarum, amatores lucrorum, amatores argenti, loquaces, jactatores, superbi, gulosi, perversi, protervi, voluptuosi, quaerentes vanam gloriam, currentes ex adverso contra vias evangelii, recedentes longe a porta angusta, procul repellentes a se quamvis humiliationem (seu passionem) neque commiserentur meae passionis. Despicient omnia verba veritatis, contemnentque omnem viam pietatis, neque ipsos poenitebit peccatorum suorum. Quamobrem diffundentur inter gentes incredulitas, odium fraternitatis, pravitas, acerbitas, negligentia, [fol. 340 r. col. I] zelotypia, inimicitia, dissidium, latrocinium, oppresso, ebrietas, intemperantia, lascivia, libido, fornicatio, cunctaque alia opera quae opposita sunt praeceptis vitae.

Recedet enim a plerisque moeror, humilitias, pax, mansuetudo, paupertas, commiseratio et fletus, cum pastores ejusmodi exercitationes aspernaverint, minimeque executi fuerint, neque praecepta mea exhibuerint, quin potius in populo veluti exempla iniquitatis ipsi exstiterint. Veniet tempus, quo nonnulli ipsorum me negabunt, excitabunt in terra discidia, et confident in rege corruptibili. Qui autem in meo nomine perseverabunt usque in finem, vivent. Tunc (praefati mali pastores) praescribent ho-

VIII

Iar în mulţimi, în popoare şi în biserici vor fi multe tulburări[6]. Fiindcă se vor ridica păstori nemiloşi, nedrepţi, trufaşi, poftitori, iubitori de plăceri, iubitori de câştiguri, iubitori de argint, flecari, prigonitori, mândri, lacomi, răi, neruşinaţi, desfrânaţi, care caută slavă deşartă, mergând împotriva căilor Evangheliei, rămânând departe de poarta cea strâmtă, care îndepărtează de la ei orice smerenie (sau suferinţă) şi nici nu le va păsa de suferinţa Mea. Ei vor dispreţui toate cuvintele adevărului, vor nesocoti orice cale a credinţei şi nu se vor căi pentru păcatele lor. Din care pricină se vor răspândi între neamuri necredinţa, ura frăţiei, stricăciunea, asprimea, nepăsarea, pizma, duşmănia, neînţelegerea, tâlhăria, asuprirea, beţia, necumpătarea, dezmăţul, pofta, corupţia şi toate celelalte fapte care sunt potrivnice învăţăturilor vieţii.

Căci va pieri de la cei mai mulţi întristarea, smerenia, pacea, bunătatea, sărăcia, mila şi lacrimile, întrucât păstorii vor dispreţui aceste nevoinţe sau nu le vor urma deloc şi nici nu vor arăta învăţăturile Mele, ba chiar ei înşişi se vor face în popor mai degrabă nişte pilde de nedreptate. Va veni vremea când chiar unii dintre ei Mă vor tăgădui, vor stârni dezbinări pe pământ şi vor crede într-un stăpân stricat[7]. Dar cei ce vor stărui în numele Meu până la sfârşit, vor fi vii. Atunci (păstorii cei răi amintiţi mai

6 Partea aceasta a *Testamentului* de la începutul cap. VI şi până în acest loc e cuprinsă în vechea versiune latină, al cărei fragment se găseşte în Codicele Trevirensi, N. 36, din veacul VIII. Acest fragment îl editează chiar M.R. James în *Apocrypha anecdota* etc., Cambridge, 1893, p. 153-154, editor care opinează că această primă parte a *Testamentului* care se preocupă de venirea lui Antihrist şi de semnele premergătoare sfârşitului lumii dovedeşte *Apocalipsa lui Petru*. (N.R., p. 9).

7 Versiunea copto-arabă prezintă „şi cred în stăpâni muritori", (N.R., p. 11).

minibus praecepta abnormia libro praeceptorum, quae sunt juxta placitum Patris mei; electi et sancti mei ab ipsis despicientur et inter illos polluti vocabuntur: illi, inquam, electi, qui sunt recti, puri, compuncti, misericordes, mites et mansueti, habentes continuo notionem illius, qui inter eos semper versatur, et dicentur fatui propter me, qui ipsos salvos feci.

Eveniet et in diebus illis, ut Pater meus ex generatione illa congreget justos animasque puras et fideles, quibus ego apparebo et cum ipsis habitabo, illisque immittam mentem agnitionis et veritatis, mentem sanctitatis, neque desistent a laudibus concinendis, gratiisque agendis Deo ipsorum, Patri meo, qui me misit, omnique tempore loquentur veritatem et erudient illos, quorum probaverint spiritum, invenerintque eos rectos esse, et dignos regno, illosque edocebunt scientiam, magnanimitatem et intelligentiam. Et qui patientur persecutionem, ut vivant in pietate, recipient collaudationis mercedem.

Illis temporibus perturbabuntur omnia regna et mundus totus, eritque angustia maxima atque inopia. Totus hic mundus tamquam nihil reputabitur, omniaque bona mundi a multis devastabuntur, eritque maxima penuria segetum, atque admodum dura hiems. Et principes erunt rari, et pauci possidentes aurum et argentum abundantesque hujus mundi fortunis, et filii hujus saeculi habebunt gestionem ipsorum aerariorum et horreorum, dominabunturque in foris emptionis et venditionis. Multi affligentur atque idcirco Deum suum invocabunt, ut liberentur. Beati qui tunc non erunt, atque etiam beati qui erunt quidem, sed sustinebunt. Quum haec itaque contingent, prope erit, ut, expleto jam tempore, parturiens gignat.

înainte) vor da oamenilor alte învăţături decât cele din cartea învăţăturilor, ce sunt după voia Tatălui Meu; cei aleşi şi sfinţi ai Mei vor fi huliţi de către ei şi vor fi socotiţi spurcaţi în mijlocul lor: aceia, zic, cei aleşi, care sunt drepţi, curaţi, bârfiţi, blânzi, buni, care cunosc tot timpul pe Cel ce se află mereu în mijlocul lor, şi vor fi numiţi proşti din cauza Mea, Cel care I-am mântuit pe ei.

Şi se va întâmpla în zilele acelea, ca Tatăl Meu să adune dintr-acel neam pe cei drepţi şi sufletele curate şi credincioase, cărora Eu Mă voi arăta şi cu ei voi locui, şi le voi trimite lor cugetul cunoştinţei şi al adevărului, cugetul sfinţeniei, şi ei nu vor întârzia să cânte laolaltă laude şi să mulţumească Dumnezeului lor, Tatăl Meu, Cel care M-a trimis pe Mine, şi în tot timpul vor grăi adevărul şi vor îndruma pe aceia al căror duh l-au încercat şi pe care îi vor găsi că sunt drepţi şi vrednici de împărăţie [a cerurilor] îi vor învăţa temeinic ştiinţa, mărinimia şi priceperea. Şi cei ce vor suferi prigoane, vor primi răsplata laudei, ca să trăiască în pietate.

În acele vremuri vor fi tulburate toate domniile şi întreaga lume, şi va fi o strâmtorare şi o sărăcie foarte mare. Toată lumea aceasta va fi socotită ca un nimic şi toate bunurile ei de mulţi vor fi pustiite, va fi o foamete mare şi o iarnă tare aspră. Conducătorii vor fi rari şi puţini vor fi cei care vor avea aur şi argint şi cei care vor avea din belşug bunuri pământeşti, şi fiii veacului aceluia vor avea grija vistieriilor şi hambarelor lor şi vor fi stăpâni în pieţele de cumpărare şi vânzare. Mulţi vor fi robiţi şi, de aceea, vor chema pe Dumnezeul lor ca să-i elibereze. Fericiţi cei care nu vor fi atunci, dar fericiţi şi cei care vor fi într-adevăr, dar vor răbda. Deci, când se vor împlini acestea, va fi gata să nască cea care e în durerile facerii, pentru că se va fi împlinit deja vremea.

IX

Tunc veniet filius perditionis, ille adversarius, qui jactatur extolliturque, perpetrans signa et virtutes multas, ut decipiat universam terram, praevaleatque super justos [col. 2] sanctos meos. Beati, qui perseverabunt illis diebus, et vae iis, qui in deceptionem inducentur.

X

Syria diripietur, lugebitque super filios suos. Cilicia eriget collum suum, donec apparebit, qui ipsam judicaturus est. Surget de solio sui splendoris filia Babylonis, ut bibat calicem, qui ei miscetur. Cappadocia, Lycia, Lycaonia incurvabunt dorsum, quoniam multae turmae destruentur in corruptione iniquitatum earundem. Tunc patebunt castra barbarorum, egredienturque permulti currus, ita ut operiantur terram. Per totam Armeniam, Pontum et Bithyniam adolescentes cadent gladio, filii et filiae erunt captivi. Filii et filiae Lycaoniae sanguine miscentur. Pisidia, quae gloriatur, confiditque in suis divitiis, solo aequabitur. Gladius pertransibit in Phoeniciam, quoniam (ipsius incolae) sunt filii corruptionis. Judaea induet luctum, et se praeparabit ad diem perditionis, propter suam contaminationem. Tunc abominatio desolationis congregabitur. Oriens expugnabitur ab illo (i.e. ab Antichristo); expugnabunturque ab eodem viae. Gladius et flamma (erunt) in manibus ipsius; ardebitque furore et ira ignis. Haec est armatura judicii et destructionis filiorum terrae, exterminatio fidelium, via effusionis. Quoniam via ipsius (i.e. Antichristi) est in errore, virtus ad blasphemiam, manus ad deceptionem, dextera in calamitate et sinistra in tenebris.

IX

Atunci va veni fiul pierzării, acel duşman ce este lăudat şi înălţat, făcând semne şi fapte minunate ca să amăgească întreg pământul şi să domnească peste cei drepţi [şi] sfinţi ai Mei. Fericiţi cei care vor fi statornici în zilele acelea şi vai de cei care vor fi amăgiţi.

X

Siria va fi jefuită şi va plânge pe fiii ei. Cilicia va ridica grumazul ei câtă vreme se va arăta cel ce o va judeca pe ea. Fiica Babilonului se va ridica din tronul strălucirii sale ca să bea cupa care îi este pregătită. Capadocia, Lycia[8], Lycaonia vor încovoia spatele fiindcă mulţimi multe vor fi nimicite în stricăciunea aceloraşi nedreptăţi. Atunci se vor întinde taberele barbarilor şi vor ieşi foarte multe care [de luptă], astfel încât să acopere pământul. În toată Armenia, Pont şi Bityria tineri vor pieri de sabie, fii şi fiice vor fi făcuţi prizonieri. Fiii şi fiicele Lycaoniei vor fi umpluţi de sânge. Pisidia, care este preamărită şi se încrede în bogăţiile ei, va fi făcută una cu pământul. Sabia va trece dincolo, în Fenicia, fiindcă (locuitorii ei) sunt fii ai stricăciunii. Iudeea se va îmbrăca în jale şi se va pregăti pentru ziua pieirii din cauza pângăririi ei. Atunci se va aduna la un loc spaima întristării. Răsăritul va fi cucerit de către acela (adică de Antihrist); şi drumurile vor fi cucerite tot de el. Sabia şi flacăra vor fi în mâinile Lui; şi focul va arde cu nebunie şi mânie. Acestea sunt armele de judecată şi distrugere a fiilor pământului, nimicirea celor credincioşi, calea împrăştierii. Deoarece calea lui (adică a lui Antihrist) este în rătăcire, virtutea spre blasfemie, mâinile spre înşelăciune, dreapta în nenorocire şi stânga în întuneric.

8 În versiunea copto-arabă, în loc de „Lycia" apare „Africa", (N.R., p. 15).

XI

Haec sunt signa ejus (i.e. Antichristi). Caput ejus sicut flamma ardens; oculus dexter sanguine mixtus, sinister caesii coloris, duas habens pupillas. Ejus palpebrae sunt albae; labium ejus inferius magnum; femur dexter tenuis; et pedes lati; major digitus ejus contusus et oblongus. Iste est falx desolationis.

XII

Propter hoc dico vobis, filii lucis, adpropinquasse jam tempus, itemque advenisse messem qua metendi sunt rei per judicium. Erga multos judex se exhibebit benignum et imputabit ipsis (ad meritum) ipsorum opera. Cum autem judex jamjam erit venturus, dabitur signum electis, qui legem Patris mei servarunt.

XIII

Tunc illi, qui timent verba mea, caque in veritate et animo fideli adimplent, vigilabunt, orabuntque sine intermissione, considerantes sibi tamquam officium incumbere preces omni tempore (offerre), quin abripiantur, vel ulla re divagentur per hunc mundum, vel de eo solliciti sint, sed animo forti et mente nequaquam ancipiti ferunt quotidie super se crucem, ut adimpleant corde humili voluntatem Patris mei, qui in coelis est. Dominus est autem, qui curam et sollicitudinem geret illorum, qui veritati

XI

Acestea sunt semnele aceluia (adică ale lui Antihrist). Capul lui scânteietor ca o flacără; ochiul lui drept plin de sânge; cel stâng de culoare verzuie, având două pupile. Pleoapele lui sunt albe; buza de jos mare; coapsa dreaptă mică şi picioarele late; degetul lui cel mare zdrobit şi lunguieţ. Aceasta este secera întristării[9].

XII

Pentru aceasta vă zic vouă, fii ai luminii, că s-a apropiat acum timpul şi a venit, de asemenea, vremea secerişului, când faptele trebuie să fie măsurate prin judecată. Faţă de mulţi judecătorul se va arăta binevoitor şi le va socoti faptele lor (după merit). Însă, fiindcă judecătorul va veni îndată, va da semn celor aleşi, aceia care au păzit legea Tatălui Meu.

XIII

Atunci[10], cei ce se tem de cuvintele Mele şi le împlinesc întru adevăr şi cu suflet pios, vor priveghea şi se vor ruga neîncetat, socotind ca o datorie pentru ei (să aducă) rugăciuni în toată vremea, ca să nu fie depărtaţi de credinţă, sau să rătăcească din cauza vreunui lucru prin această lume, sau să fie ademeniţi de acesta, ci, cu sufletul tare şi cugetul întru nimic îndoielnic, îşi vor purta în fiecare zi crucea, ca să împlinească cu inimă smerită voia Tatălui Meu, Care este în ceruri. Domnul este, însă, cel ce va purta de grijă acelora care au încredere în

9 Acest întreg capitol se găseşte în fragmentul versiunii latine cuprins în Codicele Trevirensi, 36. Totuşi, acolo acest capitol precede imediat cap. VI al *Testamentului* nostru. Vezi apud M. R. James, *Apocrypha anecdota*, p. 153, (N.R., p. 15).

10 În versiunea copto-arabă se citeşte astfel: „Atunci Domnul nostru Iisus Hristos ne-a poruncit, zicând: Spuneţi celor ce se tem de cuvintele Mele şi le împlinesc în adevăr să se roage" etc., (N.R., p. 17).

confidunt, illisque mittet, quae decent et prosunt, [col. 3] uti ipse noscit, et per manus eorum, quos et ipse noscit.

XIV

Haec ideo vobis praedixi, ut quovis pergetis animas inquiratis immaculatas et adloquamini eas, quae prosunt decentque, quaeque eventura sunt, item omnia, quae vobis mandaveram, antequam glorificarer, ut iis credentes revera vivant. Amodo enim fiet initium dolorum partus, mysteriumque perditionis. Redeuntes igitur ad ecclesias, recte agite, bene disponentes ordinantesque: omnia operamini in aequitate et sanctitate. Cuique dicite, quae illi utilia sunt, ut Pater vester, qui in coelis est, glorificetur. Estote sapientes, ita ut sciatis qua ratione suadere possitis eos qui sunt errore abrepti aut versantur immersi in ignorantia, ut, Deum noscentes, et pie ac pure viventes, glorificent Patrem meum et Deum vestrum.

XV

Postquam Jesus locutus fuit haec verba, dixerunt Petrus, Joannes, Thomas, Matthaeus, Andreas et Mathias (?) et ceteri: Domine noster, etiam nunc vere verba admonitionis et veritatis nobis locutus es, et multa concessisti nobis indignis et dedisti insuper iis, qui digni erunt per futura saecula, ut tua verba discernentes, laqueos maligni effugerent. Atta-

adevăr şi El le va trimite cele ce li se cuvin şi le sunt de folos, precum El ştie şi prin mâinile acelora pe care El îi cunoaşte.

XIV

V-am prevestit acestea, ca să căutaţi suflete curate oriunde veţi merge şi să le spuneţi cele ce sunt de folos şi se cuvin şi cele ce se vor întâmpla, ca, dealtfel, toate cele ce vi le încredinţasem Eu vouă înainte de a fi preamărit, încât, crezând ei în acestea, să fie vii cu adevărat. Căci îndată va fi începutul durerilor naşterii şi taina pieirii. Aşadar, întoarceţi-vă la biserici, purtaţi-vă cum se cuvine, bine conducând şi orânduind: faceţi-le pe toate întru dreptate şi sfinţenie. Şi fiecăruia spuneţi-i cele ce-i sunt folositoare[11], ca Tatăl vostru care este în ceruri să fie preamărit. Fiţi înţelepţi, ca să ştiţi în ce fel puteţi să-i sfătuiţi pe aceştia care sunt căzuţi în rătăcire sau trăiesc cufundaţi în neştiinţă, încât, cunoscând ei pe Dumnezeu şi trăind în sfinţenie şi curăţenie, să preamărească pe Tatăl[12] Meu şi Dumnezeul vostru.

XV

După ce Iisus a grăit aceste cuvinte, Petru, Ioan, Toma, Matei, Andrei, Matia (?) şi ceilalţi au zis: Doamne al nostru, acum cu adevărat ne-ai grăit cuvinte de prevestire şi de adevăr şi multe ne-ai îngăduit nouă celor nevrednici şi mai multe ne-ai dăruit pentru aceia care vor fi vrednici în veacurile viitoare, ca, chibzuind ei la cuvintele Tale, să fugă de capcanele celui rău. Cu toate acestea, Te rugăm

11 Aici versiunea copto-arabă spune: „Consolidaţi comunităţile şi imprimaţi-le acestora îndatoririle care se potrivesc fiecărora", (N.R., p. 17).

12 Versiunea copto-arabă prezintă „ca să... preamărească pe Tatăl Meu, Care este şi Tatăl vostru, şi pe Dumnezeul Meu, Care este şi Dumnezeul vostru", (N.R., p. 19).

men rogamus te, Domine noster, ut lucem tuam perfectam facias resplendere super nos et super eos, qui praedestinati et praedistincti sunt, ut fiant tui. Quare, quemadmodum pluries petivimus a te, exoramus, ut nos doceas, qualis debeat esse ille, qui ecclesiae praeest, et quonam canone ille debeat constituere et ordinare ecclesiam. Cum enim mittimur ad gentes ad praedicandam salutem, quae est a te, oportet ut minime lateat nos, quomodo sint mysteria ecclesiae tractanda. Quapropter ex voce tua, o salvator et perfector noster, cupimus plene discere, quomodo debeat placere coram te sacer praepositus, itemque omnes, qui ministrant in tua ecclesia.

XVI

Tunc Martha, Maria et Salome, quae nobiscum erant, responderunt dicentes: Sane, Domine noster, edoce nos, ut sciamus, quid faciendum sit, ut tibi vivant animae nostrae. Quibus Jesus respondens ait: Volo, ut in supplicatione perseverantes, semper colatis evangelium meum, exhibeatisque vos in exemplum sanctitatis, ad salutem illorum, qui confidunt in me et ut sitis per omnia imago [fol. 340 v. col. I] regni coelorum.

XVII

Nobis autem dixit Jesus: Quoniam et vos quaesistis de canone ecclesiastico, vobis trado et declaro, quomodo debeatis ordinare et instituere illum, qui praeest ecclesiae, et servare canonem perfectum, rectum et ex integro probatum, in quo Pater, qui me misit, complacet.

Amen dico vobis, is, qui vim praecepti hujus et Testamenti hujus noverit, servaveritque, quae ibidem sunt praescripta, similis erit angelis, qui Patrem meum glorificant, et sanctus erit Deo.

pe Tine, Doamne al nostru, să faci ca Lumina Ta să strălucească desăvârşită din nou peste noi şi peste aceia care au fost hotărâţi şi aleşi dinainte ca să fie ai Tăi. De aceea, precum Ţi-am cerut de mai multe ori, Te rugăm să ne înveţi cum trebuie să fie cel ce conduce Biserica şi oare după ce regulă, trebuie el să zidească şi să orânduiască Biserica. Aşadar, întrucât suntem trimişi către neamuri pentru a le prevesti mântuirea care este de la Tine, se cade să nu ne fie ascuns deloc felul cum trebuiesc chivernisite tainele Bisericii. De aceea, din glasul Tău, o, Mântuitorul şi făcătorul nostru, dorim să aflăm pe deplin cum ar putea să placă în faţa Ta conducătorul sfânt, ca şi toţi cei ce slujesc în Biserica Ta.

XVI

Atunci Marta, Maria şi Salomeea, care erau cu noi, au răspuns zicând: Tămăduieşte-ne, învaţă-ne, Doamne al nostru, să ştim ceea ce se cuvine făcut, ca să vieze întru Tine sufletele noastre. Răspunzându-le, Iisus le-a zis: Vreau ca, stăruind în rugăciune, totdeauna să cinstiţi Evanghelia Mea şi să vă arătaţi pe voi pildă de sfinţenie spre mântuirea celor ce cred în Mine şi în toate să fiţi chipul împărăţiei cerurilor.

XVII

Iar nouă Iisus ne-a spus: Fiindcă şi voi aţi întrebat de regula bisericească, vă încredinţez şi vă arăt cum trebuie să hirotoniţi şi să aşezaţi pe cel ce conduce Biserica şi cum trebuie să păstraţi regula desăvârşită, dreaptă şi întru-totul verificată, precum şi este plăcut Tatălui care M-a trimis.

Amin zic vouă, cel ce va cunoaşte înţelesul [puterea] învăţăturii acesteia şi al Testamentului acestuia şi va păzi cele ce sunt prevestite în el, va fi asemenea îngerilor care preamăresc pe Tatăl Meu şi va fi sfânt în faţa lui Dumnezeu.

Obtestor Patrem meum cum tota sua virtute, fore ut ei, qui verba ista intelliget et exequetur, dimittantur peccata, etiamsi illa fuerint innumerabilia, sicuti arena maris, et vivat ipse in me.

XVIII

Quoniam porro in medio coetus populi existunt diversae et multiplices voluntates carneae, et nonnisi pauci rarique operarii reperiuntur, tantum operarii mei perfecti discent pleraque verba mea, ea nempe, quae antequam paterer, in secreto saepius locutus sum vobis, quae vos cognoscitis, quaeque datum est vobis discernere. Mysteria enim mea iis communicantur, qui sunt mei, et cum quibus laetabor et exultabo una cum Patre meo, quique, quando soluti erunt ex vita, ad me venient.

Cetera porro verba, postquam ea determinaveritis et definieritis, proferte in ecclesiis.

Porro a die, qua fideles mei vellent scire, quae continentur in Testamento isto, ut perficiant ea, quae sunt Patris mei, ego ero cum illis, et inter illos glorificabor, mansionemque habebo apud ipsos, notam illis faciens per virtutem voluntatem Patris mei.

Videte, ne detis sancta mea canibus, neque proiiciatis margaritas ante porcos, uti pluries mandavi vobis. Ne unquam sancta mea detis contaminatis aut iniquis, qui crucem meam minime ferunt, vel iis, qui minime sese submittunt, ne penes ipsos in derisionem evadant praecepta mea, vertantque in perditionem animarum, tum iis, qui dictis verbis adversantur, neque ipsa adimplent, tum eis, qui sine ulla utilitate illa revelant.

Iau martor pe Tatăl Meu cu toată puterea Sa, că celui care va înţelege şi va împlini cuvintele acestea îi sunt iertate păcatele, chiar dacă ele vor fi nenumărate ca nisipurile mării, şi acela va trăi întru Mine.

XVIII

În sfârşit, fiindcă în mijlocul mulţimii poporului se află deosebite şi nenumărate dorinţe trupeşti şi fiindcă lucrători nu sunt decât puţini şi rari, numai lucrătorii Mei cei desăvârşiţi învaţă toate cuvintele Mele, adică cele ce v-am spus vouă mai adesea în taină înainte de a pătimi, pe care voi le cunoaşteţi, şi cele ce v-au fost date vouă spre cugetare. Căci tainele Mele se împărtăşesc celor ce sunt ai Mei şi Eu Mă voi bucura şi mă voi veseli laolaltă cu Tatăl Meu, împreună cu cei ce vor veni la Mine când vor fi eliberaţi din viaţa aceasta.

Celelalte cuvinte daţi-le la iveală în biserici mai târziu, după ce le veţi fi hotărnicit şi le veţi fi întărit marginile înţelesului.

Apoi, din ziua în care credincioşii Mei vor vrea să ştie cele ce sunt cuprinse în Testamentul acesta, ca să se împlinească cele ale Tatălui Meu, Eu voi fi împreună cu ei şi voi fi preamărit între ei şi voi rămâne la ei, făcându-le cunoscută prin virtute voia Tatălui Meu.

Luaţi aminte, să nu daţi cele sfinte ale Mele câinilor şi să nu aruncaţi mărgăritare înaintea porcilor, după cum de mai multe ori v-am poruncit vouă[13]. Niciodată să nu daţi cele sfinte ale Mele celor pângăriţi şi nedrepţi, care nu poartă deloc crucea Mea, sau celor care nu se smeresc deloc, ca nu cumva învăţăturile mele să ajungă la ei spre bătaie de joc şi să se întoarcă spre pierzania sufletelor, atât pentru cei ce se împotrivesc cuvintelor spuse şi nu le împlinesc, cât şi pentru cei ce le descoperă fără vreo folosinţă.

13 Matei 7, 6 (N.A.).

Communicetur autem haec traditio eis, qui sunt firmi, inconcussi et inflexibiles, quique praecepta mea et traditionem istam perficiunt, ut illa observantes maneant in me sancti, recti et fortes, fugiantque a lapsu iniquitatis et a morte peccati, cum Spiritus sanctus eis concedit gratiam suam ad recte credendum, ad spiritualiter cognoscenda per Spiritum, quae Spiritus sunt, [col. 2] ad sustinendum laborem in spe, ad colendum evangelium meum in laetitia, et ad circumferandam contumeliam crucis sine haesitatione in ea gloriantes. Quoniam, amen dico vobis, qui ejusmodi sunt, habitabunt in ordine tertio, post mansionem Patris mei, qui misit me.

XIX

Dicam igitur vobis, quomodo oportet ut sit aedes sacra, deinde declarabo regulam sanctam de sacerdotibus ecclesiae.

Ecclesia itaque ita sit: habeat tres ingressus in typum Trinitatis.

Diaconicon sit e regione dextera ingressus, qui a dexteris est, ut Eucharistiae sive oblationes, quae offeruntur, possint cerni. Habeat Diaconicon atrium cum porticu circumambiente.

Intra atrium sit *aedes baptisterii*, habens longitudinem viginti et unius cubitorum, ad praefigurandum numerum completum prophetarum, et latitudinem duodecim cubitorum pro adumbrandis iis, qui constituti fuerunt ad praedicandum evangelium. Aditus sit unus; exitus vero sint tres.

Habeat ecclesia *aedem catechumenorum*, quae sit etiam *aedes exorcizandorum*: neque dicta aedes separata sit ab ecclesia (i.e. ab aede sacra), cum necesse sit, ut (cathecumeni), eam ingredientes, et in ipsa stantes, audiant lectiones, cantica spiritualia et psalmos.

Dar să se împărtăşească această predanie celor ce sunt statornici, nestrămutaţi şi neschimbători şi care împlinesc învăţăturile Mele şi predania aceasta, ca, respectându-le, să rămână sfinţi întru Mine, drepţi şi tari şi să fugă de căderea în nedreptate şi de moartea păcatului, fiindcă Duhul Sfânt le dă harul său spre a crede cu dreptate, spre a cunoaşte în mod spiritual prin Duhul cele ce sunt ale Duhului, spre a răbda întru nădejde osteneala, spre a cinsti Evanghelia Mea întru bucurie şi spre a purta ocara crucii fără ezitare, lăudându-se întru aceasta. Căci, amin zic vouă, cei care sunt aşa, vor locui în al treilea cer, după sălaşul Tatălui Meu, care M-a trimis.

XIX

Deci, să vă spun cum trebuie să fie locaşul sfânt, apoi vă voi face cunoscută regula cea sfântă cu privire la preoţii Bisericii.

Prin urmare, biserica să fie astfel: să aibă trei intrări, după chipul Treimii.

Diaconiconul să fie în partea dreaptă a ieşirii din dreapta, ca să se poată vedea Euharistiile sau ofrandele care sunt aduse. Diaconiconul să aibă un atriu cu un portic înconjurător.

Înlăuntrul atriului să fie *Baptisteriul*, având o lungime de douăzeci şi unu de coţi, spre a închipui numărul întreg al profeţilor[14], şi o lăţime de doisprezece coţi, pentru închipuirea celor ce au fost orânduiţi să predice Evanghelia. Intrarea să fie una, însă ieşirile să fie trei.

Biserica să aibă un *locaş al catehumenilor*, care să fie şi *locaşul pentru exorcisme*; şi locaşul acesta să nu fie separat de biserică (adică de locaşul sfânt), deoarece (catehumenii) care intră şi stau în el trebuie să asculte citirile, cântările duhovniceşti şi psalmii.

14 Vezi J. Quasten, *Monumenta Eucharistica et Liturgica Vetustissima*, Bonn, 1935-937, nota 6, p. 237 (N.A.).

Deinde sit thronus (episcopi) versus orientem, a cujus dexteris et sinistris sint loca (seu subsellia) presbyterorum; e regione quidem dextera sedent illi (presbyteri), qui eminentiores et honorabiliores sunt, quique laborant in verbo; e regione vero sinistra illi, qui sunt mediae aetatis.

Sit porro locus throni (episcopi) elevatus (a solo) tribus gradibus, quoniam et altare ibi collocandum est. Ipsa autem domus habeat a dextera et a sinistra *porticus duas*, (unam) pro viris, (alteram) pro mulieribus.

Sint omnia loca illuminata tum propter figuram, tum propter lectionem.

Velum ex bysso pura confectum habeat altare, quoniam est immaculatum.

Similiter domus baptismi (i.e. baptisterium) sit velo obtecta.

Commemorationis causa aedificetur locus, in quo considens sacerdos cum proto-diacono et lectoribus inscribat nomina eorum, qui offerunt oblationes, vel pro quibus ii obtulerunt, ut, cum ab episcopo sacra offeruntur, lector vel proto-diaconus nominet illos in commemoratione, [col. 3] quam pro illis sacerdotes coetusque supplicantes faciunt. Talis est enim et typus in coelo.

Locus presbyterorum sit intra velum prope locum commemorationis.

Χορβανᾶς et *gazophylacium* integrum sit prope *diaconicon*.

După aceea, tronul (episcopului) să fie către răsărit, iar în dreapta şi în stânga lui să fie locurile (sau scaunele) preoţilor; astfel, în partea dreaptă să şadă (preoţii) aceia care sunt mai de seamă şi mai vrednici de respect şi cei ce se ostenesc cu cuvântul (care predică)[15]; iar în partea stângă cei ce sunt de vârstă mijlocie.

Locul tronului (episcopului) să fie ridicat (de la pământ) cu trei trepte, întrucât şi altarul trebuie aşezat acolo. Iar locaşul însuşi să aibă în dreapta şi în stânga *două porticuri*[16]: (unul) pentru bărbaţi, (altul) pentru femei.

Toate locurile să fie luminate atât pentru închipuire [simbolism], cât şi pentru citire.

Altarul să aibă o perdea făcută dintr-un in foarte subţire şi curat, pentru că el este neîntinat.

Tot la fel, locaşul botezului (baptisteriul) să fie acoperit cu o perdea.

Pentru pomenire să fie făcut un loc, în care, şezând preotul împreună cu protodiaconul şi citeţii, să înscrie numele celor ce aduc ofrande sau al acelora pentru care ei le-au adus, ca atunci când Sfintele [Daruri] sunt aduse de către episcop, citeţii sau protodiaconul să-i numească în cursul pomenirii pe care preoţii şi mulţimile o fac pentru ei. Căci la fel este şi în cer modelul.

Locul preoţilor să fie în partea dinlăuntru a perdelei, lângă locul de pomenire.

Χορβανᾶς şi *întreaga visterie* (*gazophylacium integrum*)[17] să fie lângă *diaconicon*.

---

15 Cf. I Tim. 5, 17 (N.A.).

16 Aceste două porticuri se cheamă în Constituţiile Apostolice 1, II, c. 57 παστοφόρια. Cf. N.R., p. 25.

17 Două mici încăperi situate de obicei de o parte şi de alta a absidei altarului şi care serveau pentru păstrarea darurilor de pâine şi vin aduse de credincioşi pentru Euharistie, respectiv pentru păstrarea obiectelor de cult, a veşmintelor liturgice şi a altor obiecte sfinţite (N.A.).

Locus legendi lectiones extra altare parum ab ipso distet.

Aedes episcopi sit prope locum, qui vocatur atrium.

Item ibidem sit *aedes viduarum*, quae dicuntur *habentes praecedentiam sessionis.*

Aedes presbyterorum et diaconorum sit post baptisterium.

Diaconissae autem maneant apud *portam domus dominicae.*

Habeat ecclesia in proximitate *hospitium*, in quo proto-diaconus recipit peregrinos.

XX

Post constitutam domum (ecclesiae), uti par et necesse est, ordinetur episcopus, eligendus ab universo populo secundum placitum Spiritus sancti, qui nempe sit sine reprehensione, castus, mitis, humilis: absque cura, vigil, non diligens argentum, sine vituperatione, non contentiosus, commiserans, doctus, non amans multiloquium, amator rerum bonarum, amator laboris, diligens viduas, diligens orphanos pauperesque, exercitatus in mysteriis, quique non abripiatur circumvagans cum hoc saeculo, qui sit pacificus, perfectus in omnibus bonis, utpote cui concreditur ordo seu locus Dei. Bonum est, si (assumendus in episcopum) sine uxore sit, sin minus, qui fuit vir unius uxoris tantum, ut simul compatiatur infirmitati viduarum. Ordinetur (in episcopum), qui sit mediae aetatis, non autem junior.

Locul de citire a cărţilor să fie în afara altarului, nu departe de el.

Locuinţa episcopului să fie aproape de locul care se cheamă atriu. De asemenea, tot acolo să fie *locuinţa văduvelor*, care sunt socotite că au întâietate la şedere.

Locuinţa preoţilor şi diaconilor să fie în spatele baptisteriului.

Iar diaconiţele să rămână la uşa casei Domnului.

Biserica să aibă în apropiere *un loc pentru găzduire* [casă de oaspeţi], în care protodiaconul primeşte pe călători (pelerini).

XX

După ce a fost orânduit locaşul (bisericii), la fel de cuvenit şi de necesar este să fie hirotonit episcopul, care trebuie să fie ales de către întreg poporul, potrivit cu voia Sfântului Duh; acesta, fireşte, să fie fără prihană, curat, blând, smerit: fără grijă, mereu treaz, neiubitor de argint, fără mustrare, necertăreţ, milostiv, învăţat, neiubitor de vorbire deşartă, iubitor de lucruri bune[18], iubitor de muncă, cu grijă faţă de văduve, cu grijă faţă de orfani şi săraci, deprins cu tainele şi care să nu fie amăgit, împresurat din toate părţile în acest veac, să fie paşnic, desăvârşit în toate cele bune, ca unul căruia îi este încredinţat rangul sau locul lui Dumnezeu. Este bine dacă (după ce e ridicat la episcopat) este fără soţie, iar dacă nu, să fi fost cel puţin bărbatul unei singure femei, ca împreună să poată compătimi neputinţa văduvelor. Să fie hirotonit (ca episcop) cel ce este de vârstă mijlocie, dar nu mai tânăr.

18 Cf. I Timotei 3, 2-3 şi Tit. 1, 7-8 (N.A.).

XXI

Qui talis ergo fuerit, die dominica suscipiat manus impositionem, omnibus consentientibus ipsius ordinationi, testimoniumque de eo perhibentibus, una cum cunctis presbyteris et episcopis vicinis.

Iidem episcopi manus, postquam eas praecedenter laverint, super illum imponant. Presbyteri autem prope eos (i.e. episcopos) stent quieti cum timore, elevatis sursum cordibus in silentio.

Episcopi super illum imponentes manus dicant: «Imponimus manus nostras super servum Dei istum, qui electus est in Spiritu in statum firmum et religiosum ecclesiae, cujus principatus est monarchicus atque indissolubilis, invisibilis ac vivi Dei, ad liberationem a judicio vero, et ad sanctas divinas revelationes, ad charismata divina et dogmata fidelia Trinitatis per crucem, per resurrectionem, per incorruptibilitatem in Ecclesia Sancta Dei».

Post haec unus episcopus, praeceptum habens ab episcopis reliquis, imponat super illum manus dicens invocationem ipsiusmet ordinationis [fol. 341 r. col. I] ita:

Oratio impositionis manus super episcopum.

«Deus, qui omnia in virtute fecisti et firmasti, qui fundasti conceptu mentis orbem habitabilem, qui ornasti coronam omnium rerum a te factarum, qui dedisti eis in timore servare jussa tua, qui tribuisti nobis intellectum veritatis, et notum fecisti nobis Spiritum tuum illum bonum, qui Fillium tuum dilectum misisti unicum Salvatorem nostrum immaculatum pro redemptione nostra; Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus

XXI

Aşadar, cel ce va fi fost astfel, în ziua de duminică să primească punerea mâinilor, după ce toţi au fost de acord cu hirotonirea lui şi au dat mărturie despre el împreună cu toţi preoţii şi episcopii vecini.

Aceiaşi episcopi, după ce înainte şi-au spălat mâinile, să şi le pună peste el. Iar preoţii să stea cu teamă, liniştiţi, lângă ei (adică lângă episcopi), cu inimile înălţate, în tăcere.

Punându-şi mâinile peste el, episcopii să zică: „Ne punem inimile noastre peste robul lui Dumnezeu acesta, care a fost ales întru Duhul să stea statornic şi sfânt în Biserica a cărei stăpânire este una singură şi nedespărţită, nevăzută şi a Dumnezeului celui viu, spre iertarea de la judecata cea adevărată şi spre sfintele dezvăluiri dumnezeieşti, spre harismele dumnezeieşti şi dogmele de credinţă ale Treimii prin cruce, prin înviere, prin neclintire în Biserica cea sfântă a lui Dumnezeu"[19].

După acestea, un episcop având împuternicire de la ceilalţi episcopi, să-şi pună mâinile peste el, rostind rugăciunea hirotonirii lui, astfel:

Rugăciunea punerii-mâinilor peste episcop

„Dumnezeule, care ai făcut şi ai întărit toate întru putere, care prin zămislirea minţii ai întemeiat pământul care poate fi locuit, care ai împodobit cununa tuturor lucrurilor celor făcute de Tine, care le-ai dat să păzească poruncile Tale întru frică, Tu care ne-ai dat nouă cunoaşterea adevărului şi ne-ai făcut cunoscut Duhul Tău cel bun, care pe Fiul Tău cel iubit L-ai trimis ca pe singurul nostru Mântuitor neprihănit pentru răscumpărarea noastră; Dumnezeule şi Părinte al Domnului nostru Iisus Hristos, Părinte al îndurărilor şi Dumnezeu al întregii mân-

19 Această formulă diferă puţin în frecvent amintita versiune copto-arabă (N.R. p. 29).

totius consolationis, qui in puris altis habitas perpetuo, qui es altissimus, laudabilis, terribilis, magnus et omnia videns, qui omnia, antequam fiant, nosti, apud quem omnia, antequam sint, jam erant, qui illuminationem dedisti Ecclesiae per gratiam Unigeniti Filii tui, praedefiniens ab initio illos, qui cupiunt aequitatem et faciunt quae sancta sunt, habitare in mansionibus tuis; qui elegisti Abraham, qui placuit tibi in fide, et Henoch sanctum transtulisti ad thesaurum vitae, qui principes et sacerdotes ordinasti in sanctuario tuo altissimo; Domine, qui vocasti eos ad laudandum et glorificandum in loco gloriae tuae nomen tuum et Unigeniti tui; Domine Deus, qui non reliquisti sublime sanctuarium tuum sine ministerio ante constitutionem mundi et ex mundi constitutione sanctuaria tua ornasti et decorasti principibus (i.e. pontificibus) et sacerdotibus fidelibus juxta formam coelorum tuorum. Domine, cui etiam nunc collaudari placuit, et dignatus es constituere principes (i.e. praesidentes) populo tuo, illumina et effunde intelligentiam et gratiam Spiritus tui principalis, quam tradidisti dilecto Filio tuo, Jesu Christo; da, Deus, sapientiam, consilium, fortitudinem, virtutem, unitatem spiritus ad facienda omnia per tuam cooperationem. Concede, Deus, Spiritum tuum sanctum, qui datus fuit Sancto tuo, mitte eum ecclesiae tuae sanctae et purae, et omni loco, qui laudes tuas canit. Da, Domine, ut servus tuus iste placeat tibi, ad enarrationem gloriae et laudem incessabilem, ad glorificationes perfectas, ad tempora propitia, ad orationes acceptas, ad postulationem fidelem, ad cogitionem rectam, ad cor humile, ad actionem vitae et humilitatis ac veritatis, ad scientiam rectitudinis. Pater, qui nosti corda omnium, huic servo tuo, quem elegisti ad episcopatum, ut pascat gregem tuum

gâieri; Cel ce pururea locuieşti în înălţimile cele curate; Care eşti cel mai înalt, vrednic de laudă, înfricoşător, mare şi Cel ce vezi toate, Care ai cunoscut toate înainte de a fi făcute, la Care toate erau, chiar înainte de a fi, Care prin harul Fiului Tău Unul-Născut ai dat luminare Bisericii, hotărând de la început ca cei ce doresc dreptatea şi fac cele sfinte ale Tale să locuiască în sălaşurile Tale; Cel ce ai ales pe Avraam, care Ţi-a plăcut Ţie în credinţă şi a strămutat pe Enoh cel sfânt la comoara vieţii, Care pe conducători şi pe preoţi i-ai aşezat întru locaşul Tău cel preaînalt; Doamne, Care i-ai chemat pe aceştia să laude şi să preamărească numele Tău şi al Unuia Născut al Tău în locaşul slavei Tale; Doamne Dumnezeule, cel ce nu ai lăsat fără slujire locaşul Tău cel înalt înainte de facerea lumii şi de la facerea lumii ai împodobit şi ai înfrumuseţat locaşurile Tale cele sfinţite cu conducători (adică arhierei) şi cu preoţi credincioşi după chipul cerurilor Tale. Doamne, care şi acum Ţi-a bineplăcut să fii lăudat şi ai binevoit să rânduieşti conducătorul poporului Tău, luminează şi varsă cunoştinţa şi harul Duhului Tău cel conducător, pe care L-ai dat iubitului Tău Fiu, Iisus Hristos; Dumnezeule, dăruieşte înţelepciune, sfat, tărie, virtute, întregirea Duhului, ca toate să fie făcute prin sprijinul Tău. Dăruieşte, Dumnezeule, Duhul Tău cel sfânt, care a fost dat Celui sfânt al Tău, trimite-L pe El Bisericii Tale celei sfinte şi neprihănite şi în tot locul în care se cântă laudele Tale. Fă, Doamne, ca robul Tău acesta să-Ţi fie plăcut Ţie, spre rostirea slavei şi spre laudă neîncetată, spre preamăriri desăvârşite, spre vremuri binevoitoare, spre rugăciuni primite, spre cerere credincioasă, spre cugetare dreaptă, spre inimă smerită, spre fapta vieţii, a smereniei şi a adevărului, spre cunoaşterea dreptăţii. Părinte, care cunoşti inimile tuturor, îngăduie robului Tău acesta pe care

sanctum et summo sacerdotio fungatur sine querela, die ac nocte tibi ministrans, [col. 2] concede, ut appareat facies tua, eumque dignum redde, qui tibi diligenter et cum omni timore offerat oblationes ecclesiae sanctae tuae. Impertire ei, ut habeat tuum Spiritum pollentem potestate ad solvenda omnia ligamina, quemadmodum apostolis tuis concessisti. Ut placeat tibi in humilitate, imple illum charitate, scientia, discretione, disciplina, perfectione, magnanimitate cum puro corde, dum orat pro populo, dum contristatur pro his, qui stulte agunt, eosque ad auxilium trahit, dum offert tibi laudes, confessiones ac orationes, in odorem suavitatis, per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum dilectum, per quem tibi gloria, honor et imperium una cum Spiritu sancto ante saecula et nunc et omni tempore et in generationem generationum, et in saecula interminabilia saeculorum. Amen.»

Et dicat populus: Amen. Deinde conclamet: Dignus, dignus, dignus.

Postquam constitutus fuerit (episcopus), populus per tres dies peragat festum, in mysterium (figuram) illius, qui post tres dies surrexit de mortuis. Deinde quisque ei pacem det.

XXII

Sit autem (episcopus) assiduus penes altare, perseverans in orationibus diu noctuque, praesertim vero horis praescriptis noctis, hora nempe prima, media nocte et hora primae aurorae, cum exoritur diluculum.

l-ai ales spre episcopat, ca să păstorească turma Ta cea sfântă şi să se dăruiască fără tânguire preoţiei celei preaînalte, slujind Ţie ziua şi noaptea, ca să se arate faţa Ta şi fă-l vrednic pe el, cel ce cu dragoste şi cu toată frica îţi aduce Ţie ofrandele Bisericii Tale celei sfinte. Dă-i lui să aibă Duhul Tău cel cu multă putere ca să dezlege toate legăturile, după cum ai dăruit apostolilor Tăi[20]. Umple-l pe el de dragoste, ştiinţă, înţelepciune, învăţătură, desăvârşire, mărinimie cu inimă curată, ca bine să-Ţi placă Ţie întru smerenie când se roagă pentru popor, când se întristează din pricina celor ce vieţuiesc prosteşte şi-i trage spre ajutor, când Îţi aduce aduce Ţie laude, mărturisiri şi rugăciuni, în mireasma iubirii, prin Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Tău cel iubit, prin care Ţie [se cuvine] slava, cinstea şi puterea, împreună cu Duhul Sfânt, înainte de veci şi acum şi în toată vremea şi în neamul neamurilor şi în veacurile nesfârşite ale veacurilor. Amin[21].

Şi poporul să zică: Amin. După aceea să glăsuiască: vrednic [este], vrednic [este], vrednic [este].

După ce a fost hirotonit (episcopul), poporul să ţină sărbătoare timp de trei zile, spre amintirea celui ce după trei zile a înviat din morţi. După aceea, fiecare să-i dea [episcopului] sărutarea păcii.

XXII

Iar (episcopul) să fie neîncetat la altar, stăruind în rugăciuni ziua şi noaptea, dar, mai ales, în ceasurile de noapte rânduite, adică la ceasul întâi, la miezul nopţii şi la ceasul de la ivitul zorilor.

---

20 Cf. Matei 18, 18 (N.A.).

21 În versiunea copto-arabă se prescrie după această invocare sau rugăciune sfinţitoare „ca episcopul să-l sărute pe noul episcop hirotonit" (N.R., p. 31).

Insuper etiam mane hora tertia, hora sexta, hora nona, hora duodecima et hora lucernae (accendendae). Si autem quavis hora sine intermissione orationes offert pro populo et pro semetipso, bene facit. Maneat autem in domo ecclesiae solus. Si vero habet unum vel duos sibi concordes, bonum est si cum ipsis sit, propter supplicationem verbo simul concordem. Ubi enim duo vel tres congregantur in meo nomine, ut noscitis me dixisse vobis, ego ero inter illos. Si autem nequit integre totam noctem permanere, saltem maneat horis supra indicatis. Tunc enim angeli visitant ecclesiam.

Jejunet tribus diebus totum per annum. Observet insuper jejunium tres per hebdomadas post ordinationem, juxta numerum decem et octo ingressuum excelsorum per quos transiit Unigenitus veniens ad passionem. Die autem dominica tantum vescatur cum pane etiam oleo, melle, sale et omnibus fructibus arborum. Vinum vero nequaquam gustet, excepto solo calice oblationis: hoc utatur et cum aegrotet et cum sanus sit. Bonum est enim, ut hic sit solis sacerdotibus.

Sic autem post haec (i.e. praeter jejunium trium hebdomadum) totum per annum jejunet tribus tribus diebus. Reliquo vero tempore jejunet pro suis viri-

Pe deasupra [să fie de faţă la altar] şi dimineaţa[22] la ceasul al treilea, la ceasul al şaselea, la ceasul al nouălea, la ceasul al doisprezecelea şi la vremea când se aprind lumânările. Iar dacă aduce rugăciuni pentru popor şi pentru sine însuşi tot timpul, fără întrerupere, bine face. Şi să rămână în locaşul bisericii singur. Dar, dacă are cu sine unul sau doi însoţitori, e bine dacă e cu aceştia, pentru rugăciunea laolaltă, unită în cuvânt. Căci unde sunt adunaţi doi sau trei în numele Meu, după cum ştiţi că v-am spus, Eu voi fi în mijlocul lor[23]. Dacă însă nu poate să rămână toată noaptea fără oprire, să rămână cel puţin la ceasurile arătate mai sus. Fiindcă atunci cercetează îngerii biserica.

Să postească trei zile[24] pe săptămână în tot cursul anului. Pe deasupra să ţină post timp de trei săptămâni după hirotonie, pe lângă numărul de zece şi opt [zile] în cinstea înaltelor popasuri prin care a trecut Unul-Născut venind către locul Patimii. Iar în ziua de duminică să se hrănească numai cu pâine şi cu ulei, cu miere, cu sare şi cu orice fel de fructe ale pomilor. Iar vin să nu guste niciodată, în afară doar de cel din potir [paharul de jertfă][25]: pe acesta să-l folosească şi când este bolnav şi când este sănătos. Fiindcă bine este ca acesta să fie doar pentru preoţi.

Însă, pe lângă postul de trei săptămâni, în tot cursul anului să postească de trei ori pe săptămână. Iar în restul timpului să postească după puterile

22 În versiunea copto-arabă în loc de „dimineaţă" se spune „prima oră a zilei" (N.R., p. 33).

23 Matei, 18, 20 (N.A.).

24 Adică trei zile pe fiecare săptămână (N.R., p. 33).

25 Versiunea copto-arabă adaugă „exceptând cazul în care episcopul este hirotonit în cele cincizeci de zile", adică de la Paşte până la Pogorârea Duhului Sfânt. Şi aceeaşi versiune notează, pe deasupra, că postul trebuie dezlegat în ziua de sâmbătă, (N.R., p. 33).

bus. Carnem nequaquam manducet, non jam quasi fit reprehensibilis, si illam gustet, sed propterea quod escae, quae vim indunt, non conveniant illi, qui diligit infirmitatem, atque alia insuper de causa abstinere debet a carnibus, nempe ut sit vigil.

Sacrificium sabbato vel die dominica tantum offeratur et die jejunii. Vespere autem hortetur docens secreta eos quos explorat habere aures ad audiendum. Si vero (die jejunii) in aegritudine corporis reperitur, curet statim semet sanare, manducans pisces, et semper sumens modicum vini sacrificii, ne, ipso decumbente, ecclesia (i.e. conventus) cesset, quin potius ut delectentur illi qui discunt verbum. Cum autem docet in ecclesia, sic doceat diligenter, tamquam vir cognoscens se in testimonium proferre doctrinam totius ministerii Patris omnium, quae accurate scribitur. Ea omnia dicat, quae ipse accurate cognoscat et quorum ipse memor sit. Si enim cognoscit, quae ipse loquitur, oportet ut speret auditores quoque intellecturos. Cum omni labore supplicet Dominum, ut ipsius verbum producat in audientes fructus Spiritus sancti. Operetur autem omnia ordinate et scienter.

Dimittat catechumenos, postquam eos erudierit lectione, exhortationibusque propheticis et apostolicis per verba doctrinalia, ut cognoscant illum (i.e. Dominum), in quem confitentur.

Doceat mysteria fideles, dimissis praecedenter catechumenis, et post instructionem secretam offerat, ut et illi cum timore offerant, cum jam agnoverint, cujus mysterii fiunt participes.

sale. Carne să nu mănânce nicidecum, nu pentru că ar fi învinuit dacă ar gusta-o; ci din pricină că mâncărurile care dau putere nu sunt potrivite pentru el, care iubeşte slăbiciunea, şi, pe deasupra, el trebuie să se abţină de la cărnuri dintr-un alt motiv, şi anume ca să fie mereu treaz.

Jertfa să fie adusă numai în ziua de sabat sau duminica şi în zi de post [liturgică]. Iar seara să dea sfaturi, învăţînd tainele pe cei pe care îi găseşte că au urechi ca să audă. Însă, dacă într-o zi (de post) el se află într-o boală trupească, să se îngrijească îndată ca să se însănătoşească, mâncând peşte şi bând totdeauna puţin din vinul de jertfă, ca nu cumva, în timp ce el stă culcat în pat, Biserica (adică adunarea) să se risipească, ci mai degrabă să se desfete aceia care învaţă cuvântul. Iar când învaţă în biserică, să înveţe cu aşa luare aminte, ca un bărbat care ştie că el dă spre mărturie învăţătura întregii slujiri a Părintelui tuturor, care este scrisă cu grijă. Să spună toate acelea pe care el însuşi le cunoaşte bine şi de care el îşi aminteşte. Căci, dacă el însuşi cunoaşte cele ce grăieşte, trebuie să tragă nădejde că şi ascultătorii le vor înţelege. Să roage pe Domnul cu toată osteneala, încât cuvântul lui să rodească în cei ce ascultă roadele Duhului Sfânt. Dar să lucreze toate cu rânduială şi cu pricepere.

Să-i lase să plece pe catehumeni după ce i-a instruit în citirea şi în sfaturile profetice şi apostolice prin cuvinte de învăţătură, ca să cunoască pe cel pe care îl mărturisesc.

Să-i înveţe pe credincioşi tainele, după ce mai înainte au fost lăsaţi să plece catehumenii şi, după o învăţătură tainică să aducă jertfă, ca şi ei cu frică să o aducă, deoarece ei au cunoscut deja cărei taine s-au făcut părtaşi.

XXIII

Sabbato offerat (episcopus) tres panes in symbolum Trinitatis; die vero dominica quatuor panes in typum evangelii.

Dum offert (episcopus) oblationem, velum portae (sanctuarii) sit expansum in signum aberrationis veteris populi, et offerat intra velum una cum presbyteris, diaconis, viduis canonicis, hypodiaconis, diaconissis, lectoribus (et) habentibus charismata. Primus in medio consistat episcopus, et post ipsum immediate sistant presbyteri hinc et inde, et post presbyteros, qui sunt in parte sinistra, sequantur proxime viduae, post presbyteros, qui sunt in parte dextera, stent diaconi, et post hos lectores, et post lectores hypodiaconi, et post hypodiaconos diaconissae.

Episcopus [fol. 341 v. col. I] itaque manum imponat super panes collocatos super altare, atque simul etiam presbyteri imponant manus. Ceteri autem sint tantummodo stantes (in silentio).

Non recipiatur panis catechumeni, etiamsi filium vel uxorem habeat fideles, velitque pro illis offere: non est ipsius oblatio offerenda, priusquam baptismum susceperit.

Antequam episcopus vel presbyter offerat, populus det sibi invicem pacem.

Deinde, magno facto silentio, diaconus proclamet:

Diaconi proclamatio super Eucharistiam

In coelos corda vestra.

XXIII

Sâmbăta să aducă (episcopul) ca jertfă trei pâini spre închipuirea Treimii, iar în ziua de duminică patru pâini după chipul Evangheliei.

În timp ce (episcopul) aduce jertfa, perdeaua uşii (sanctuarului) să fie întinsă spre închipuirea rătăcirii vechiului popor, şi s-o aducă [jertfa] în partea dinăuntru a perdelei, laolaltă cu preoţii, diaconii, văduvele canonice[26], ipodiaconul, diaconiţele, citeţii (şi) harismaticii. Primul în mijloc să stea episcopul, şi îndată după el să stea preoţii de o parte şi de cealaltă, şi după preoţii care sunt în partea stângă să urmeze numaidecât văduvele, după preoţii care sunt în partea dreaptă, să stea diaconul, şi după aceştia citeţii şi după citeţi ipodiaconii, şi după ipodiaconi, diaconiţele.

Aşadar, episcopul să-şi pună mâinile peste pâinile aşezate pe altar şi în acelaşi timp şi preoţii să-şi pună mâinile. Iar ceilalţi să stea doar (în tăcere).

Pâinea catehumenului să nu fie primită, chiar dacă ar avea fiul sau soţia credincioşi şi ar voi s-o aducă pentru ei; ofranda lui nu trebuie adusă mai înainte de a fi primit botezul.

Înainte ca episcopul sau preotul să aducă jertfa, poporul să-şi dea unul altuia sărutarea păcii. Apoi, după ce s-a făcut linişte deplină, diaconul să zică cu glas tare:

Cuvântul de îndemn al diaconului asupra Euharistiei [27]

Inimile voastre (să fie) în ceruri

26 Văduvele canonice erau văduvele înscrise în canonul sau lista Bisericii, fiind socotite pe atunci slujitori inferiori ai Bisericii (N.A.).

27 Versiunea copto-arabă diferă puţin de textul siriac în ce priveşte cuvintele de îndemn ale diaconilor, demonstrând că provine dintr-o perioadă mai recentă (N.R., p. 37).

Si quis odium contra proximum habet, reconcilietur;

Si quis in conscientia incredulitatis versatur, confiteatur;

Si quis mentem habet alienam a praeceptis, discedat;

Si quis in lapsu est peccati, ne se abscondat; nefas est ei se abscondere;

Si quis aegrota mente laborat, ne accedat;

Si quis pollutus; si quis non firmus, locum det;

Si quis alienus a praeceptis Jesu, abeat;

Si quis prophetas despicit, semet segreget; ab ira Unigeniti semet servet;

Ne crucem despiciamus;

A minis Domini nostri fugiamus;

Videntem habemus Patrem luminum cum Filio, angelosque visitatores;

Vosmetipsos videte, ne in proximos vestros odium teneatis;

Videte, ne quis in ira versetur; Deus videt;

Sursum corda vestra ad offerendum in salutem vitae et sanctitatis.

Sapientia Dei suscipiamus gratiam, quae nobis donata est.

Deinde episcopus confitens, gratiasque agens dicat voce terribili:

Dominus noster vobiscum.

Populus respondet: Et cum spiritu tuo.

Episcopus dicat: Sursum corda vestra.

Populus dicat: Habemus ad Dominum.

Episcopus dicat: Confiteamur Domino.

Populus omnis dicat: Dignum et justum est.

Dacă cineva are ură împotriva aproapelui să se împace;

Dacă cineva este aplecat în cuget spre necredinţă, să se mărturisească;

Dacă cineva are mintea străină [în necunoştinţă] de învăţături, să plece;

Dacă cineva este căzut în păcat, să nu se ascundă; nu îi este îngăduit să se ascundă;

Dacă cineva e împovărat de vreun gând bolnav, să nu se apropie;

Dacă cineva este spurcat, dacă cineva este nestatornic, să dea locul;

Dacă cineva este străin de învăţăturile lui Iisus, să plece;

Dacă cineva dispreţuieşte pe profeţi, să se despartă de turmă; să se păzească de mânia Unuia-Născut;

Să nu dispreţuim crucea;

Să ne ferim de ameninţările Domnului nostru;

Suntem văzuţi de Părintele luminilor împreună cu Fiul şi de îngeri care vin să ne cerceteze;

Luaţi aminte la voi înşivă, să nu ţineţi ură împotrivă semenilor voştri;

Luaţi aminte, să nu cadă nimeni în mânie, Dumnezeu vede;

Înălţaţi inimile voastre, ca să aducem jertfa spre mântuirea şi sfinţirea vieţii;

Prin înţelepciunea lui Dumnezeu să primim harul ce ne-a fost dat nouă.

După aceea, mărturisind episcopul şi mulţumind, să zică cu glas înfricoşat:

Domnul nostru [să fie] cu voi!

Poporul răspunde: Şi cu Duhul Tău.

Episcopul să zică: Sus [să aveţi] inimile voastre.

Poporul să zică: Avem către Domnul!

Episcopul să zică: Să mulţumim Domnului!

Tot poporul să zică: Cu vrednicie şi cu dreptate este.

Episcopus clamet: Sancta per sanctos.

Populus conclamet: In caelo et super terram indesinenter.

Eucharistia seu gratiarum actio super oblationem

Episcopus statim dicat: Gratias tibi agimus, Deus sancte, animarum nostrarum corroborator, vitae nostrae donator, incorruptibilitatis thesaure, Pater Unigeniti tui salvatoris nostri, quem ultimis temporibus misisti ad nos redemptorem et praeconem tui consilii. Consilium enim tuum est, ut salvemur per te. Tibi, Domine, confitetur cor nostrum, intellectus, anima cum omni cogitatione, ut super nos veniat, Domine, gratia tua ad assidue te collaudandum, Filiumque tuum Unigenitum, ac sanctum Spiritum tuum nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

Tu virtus Patris, gratia gentium, scientia, sapientia vera, exaltatio humilium, medicina animarum, fiducia nobis fidelibus. Tu enim es robur justorum, spes eorum, qui persecutionem patiuntur, portus eorum, qui jactantur, illuminator perfectorum, Filius Dei vivi. Exoriri fac super nos ex tuo illo munere imperscrutabili magnanimitatem, confidentiam, sapientiam, constantiam, fidem inflexibilem, spem inconcussam, scientiam Spiritus tui, humilitatem, rectitudinem, ut semper nos tui famuli omnisque populus te pure collaudemus, tibi benedicamus, tibi confiteamur, Domine, omni tempore, et te supplicemus.

Episcopul să zică tare: Cele sfinte, pentru sfinţi![28]

Poporul să zică tare, cu un glas: Totdeauna în cer şi pe pământ.

Euharistia sau rugăciunea de mulţumire asupra jertfei [29]

Îndată episcopul să zică: Îţi mulţumim Ţie, Dumnezeule Sfinte, întăritorul sufletelor noastre, dătătorul vieţii noastre, comoara nestricăciunii, Părinte al Unului-Născut al Tău, Mântuitorul nostru, pe care ni L-ai trimis nouă în vremurile cele din urmă răscumpărător şi vestitor al sfatului Tău. Căci sfatul [planul] Tău e să ne mântuim prin Tine. Ţie, Doamne, se mărturiseşte inima noastră, mintea, sufletul cu toată cugetarea, ca să vină peste noi, Doamne, harul Tău, spre a Te lăuda pe Tine neîncetat şi pe Fiul Tău cel Unul-Născut şi pe Duhul Tău cel Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Tu, putere a Tatălui, har al neamurilor, ştiinţă, înţelepciune adevărată, înălţarea celor smeriţi, leacul sufletelor, încredere pentru noi cei credincioşi. Căci Tu eşti puterea celor drepţi, nădejdea celor ce îndură prigoană, limanul celor ce sunt înviforaţi, luminătorul celor desăvârşiţi, Fiul Dumnezeului celui viu. Fă să răsară peste noi, din darul Tău cel de nepătruns, mărinimia, încrederea, înţelepciunea, statornicia, credinţa neclintită, nădejdea nezdruncinată, ştiinţa Duhului Tău, smerenia, dreptatea, ca totdeauna, noi, robii Tăi, şi tot poporul Tău, întru curăţenie să Te lăudăm, să Te binecuvântăm, Ţie să-Ţi mulţumim, Doamne, în toată vremea şi să ne rugăm Ţie[30].

28 Sensul este că Dumnezeu trebuie proclamat sfânt pentru sfinţi sau de către sfinţi, adică de credincioşi (N.R., p. 39).

29 Descrierea liturghiei ca şi textul liturghiei însăşi în versiunea copto-arabă diferă de cele cuprinse în acest *Testament* (N.R., p. 39).

30 Cf. Imnul cântat de popor, în timpul sfinţirii darurilor, în liturghia ortodoxă: „Pe Tine Te lăudăm, pe Tine Te binecuvântăm, Ţie îţi mulţumim, Doamne, şi ne rugăm Ţie, Dumnezeul nostru" (N.A.).

Deinde Episcopus dicat:

Tu, Domine, fundator excelsorum, tu rex thesaurorum lucidorum, tu inspector Sion coelestis, rex ordinum archangelicorum, dominationum, laudum, thronorum, indumentorum, luminum, laetitiarum deliciarumque; pater regum, qui cuncta manu tua tenes et moderaris per consilium tuum, per Filium tuum Unigenitum, qui crucifixus est pro peccatis nostris. Tu Domine Verbum tuum, filium tuae mentis, filiumque tuae existentiae, per quem omnia fecisti, cum in ipso complacueris, in uterum virginalem misisti. Qui cum conceptus et incarnatus fuit, apparuit filius tuus, natus ex Spiritu sancto et de Virgine. Qui, voluntatem tuam adimplens et praeparans populum sanctum, expandit manus suas ad passionem, ut a passione et corruptione mortis liberaret eos, qui in te sperarunt. Qui, cum traderetur passioni voluntariae, ut erigeret eos, qui deciderunt, perditos reperiret, mortuos vivificaret, mortem tolleret, vincula diaboli confringeret, mentem Patris perficeret, inferos calcaret, viam vitae aperiret, justos lumen versus dirigeret, confinem figeret, tenebras illuminaret, pueros educaret, resurrectionem manifestaret, accipiens panem dedit discipulis suis dicens: accipite manducate. Hoc meum est corpus, quod pro vobis confringitur in remissionem peccatorum. Quotiescumque hoc facietis, resurrectionem meam facietis.

Similiter calicem vini quod miscuit dedit in typum sanguinis, qui effusus est pro nobis.

Deinde dicat:

Apoi episcopul să zică:

Tu, Doamne, întemeietorul celor înalte, Tu, stăpânul comorilor celor strălucite, Tu, priveghetorul tronului ceresc, stăpânul cetelor arhanghelilor, domniilor, măririlor, tronurilor, al veşmintelor, al luminilor, al bucuriilor şi al desfătărilor; Părinte al regilor, care pe toate le ţii în mâna Ta şi le înfrânezi prin sfatul Tău, prin Fiul Tău Unul-Născut, care a fost răstignit pentru păcatele noastre. Tu, Doamne, ai trimis în pântece fecioresc Cuvântul Tău, pe Fiul cugetului Tău şi pe Fiul fiinţei Tale, prin care ai făcut toate, deoarece ai binevoit întru El[31]. Care, după ce s-a zămislit şi întrupat, s-a arătat ca Fiul Tău, născut din Sfântul Duh şi din Fecioara. Care, împlinind voia Ta şi pregătind poporul cel sfânt, a întins mâinile sale spre pătimire pentru ca să mântuiască de suferinţa şi stricăciunea morţii pe cei ce au nădăjduit în Tine. Care, în vreme ce se dădea de bunăvoie pătimirii, ca să ridice pe cei ce au căzut, să întoarcă pe cei pierduţi, să învieze pe cei morţi, să nimicească moartea, să sfarme lanţurile diavolului, să împlinească voia Tatălui, să calce în picioare iadul, să deschidă calea vieţii, să îndrepteze lumina către cei drepţi, să pună hotar, să lumineze întunericul, să-i înveţe pe copii, să arate învierea, luând pâinea, a dat ucenicilor săi, zicând: Luaţi, mâncaţi. Acesta este trupul Meu, care pentru voi se frânge, spre iertarea păcatelor. Ori de câte ori veţi face aceasta, învierea Mea veţi face[32].

Şi la fel, paharul cu vin, pe care l-a amestecat[33], l-a dat în chipul sângelui, care s-a vărsat pentru noi.

Apoi să zică:

---

31 Cf. Matei 3, 17 (N.A.).

32 Cf. I Corinteni 11, 26: „Căci de câte ori veţi mânca această pâine şi veţi bea acest pahar, moartea Domnului vestiţi până când va veni" (N.A.).

33 Este evidentă eroarea manuscrisului nostru în acest loc, în care lipsesc cuvintele Mântuitorului Hristos rostite deasupra pâinii şi vinului (N.R., p. 43).

Memores ergo mortis tuae et resurrectionis tuae, offerimus tibi panem et calicem, gratias agentes tibi, qui es solus Deus in saeculum, [col. 3] et salvator noster, quoniam nos dignos effecisti, ut staremus coram te et tibi sacerdotio fungeremur. Quapropter gratias agimus tibi, nos tui famuli, Domine.

Populus dicat similiter.

Deinde (episcopus) dicat:

Offerimus tibi hanc gratiarum actionem, aeterna Trinitas, Domine Jesu Christe, Domine Pater, a quo omnis creatura et omnis natura contremiscit in se confugiens, Domine Spiritus sancte, adfer potum hunc et escam hanc sanctitatis tuae, fac ut nobis sint non in judicium, neque in ignominiam vel in perditionem, sed in sanationem et in robur spiritus nostri. Sane, Deus, da nobis, ut per nomen tuum fugiat omnis cogitatio rerum, quae tibi minime placent. Domine, da ut expellatur a nobis omne consilium superbum, per nomen tuum, quod inscriptum est intra velum januae sacrorum excelsorum tuorum, quod dum audit inferus obstupefit, abyssus abscinditur, spiritus expelluntur, draco contunditur, infidelitas abigitur, inobedentia subjugatur, ira placatur, invidia effectum non producit, arrogantia redarguitur, argenti cupido exstirpatur, gloriatio aufertur, superbia humiliatur, omnis natura producens acerbitatem destruitur. Da igitur, Domine, ut oculi nostri, qui ad intus sunt, te intueantur, te glorificent, te magnificent et tui memores sint, tibique serviant, quoniam in te uno portionem habent, Fili et Verbum Dei cui omnia subjiciuntur. Eos, qui sunt in charismatibus revelationum sustine usque in finem, qui sunt in charismate sanationis, confirma, qui habent virtutem linguarum, robora, qui laborant in verbo doctrinae, dirige. Curam habe eorum, qui tuam voluntatem semper faciunt, viduas visita orphanos-

Amintindu-ne, deci, de moartea şi de învierea Ta, Îţi aducem pâinea şi paharul [cu vin], mulţumindu-Ţi Ţie, Cel ce eşti singurul Dumnezeu în veac şi Mântuitorul nostru, fiindcă ne-ai făcut pe noi vrednici să stăm înaintea Ta şi să ne împlinim slujba preoţească pentru Tine. De aceea Îţi mulţumim Ţie, noi robii Tăi, Doamne.

Poporul să zică la fel.

După aceea, (episcopul) să zică:

Îţi aducem această mulţumire, Treime veşnică, Doamne Iisuse Hristoase, Părinte Doamne de care se cutremură toată făptura şi toată firea, întorcându-se în sine, Doamne Duhule Sfinte, primeşte băutura aceasta şi mâncarea aceasta a sfinţeniei Tale, fă să nu ne fie nouă spre judecată, nici spre ocară sau spre osândă, ci spre tămăduirea şi spre întărirea duhului nostru. Întăreşte-ne, Doamne, dă-ne nouă ca prin numele Tău să se depărteze orice cugetare despre lucrurile care nu-Ţi sunt deloc plăcute. Fă, Doamne, să fie alungat de la noi orice sfat mândru, prin numele Tău care a fost înscris în partea dinlăuntru a perdelei uşii sfintelor Tale celor înalte, pe care, când îl aude, iadul cel de jos înmărmureşte, adâncul este sfâşiat, duhurile sunt izgonite, şarpele este zdrobit, necredinţa este alungată, neascultarea este supusă, mânia este potolită, pizma nu rodeşte, trufia se dovedeşte deşartă, iubirea de argint este nimicită, lauda de sine încetează, trufia se smereşte, orice lucru care pricinuieşte amărăciune este distrus. Fă aşadar, Doamne, ca ochii noştri cei dinlăuntru să Te vadă pe Tine, să Te slăvească, să Te preamărească şi să-şi aducă aminte de Tine şi să-ţi slujească Ţie, fiindcă în Tine singur îşi au partea, în Fiul şi în Cuvântul lui Dumnezeu, Căruia toate îi sunt supuse. Pe cei ce au harismele dezvăluirilor ajută-i până la sfârşit, pe cei ce au harisma tămăduirii, întăreşte-i, celor ce au darul vorbirii în limbi, dă-le putere, pe cei ce se ostenesc întru cuvântul învăţăturii, îndrep-

que adjuva. Memento eorum, qui in fide obdormierunt, et da nobis haereditatem cum sanctis tuis, concede nobis virtutem placendi tibi, quemadmodum et ipsi tibi placuerunt. Pasce populum in rectitudine et nos omnes sanctifica. Da deinde, Deus, ut tibi uniantur omnes, qui participando accipiunt ex sacris (mysteriis) tuis, ut Spiritu sancto repleantur ad confirmationem fidei in veritate, ut tribuant tibi semper doxologiam et Filio tuo dilecto Jesu Christo, per quem tibi gloria et imperium cum Spiritu tuo sancto in saecula saeculorum.

Populus dicat: Amen.

Diaconus: Sollicite supplicemus Dominum et Deum nostrum, ut nobis concedat concordem mentem spiritus.

Episcopus: Da nobis concordem mentem [fol. 342 r. col. I] in Spiritu sancto, et sana animas nostras per hanc oblationem, ut vivamus in te per omnia saecula saeculorum.

Populus: Amen.

Haec eadem repetat populus orans.

Hisce peractis, sit clausula actionis gratiarum hoc modo: Sit nomen Domini benedictum in saecula.

Populus: Amen.

Sacerdos: Benedictus, qui venit in nomine Domini, benedictum nomen gloriae ipsius.

Omnis populus dicat: Fiat, fiat.

Episcopus dicat: Emitte gratiam Spiritus super nos.

Porro episcopus, si passus fuerit in somno profluvium, ne offerat; sed offerat presbyter; neque idem episcopus sumat ex mysteriis, non quasi sit pollutus, sed propter honorem altaris. Postquam

tează-i. Ai grijă de cei ce fac totdeauna voia Ta, cercetează pe văduve şi ajută pe cei orfani. Adu-ţi aminte de cei ce au adormit întru credinţă şi dă-ne nouă moştenire laolaltă cu cei sfinţi ai Tăi, dă-ne puterea de a fi plăcuţi Ţie, după cum şi ei Ţi-au fost plăcuţi. Păstoreşte pe popor întru dreptate şi pe noi toţi ne sfinţeşte. Fă apoi, Dumnezeule, ca toţi cei ce primesc prin împărtăşire din sfintele Tale (taine) să se unească cu Tine, să se umple de Duhul Sfânt spre întărirea credinţei întru adevăr, pentru ca să-Ţi aducă întotdeauna slavă Ţie şi Fiului Tău cel iubit, Iisus Hristos, prin care Ţie [se cuvine] slava şi stăpânirea împreună cu Duhul Tău cel sfânt, în vecii vecilor.

Poporul să zică : Amin.

Diaconul: Cu osârdie să rugăm pe Domnul şi Dumnezeul nostru, să ne dea nouă înţelegere întru cugetul Duhului.

Episcopul: Dă-ne nouă unirea cugetului întru Duhul Sfânt şi tămăduieşte sufletele noastre prin această jertfă, ca să viem în Tine, în toţi vecii vecilor.

Poporul: Amin.

Poporul să repete acestea la fel, rugându-se.

După ce au fost săvârşite acestea, să se facă încheierea mulţumirii în acest fel: Fie numele Domnului binecuvântat în veac!

Poporul: Amin.

Preotul: Binecuvântat [este] cel ce vine întru numele Domnului, binecuvântat [este] numele slavei Lui.

Tot poporul să zică: Amin, amin.

Episcopul să zică: Trimite harul Duhului peste noi.

Dar, dacă episcopul a suferit în somn o scurgere, să nu aducă jertfa, ci s-o aducă preotul; şi acel episcop să nu se împărtăşească din taine, nu pentru că ar fi spurcat, ci pentru cinstea altarului. Însă,

autem jejunaverit et se lavaverit aquis mundis, accedat ad ministerium. Item et presbyter. Vidua quoque, quae menstrua fuerit, non accedat (ad sumendam eucharistiam). Similiterque quaevis alia mulier (menstrua) aut vir laicus, aut quisquis ex coetu (qui profluvium nocturnum habuerit), ne accedant, honoris causa, nisi praemissis jejunio et lavacro.

Suscipiat prius clerus sequenti ordine: episcopus, dein presbyteri, postea diaconi, hinc viduae, tunc lectores, tunc hypodiaconi, deinde qui charismatibus fruuntur, et recens baptizati (et) pueri. Populus autem hoc ordine: Senes, virgines (seu coelibes), deinde ceteri. Ex mulieribus primo diaconissae, deinde ceterae.

Quilibet suscipiens eucharistiam, antequam illam sumat, dicat: Amen. Et postquam receperit (manu) [particulam] ex eucharistia, oret sic: Sancta, sancta, sancta Trinitas ineffabilis, da mihi, ut sumam hoc corpus in vitam, non in condemnationem. Da mihi, ut faciam fructus, qui tibi placent, ut, cum appaream placens tibi, vivam in te, adimplens praecepta tua, et cum fiducia invocem te, Pater, cum implorem super me tuum regnum et tuam voluntatem, nomen tuum sanctificetur, Domine, in me, quoniam tu es fortis et gloriosus et tibi gloria in saecula saeculorum. Amen. Qua oratione finita, sumat.

Accipiens autem ex calice, dicat semel iterumque: Amen, in plenitudinem corporis et sanguinis.

Postquam sumpserint omnes, orent confitentes et gratias agentes pro sumptione, proclamante diacono:

după ce va fi postit şi se va fi spălat cu apă curată, să vină la slujbă. Şi la fel şi preotul. Chiar şi văduva care va fi în perioada de menstruaţie să nu se apropie (pentru a lua Sfânta Euharistie). Şi tot asemenea oricare altă femeie (din perioada de menstruaţie) sau bărbat laic, sau oricine din adunare (care a avut scurgere de noapte) să nu se apropie, din pricina cinstei [altarului], decât după ce au postit şi s-au curăţit prin spălare.

Mai întâi să se împărtăşească clerul, în ordinea următoare: episcopul, apoi preoţii, după aceea diaconii, apoi văduvele, apoi citeţii, apoi ipodiaconii, după aceea cei ce se bucură de harisme şi cei botezaţi de curând (şi) copiii. Iar poporul, în această aşezare: bătrânii, fecioarele şi holteii (sau cei nenuntiţi), după aceea ceilalţi. Dintre femei mai întâi diaconiţele, apoi celelalte.

Tot cel ce primeşte Euharistia, înainte de a o lua, să zică: Amin. Şi după ce a primit (cu mâna) [o părticică] din Sfânta Euharistie, să se roage astfel: Sfântă, Sfântă, Sfântă Treime cea de negrăit, dă-mi mie să iau acest trup spre viaţă, nu spre osândă. Dă-mi mie să fac roadele cele care Îţi sunt plăcute Ţie, ca, atunci când mă voi înfăţişa Ţie, să viez întru Tine, împlinind poruncile Tale şi cu îndrăzneală să Te chem pe Tine, Părinte, când chem stăpânirea Ta şi voia Ta asupra mea; sfinţească-se, Doamne, numele Tău întru mine, căci Tu eşti puternic şi preamărit şi Ţie [se cuvine] slava în vecii vecilor. Amin. Sfârşind această rugăciune, să se împărtăşească.

Iar când bea vin din potir, să zică din nou, odată: Amin, spre plinirea trupului şi a sângelui.

După ce s-au împărtăşit toţi, să se roage, mărturisindu-se şi mulţumind pentru împărtăşire, zicând diaconul:

Confiteamur Domino, cum ex sanctis ejus (mysteriis) accipimus, deprecemur et supplicemus, ut in vitam et salutem animarum nostrarum sit haec sumptio, retribuentes doxologiam Domino Deo nostro.

Deinde episcopus:

Domine, dator lucis aeternae, nauta animarum, ductor sanctorum, da nobis [col. 2] oculos intellectuales, qui semper te intueantur, aures, quae te audiant dumtaxat, ut anima nostra gratia repleatur; conde in nobis, Deus, cor mundum, ut semper intelligamus magnitudinem tuam. Deus admirabilis et hominum amator, bonas effice animas nostras, cogitationesque nostras inflexibiles constitue per eucharistiam hanc, quam sumpsimus nos famuli tui minimi, quoniam benedictum est regnum tuum, Domine Deus, gloriosum et exaltatum in Patre, Filio et Spiritu sancto cum ante saecula tum nunc et semper et in omnibus generationibus et ad saecula infinita saeculorum.

Populus: Amen.

XXIV

Si sacerdos consecrat oleum ad sanationem eorum qui patiuntur, ponens ante altare vas illud (continens oleum), dicat submisse ita:

Domine Deus, qui concessisti nobis Spiritum Paraclitum, Dominum, nomen salutare, (spiritum) immobilem, qui absconditur a stultis, revelatur vero sapientibus. Christe, qui sancrificasti nos, qui sapientes effecisti misericordia tua famulos tuos, quos elegisti sapientia illa tua; qui nobis peccatoribus misisti scientiam Spiritus tui, per sanctitatem illam

Să mulţumim Domnului, căci din sfintele Lui (Taine) ne împărtăşim, să ne rugăm şi să cerem ca această împărtăşire să ne fie spre viaţă şi spre mântuirea sufletelor noastre, dând slavă Domnului Dumnezeului nostru.

După aceea episcopul [să se roage]:

Doamne, dătătorule de lumină veşnică, cârmuitor al sufletelor, călăuza celor sfinţi, dă-ne ochi spre înţelegere, care să Te privească totdeauna pe Tine, urechi care să Te audă numai pe Tine, ca să se umple sufletul nostru de har; inimă curată zideşte în noi, Dumnezeule[34], ca să pricepem întotdeauna măreţia Ta. Dumnezeule minunat şi iubitor de oameni, fă bune sufletele noastre şi gândurile noastre aşază-le statornice prin această Euharistie pe care am primit-o, noi robii Tăi cei preamici, căci binecuvântată este împărăţia Ta, Doamne Dumnezeule, slăvită şi înălţată în Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, atât înainte de veci cît şi acum şi pururea şi în toate neamurile şi în veacurile nesfârşite ale veacurilor.

Poporul: Amin

XXIV

Dacă preotul sfinţeşte untdelemnul pentru vindecarea celor ce sunt în suferinţă, punând vasul acela (care conţine untdelemn) în faţa altarului, să zică cu umilinţă astfel:

Doamne Dumnezeule, Cel ce ne-ai dat Duhul cel mângâietor, Domnul, numele cel tămăduitor, (duhul) cel neclintit, care este ascuns celor neştiutori, dar este descoperit celor înţelepţi. Hristoase, Cel ce ne-ai sfinţit pe noi, care ai făcut înţelepţi cu mila Ta pe robii Tăi pe care i-ai ales prin acea înţelepciune a Ta; Care ne-ai trimis nouă, păcătoşilor, cunoaşterea Duhului Tău, prin acea sfinţe-

34 Psalmul 50, 11 (N.A.).

tuam, cum concessisti nobis virtutem Spiritus tui; qui sanator es cujusvis morbi et passionis; qui dedisti charisma sanationis illis, qui per te illo dono digni effecti sunt, emitte super oleum istud, quod est typus pinguedinis tuae, complementum tuae beneficae commiserationis, ut liberet laborantes, sanet aegrotantes, et sanctificet redeuntes, cum ad fidem tuam accedunt: quoniam tu es fortis et gloriosus in saecula saeculorum.

Populus: Amen.

XXV

Similiter ipsa oratio (dicatur) super aquam.

XXVI

Prima aurora episcopus congreget populum, ut officium persolvatur usque ad ortum solis.

Ad primam collaudationem aurorae, prope adstantibus presbyteris, diaconis, ceterisque (clericis) nec non fidelibus, sic dicat (episcopus):

Gloria Domino.

Populus: Dignum et justum est.

Laudatio aurorae.

Episcopus: Dignum et justum est, ut te laudemus et exaltemus, tibique confiteamur, ineffabilis Deus, qui cuncta fecisti. Animas nostras sursum expandentes, elevamus collaudationem matutinam ad te, Domine, sapientissime, fortis et multae misericordiae Deus, confirmator et tutator animarum nostrarum. Te laudamus, o Verbum, qui genitus es a Patre ante saecula, quique solus cum sanctis tuis requiescis [col. 3], qui celebraris laudibus archangelorum; o opifex, qui non fuisti manibus confectus, o declarator sacrorum invisibilium, purorum et immaculatorum; o qui nobis nota fecisti mysteria abscondita

nie a Ta, când ne-ai îngăduit nouă puterea Duhului Tău; Cel ce eşti tămăduitorul oricărei boli şi suferinţe; Cel ce ai dat harisma vindecării celor care s-au făcut prin Tine vrednici de darul acela, trimite peste untdelemnul acesta, care este chipul rodniciei Tale, plinirea milostivirii Tale celei binefăcătoare, ca să slobozească pe cei ce pătimesc, să vindece pe cei bolnavi şi să sfinţească pe cei ce se întorc, ori de câte ori vin la credinţa Ta: căci Tu eşti puternic şi slăvit în vecii vecilor.

Poporul: Amin.

XXV

La fel (să fie rostită) şi rugăciunea asupra apei.

XXVI

La ivitul zorilor, episcopul să adune poporul, ca să săvârşească slujba până la răsăritul soarelui.

La prima laudă de la ivitul zorilor, stând aproape preoţii, diaconul şi ceilalţi (clerici), precum şi credincioşii, (episcopul) să zică astfel:

Slavă Domnului!

Poporul: Cu vrednicie şi cu dreptate este.

Lauda din zori

Episcopul: Cu vrednicie şi cu dreptate este să Te lăudăm şi să Te slăvim pe Tine, să-Ţi mulţumim Ţie, Dumnezeule cel negrăit, Care ai făcut toate. În sus îndreptând sufletele noastre, înălţăm laudă de dimineaţă către Tine, Doamne preaînţelepte, puternice şi mult milostive Dumnezeule, chezaşul şi apărătorul sufletelor noastre. Pe Tine Te lăudăm, o Cuvîntule, Cel ce Te-ai născut din Tatăl mai înainte de veci şi singur te odihneşti cu sfinţii tăi, Cel ce eşti slăvit prin laudele arhanghelilor; o, Creatorule, care n-ai fost făcut de mâini, o, arătătorule al tainelor celor nevăzute, al celor sfinte şi neîntinate; o, Cel ce ne-ai făcut cunoscute tainele cele ascunse

sapientiae, et promisisti nobis lucem immortalitatis, tibi gloriam tribuimus in sanctitate pura nos famuli tui, Domine.

Populus dicat: Te laudamus, tibi benedicimus, tibi confitemur, Domine, teque supplicamus, Deus noster.

Insuper (subdat episcopus): Deus, genitor lucis, principium vitae, donator scientiae, largitio (*sic*) gratiae, conditor animarum, auctor rerum pulcharum, donator Spiritus sancti, thesaurus sapientiae, effector rerum bonarum, Domine, doctor sanctitatis, qui arbitrio tuo mundos tenes, quique es susceptor orationum purarum; te laudamus, Fili Unigenite, Primogenite et Verbum Patris, qui omnem gratiam tuam concessisti nobis, qui te invocamus adjutorem, Patremque tuum genitorem. Tu qui habes essentiam nesciam laedi, ubi neque caries neque tinea corrumpunt, qui iis, qui toto corde in te confidunt, largiris, quae angeli cupierunt inspicere; qui custos es lucis aeternae, et thesaurorum incoruptibilium, qui tenebras, quae erant in nobis, voluntate Patris tui illustrasti, qui ex abysso in lucem nos extulisti, ex morte vitam nobis dedisti, ex servitute libertatem concessisti, qui per crucem nos effecisti familiares Patri tuo; per evangelium tuum ad coelorum excelsa nos duxisti, et per prophetas tuos nos consolatus es, qui per te nos domesticos Patris luminum reddidisti. Da, Domine, nobis, ut te laudemus Deum nostrum, ut semper cum gratiarum actione indesinenti concinamus tibi laudes, nos famuli tui, Domine.

Populus: Te laudamus, tibi benedicimus, tibi confitemur, teque supplicamus, Deus Noster.

ale înţelepciunii şi ne-ai făgăduit lumina nemuririi, Ţie Îţi aducem slavă întru sfinţenie curată, noi robii Tăi, Doamne.

Poporul să zică: Pe Tine Te lăudăm, pe Tine Te binecuvântăm, Ţie Îţi mulţumim, Doamne, şi ne rugăm Ţie, Dumnezeul nostru.

Pe deasupra (episcopul să adauge): Dumnezeule, Părinte al luminii, începătorul vieţii, dătătorule de ştiinţă, dăruitorule de har, ziditorul sufletelor, făcătorul lucrurilor celor frumoase, dătătorul Duhului Sfânt, comoara înţelepciunii, ziditorul lucrurilor celor bune, Doamne, învăţătorule al sfinţeniei, Cel ce cu voia Ta păstrezi pe cei curaţi şi Cel ce eşti primitorul rugăciunilor curate; pe Tine Te lăudăm, Fiule, Unule-Născut, Întâiule-Născut şi Cuvânt al Tatălui. Care tot harul Tău ni l-ai trimis nouă, celor ce Te chemăm pe Tine în ajutor şi pe Tatăl, Cel ce Te-a născut. Tu, Cel ce ai o fiinţă neştiutoare de stricăciune, pe care nici rugina, nici molia nu o strică, care, celor ce cred în Tine din toată inima, le dăruieşti cele ce îngerii au dorit să vadă; Cel ce eşti păzitorul luminii veşnice şi al comorilor celor nestricăcioase, Cel ce a luminat întunericul care era întru noi, prin voinţa Tatălui Tău, Cel ce ne-ai ridicat din genune la lumină, Cel ce din moarte ne-ai dat viaţă, din robie ne-ai dat libertate, cel ce prin cruce ne-ai adus în casa Tatălui Tău; Cel ce ne-ai călăuzit prin Evanghelia Ta spre înălţimile cerurilor şi ne-ai mângâiat prin profeţii Tăi, Cel ce prin Tine ne-ai adus în casa Părintelui luminilor. Dă-ne nouă, Doamne, să Te lăudăm pe Tine, Dumnezeul nostru, ca totdeauna cu mulţumiri neostoite să-Ţi cântăm Ţie laude, noi, robii Tăi, Doamne.

Poporul: Pe Tine Te lăudăm, pe Tine Te binecuvântăm, Ţie Îţi mulţumim şi ne rugăm Ţie, Dumnezeul nostru.

Episcopus etiam dicat: Triplicamus tibi collaudationem istam ex oribus nostris ad imaginem tui regni, Fili Dei, qui per saeculum, qui (es) super omnia cum Patre, quem universa creatura collaudat, cum a metu Spiritus tui trepidat, a quo omnis natura contremiscit timetque, quemque omnis anima justa benedicit; ad quem nos omnes confugimus, qui perturbationem, tempestates, ventos nobis sedavit, qui factus est nobis portus quietis et asylum a pernicie; in quem spem salutis aeternae reponimus; qui iis, qui maribus et procellis jactantur, placatam serenitatem tribuis; qui in morbis [fol. 342 v. col I] supplicaris, et gratis sanas; qui concomitaris eos, qui detenti sunt in carceribus; qui nos a vinculis mortis liberasti; tu consolator miserorum, afflictorum et eorum, qui laborarunt et se defatigarunt in cruce; tu, qui quasvis minas a nobis repellis; qui dolum satanae propter nos redarguisti; qui ipsius minas abigis, nobisque das fortitudinem; qui omnem errorem depellis ab iis, qui in te confidunt. Te, quem laudarunt prophetae et apostoli in abscondito, laudamus et nos, Domine, tibique doxologiam elevamus, ut cum per te intelligentes facti fuerimus, in mansionibus vitae quiescamus facientes semper tuam voluntatem. Da et nobis, Domine, ut ambulemus secundum praecepta tua. Nos omnes in misericordia visita, minimos nempe et magnos, principem et populum ipsius, pastorem et ipsius ovile, quoniam tu, Domine, es Deus noster et benedictum et laudatum regnum tuum, Pater, Fili et Spiritus sancte et ante saecula et nunc et semper et per generationes generationum et in saecula interminabilia saeculi.

Populus: Amen.

Şi episcopul să zică: Întreită laudă aducem Ţie din gurile noastre, după chipul împărăţiei Tale, Fiule al lui Dumnezeu, Cel veşnic, Cel ce (eşti) mai presus de toate împreună cu Tatăl, pe Care toată făptura Îl preamăreşte, fiindcă tremură de frica Duhului Tău, de care întreaga fire se cutremură şi se teme şi pe care tot sufletul drept Îl binecuvântează; la Care noi toţi alergăm, Cel ce ne potoleşti tulburarea, furtunile, vânturile, Cel ce Te-ai făcut pentru noi liman al liniştii şi adăpost de primejdie, în Care noi ne punem din nou nădejdea mântuirii celei veşnice; Cel ce dă înseninare liniştită celor ce sunt înviforaţi pe mări şi în furtuni; Cel ce eşti rugat de cei bolnavi şi le dăruieşti vindecare; Cel ce însoţeşti pe cei ce sunt ţinuţi în temniţe; Cel ce ne-ai liberat de lanţurile morţii; Tu, mângâietorul celor săraci, al celor întristaţi şi al celor ce s-au trudit şi au obosit în [purtarea] crucii; Tu, Care alungi orice ameninţare de la noi; Care pentru noi ai făcut neputincioasă înşelăciunea Satanei; Care izgoneşti ameninţările lui [Satanei] şi nouă ne dai tărie; Care îndepărtezi orice greşeală de la cei ce se încred în Tine. Pe Tine, pe Care Te-au lăudat profeţii şi Apostolii în taină, Te lăudăm şi noi, Doamne, şi Ţie Îţi înălţăm cântare de slavă, ca, după ce vom deveni pricepuţi prin Tine, să ne odihnim în locaşurile vieţii, făcând totdeauna voia Ta. Dă-ne şi nouă, Doamne, să umblăm după poruncile Tale. Cercetează-ne pe noi toţi întru milostivire, adică pe cei mici şi pe cei mari, pe conducător şi pe poporul său, pe păstor şi turma lui, fiindcă Tu, Doamne, eşti Dumnezeul nostru şi binecuvântată şi lăudată [este] Împărăţia Ta, Părinte, Fiule şi Duhule Sfinte, şi înainte de veci şi acum şi pururea şi în neamurile neamurilor şi în veacurile nesfârşite ale veacului.

Poporul: Amin.

Psallant psalmos et cantica quatuor, unum quod ex Moyse, (alia) ex Salomone et ex prophetis alia sic:

Psallentes pueruli, duo virgines, tres diaconi, tres presbyteri.

Et pariter collaudatio proferatur ab episcopo vel a presbytero hunc in modum:

Gratia Domini nostri vobiscum omnibus.

Populus dicat: Et cum spirito tuo.

Sacerdos dicat: Etiam laudemus Dominum nostrum.

Populos dicat: Digne et juste.

Sacerdos dicat: Defixa sint corda vestra.

Populos dicat: Habemus apud Dominum.

Collaudatio finalis.

Domine Pater, donator lucis, auctor omnis virtutis, omniumque spiritum, obsignator lucis aeternae et rector vitae, causa efficiens deliciarum et immortalitatis, qui nobis dedisti, ut tenebras materiales pertransiremus, qui largitus es nobis lucem immaterialem, qui vincula inobedientiae dissolvisti, nosque fide, quae tua est, coronasti, tu, qui non recedis a famulis tuis, sed continuo in ipsis existis, tu, qui non negligis eas (i.e. animas), quae labore ac metu tuo te supplicant, qui cuncta, antequam cogitentur, intelligis, cunctaque scrutaris, ante quaevis consilia, qui largiris, antequam te rogamus, ut dones; cuius beneplacitum est exaudire eos [col. 2], qui tibi animo non haesitante inserviunt, rex luminum principalium et militum coelestium, qui audis archangelos glorificantes et in eis requiescis, Domine, exaudi nos, te rogamus, et da, ut fidenti animo, voce incessanti te laudemus, te exaltemus, tibi elevemus doxologiam, ut a te conservati et luce directi nos famuli tui, te, Domine, glorificemus continuo.

Să cânte psalmi şi patru cântări, una din Moise, (alta) din Solomon şi celelalte [două] din profeţi, astfel:

Cei ce cântă să fie nişte copilaşi, două fecioare, trei diaconi, trei preoţi. Şi tot aşa să fie adusă laudă de către episcop sau de către preot, în acest fel:

Harul Domnului nostru [să fie] cu voi cu toţi!

Poporul să zică: Şi cu duhul Tău.

Preotul să zică: Şi să lăudăm pe Domnul nostru!

Poporul să zică: Cu vrednicie şi cu dreptate.

Preotul să zică: Pironite să fie inimile voastre [către cer].

Poporul să zică: [Le] avem către Domnul.

Lauda de sfârşit

Doamne, Părinte, dătătorule de lumină, făcător al tuturor puterilor şi al tuturor duhurilor, pecetluitorul luminii celei veşnice şi ocârmuitorul vieţii, temeiul izbăvitor al desfătărilor şi al nemuririi, Cel ce ne-a dat să trecem prin întunecimile cele pământeşti, Cel ce ne-a dăruit lumina cea peste fire, Cel ce ai nimicit legăturile neascultării şi pe noi cu credinţa Ta ne-ai încoronat, Tu, Cel ce nu Te depărtezi de robii Tăi, ci eşti neîncetat cu ei, Tu, Cel ce nu treci cu vederea sufletele care Te roagă cu osârdie şi cu frica Ta, Cel ce înţelegi toate înainte de a fi cugetate şi toate le cercetezi înainte de orice sfaturi, Tu, Cel ce ne dăruieşti înainte de a Te ruga noi să ne dai; Tu, Căruia Îţi este plăcut să asculţi pe cei ce-Ţi slujesc Ţie cu sufletul neşovăielnic, stăpânul luminilor izvoditoare şi al oştilor cereşti, Cel ce auzi pe arhanghelii care Te preamăresc şi întru ei Te odihneşti, Doamne, auzi-ne, Te rugăm şi dă-ne, cu suflet încrezător, cu glas neîncetat să Te lăudăm, să Te slăvim, Ţie cântare de laudă să-Ţi înălţăm, ca păziţi de Tine şi de lumină călăuziţi, noi robii Tăi, să Te proslăvim pe Tine, Doamne, neîncetat.

Populus: Te laudamus, tibi benedicimus, tibi confitemur, teque supplicamus, Deus noster.

Sacerdos: Domine Jesu, exaudi nos; sancte, qui fuisti vox mutis loquela destitutis, firmitas paralyticis, illuminator caecorum, director claudorum, purgator leprosorum, sanator fluxuum naturae, medicus surdorum, debellator mortis, tortor tenebrarum, radius lucis, lucerna inextinguibilis, sol, qui nescit extingui vel flaccescere, sed semper in tuis sanctis eluces, qui omnia simul concinnasti pulchre et exornate, tu, qui es ratio ordinis et proportionis, qui super omnia palam emicuisti, tu salvator hominum et auctor conversionis animarum, qui de omnibus, ut par est, sollicitus es, tu creator angelorum, exornator singulorum, consilium Patris, qui intelligentia et sapientia mundos constituisti simulque fixisti, et a sempiterno tuo Patre ad nos missus fuisti, tu intellectus es spiritus incomprehensibilis et inexplicabilis, declarator invisibilium, gloriosus es et admirabile nomen tuum; ideoque et nos famuli tui te laudamus.

Populus: Te laudamus, tibi benedicimus, tibi confitemur, teque supplicamus, Deus noster.

Sacerdos: Triplicamus hanc collaudationem tibi, Domine sancte, qui dedisti nobis in te fidem indissolubilem, per quam praestitisti, ut nos vinceremus vincula mortis, qui creasti mentes rectas eorum, qui in te confidunt, ut dii fiant, tu, qui nobis concessisti, ut per spiritum conculcaremus omnem potestatem illius, qui ex adverso est, ne violaremus ea, quae inviolabilia sunt, auctor fuisti, ut amicitiam haberemus apud Patrem tuum per meditationem tuam. Exaudi, Domine, nos famulos tuos, tu, quem sine

Poporul: Pe Tine Te lăudăm, pe Tine Te binecuvântăm, Ţie Îţi mulţumim şi ne rugăm Ţie, Dumnezeul nostru.

Preotul: Doamne Iisuse, auzi-ne pe noi; Sfinte, care ai fost glas pentru cei muţi, fără putinţa vorbirii, putere pentru cei slăbănogi, luminătorul celor orbi, îndreptătorul celor şchiopi, curăţitorul celor leproşi, vindecătorul scurgerilor de la natură, lecuitorul celor surzi, biruitorul morţii, risipitorul întunecimilor, rază de lumină, făclie nestinsă, soare care nu poate fi stins ori slăbit, ci totdeauna străluceşti întru cei sfinţi ai Tăi, Cel ce ai orânduit toate în chip frumos şi totodată împodobit, Tu, Cel ce eşti temeiul rânduielii şi al bunei măsuri; Cel ce Te-ai înălţat în faţa lumii mai presus de toate, Tu, mântuitorul oamenilor şi pricinuitorul întoarcerii sufletelor, Cel ce porţi de grijă tuturor, după cum se cuvine, Tu, făcătorul îngerilor, mângâietorul celor singuri, sfatul Tatălui, Cel ce ai aşezat şi alcătuit în înţelegere şi în înţelepciune lumea şi ai fost trimis nouă de Tatăl Tău cel veşnic, Tu eşti înţelegerea Duhului celui necuprins şi neînţeles, lămuritorul celor nevăzute, Tu eşti preamărit şi minunat este numele Tău; de aceea şi noi, robii Tăi, Te lăudăm.

Poporul: Pe Tine Te lăudăm, pe Tine Te binecuvântăm, Ţie Îţi mulţumim şi ne rugăm Ţie, Dumnezeul nostru.

Preotul: Întreită laudă aducem Ţie, Doamne Sfinte, Cel ce ne-ai dat nouă credinţă nestrămutată în Tine, prin care ne-ai ajutat să biruim legăturile morţii, Cel ce ai făcut cugetele drepte ale celor ce cred în Tine ca să devină dumnezei, Tu, Cel ce ne-ai dat nouă ca prin duh să călcăm în picioare toată puterea celui ce este împotriva noastră [diavolul], ca nu cumva să pângărim cele ce sunt nepângărite, chezaş ai fost ca să putem avea înţelegere la Tatăl Tău prin mijlocirea Ta. Auzi-ne, Doamne, pe noi robii Tăi,

intermissione oramus, qui nostrae supplicationi dedit (*sic*) vim contra eum, qui ex adverso est, tu, quem omni tempore rogamus ad debellandum improbum, exaudi nos rex in saeculum; consolare viduas; adiuva orphanos; energumenorum, qui a spiritibus impuris vexantur, miserere, eosque purifica; edoce insipientes; converte errantes; [col. 3] detentos in carcere libera; nosque omnes tuere, quoniam tu, Domine, es Deus noster et benedictum gloriosumque est regnum tuum.

Populus: Amen.

XXVII

Post haec compleatur oratio: et exinde lector legat prophetas et ceteras (lectiones); presbyter autem vel diaconus legat evangelium; demum episcopus vel presbyter doceat quae conveniunt et proficiunt. Deinceps fiat oratio, et catechumeni suscipiant manus impositionem.

XXVIII

Postea episcopus instruat populum circa ea, quae sunt secreta. Si autem episcopus non adest, dicat presbyter, ut fideles noscant ad quemnam accessuri sunt, et quinam ipsis Deus et Pater est.

Porro instructio de mysteriis (seu *mystagogia*) ita proferatur.

Mystagogia quae profertur ad fideles ante oblationem.

Qui fuit, qui prope adest, et qui venturus est, ille est qui passus, sepultus est, resurrexit et a Patre fuit glorificatus.

Ille est, qui compedes nostras a morte solvit, qui a mortuis resurrexit. Non est homo dumtaxat, sed una et est Deus, qui per Spiritum sanctum carnem

Tu, pe Care neîncetat Te rugăm, Cel ce ai dat putere rugăciunilor noastre împotriva vrăşmaşului, Tu, Cel pe care în tot timpul Îl rugăm spre a birui pe cel viclean, auzi-ne pe noi, Stăpâne, în veac; mângâie pe văduve; ajută pe orfani; îndură-te de cei bântuiţi, care sunt chinuiţi de duhuri necurate şi-i curăţeşte pe ei; învaţă pe cei neînţelepţi; întoarce pe cei rătăciţi; liberează pe cei ţinuţi în temniţă; şi pe noi toţi ne păzeşte, căci Tu, Doamne, eşti Dumnezeul nostru şi binecuvântată şi preamărită este împărăţia Ta.

Poporul: Amin.

XXVII

După acestea să se facă rugăciune; apoi citeţul să citească din profeţii şi din celelalte (cărţi); iar preotul sau diaconul să citească Evanghelia; la urmă, episcopul sau preotul să înveţe cele ce se cuvin şi sunt de folos. După aceea să se facă rugăciunea şi catehumenii să primească punerea mâinilor.

XXVIII

După aceea, episcopul să înveţe poporul cu privire la lucrurile de taină. Iar dacă episcopul nu este de faţă, să vorbească preotul, ca să ştie credincioşii de cine se vor apropia [prin împărtăşire] şi cine le este Dumnezeu şi Tată.

Apoi să fie făcută învăţătura despre taine (*mystagogia*) astfel:

Învăţarea credincioşilor, care se face înainte de aducerea jertfei

Cel ce a fost, Cel ce este de faţă şi Care va veni este Cel ce a pătimit, a fost îngropat, a înviat şi a fost proslăvit de către Tatăl. Este Acela care a dezlegat lanţurile noastre de moarte, Cel ce a înviat din morţi. El nu este numai om, ci totodată şi Dumnezeu, Cel

Adae cum anima restituit immortalitati, quoniam in spiritu Adam servavit. Ipse est, qui Adam jam mortuum induit, eumque vivificavit, qui ascendit ad coelum. Sub ipso occubuit mors, quae per crucem devicta fuit; dirupta sunt ejusdem vincula, per quae olim diabolus contra nos praevaluit. Per passionem ejus (Filii) idem diabolus impotens et imbecillis visus est, cum (Filius) illius laceraverit funes et (contuderit) vim, laqueosque disruperit, ictuque percusserit faciem ipsius. Qui itaque tenebris plenus erat, commotus est extimuitque videns Unigenitum Filium animatum in divinitate ad inferos descendentem, illum, inquam, qui ex celsitudinibus mundis, quae super coeleum sunt, descendit, illum, qui est mens indivisibilis, quae ex Patre, et coaequalis ipsius voluntati, qui cum Patre est factor coelorum, qui est corona angelorum, robur archangelorum, amictus exercituum et spiritus dominationum; qui est rex regni aeterni, princeps sanctorum, intellectus incomprehensibilis Patris. Ipse est sapientia, ipse virtus, ipse Dominus, ipse consilium, ipse intellectus, manus, brachium Patris.

Credentes confitemur, ipsum esse lucem, salutem, salvatorem, protectorem, auxiliatorem, doctorem, liberatorem, remuneratorem, adjutorem, confirmatorem, murum nostrum.

Ipse est pastor, introitus, janua, via, vita, medicina, cibus, potus et judex noster. Ipsum confitemur, passibilem et impassibilem, filium non creatum, mortuum vivum, filium Patris, incomprehensibilem et comprehensibilem. Qui cum esset sine peccato, nostra tulit peccata et [fol. 343 r. col. I] egressus est ex coelo paterno. Ejus corpus, cum frangitur, fit salus nostra, et sanguis, spiritus, vita et sanctificatio, aqua vero purificatio nostra. Qui illuminat corda

ce prin Duhul Sfânt a redat nemuririi trupul împreună cu sufletul lui Adam, fiindcă l-a păstrat pe Adam în duh. El este Cel ce S-a îmbrăcat acum cu Adam cel muritor şi l-a înviat. [El este] Cel ce S-a ridicat la cer. Sub El s-a prăbuşit moartea, cea care a fost biruită prin cruce; lanţurile ei, prin care odinioară diavolul a avut putere împotriva noastră, au fost sfărâmate. Prin patima Lui, de asemenea, diavolul s-a văzut neputincios şi slab, fiindcă (Fiul) a rupt frânghiile acestuia şi i-a (zdrobit) puterea, i-a rupt lanţurile şi cu lovitură a străpuns faţa lui.

Aşadar, cel ce era plin de întuneric a fost tulburat şi s-a temut văzând pe Fiul Cel Unul-Născut, Cel însufleţit în dumnezeire, coborât la iad, pe Acela [văzându-L], zic, Care a coborât din înălţimile cele curate care sunt deasupra cerului, pe Acela [văzându-L], Care este cugetul cel neîmpărţit, Care este din Tatăl şi de aceeaşi voinţă cu El, Cel ce împreună cu Tatăl este făcătorul cerurilor, Care este cununa îngerilor, puterea arhanghelilor, acoperământul oştirilor şi duhul stăpânirilor; Cel ce este stăpânul împărăţiei celei veşnice, cârmuitorul sfinţilor, mintea cea de nepătruns a Tatălui. El este înţelepciunea, El este puterea, El este Domnul, El este sfatul, El este mintea, mâna, braţul Tatălui.

Noi cei credincioşi mărturisim că El este lumina, mântuirea, mântuitorul, apărătorul, sprijinitorul, învăţătorul, eliberatorul, răsplătitorul, ajutătorul, întăritorul, zidul nostru.

El este păstorul, intrarea, uşa, calea, viaţa, leacul, mâncarea, băutura şi judecătorul nostru. Îl mărturisim pe El ca pe Cel pătimitor şi nepătimitor, fiu necreat, mort [şi] înviat, Fiul Tatălui, necuprins şi cuprins [cu mintea]. Care, deşi era fără păcat, a purtat păcatele noastre şi a ieşit din cerul părintesc. Ori de câte ori se frânge trupul Lui, se face mântuirea noastră, sângele [Său] este duhul, viaţa şi sfinţenia, iar apa curăţirea noastră în adevăr. Care

eorum, qui ipsum timent, et cum iisdem in omnibus est. Nos alienos fecit ab omni via diaboli. Renovator est animarum, in quem nos omnes confidimus.

Qui cum Deus esset et ante saecula ex Patre Deo aeterno, videns mundum (constrictum) vinculis peccati (et) abeuntem in ruinam, et vi ferae dolosae conculcatum, mortique per insipientiam et errorem subjugatum, deliberans genus humanum sanare, venit in uterum virginalem, sese occultans cunctis coelestibus exercitibus atque phalangas adversas iniecit in ignorantiam.

Cum itaque induit corruptibilem carnem, qui incorruptibilis est, incorruptibilem effecit carnem, quae sub morte erat: per hoc ostendit typum incorruptibilitatis in carne, quam induit Adae, qui mortuus erat, quo typo abolita fuerunt, quae erant corrupta.

Praecepta tradidit immaculata per evangelium, quod est praeconium ipsius regni, et per idem evangelium didicimus vitam degere ad instar regni, et per hocce evangelium vincula diaboli confracta sunt, ut ex morte mereremur immortalitatem, et aquireremus ex inintelligentia vigilantiam.

Hic itaque, qui homo factus est, Filius est Dei Dominus, qui genus mortale Adae cum suis accidentibus per exinanitionem suscepit. Qui aeternus est, venit ad nativitatem (factus) homo, qui Deus est, qui a prophetis praecognitus fuit, ab apostolis praedicatur et ab angelis celebratur, et a Patre omnium glorificatur. Crucifixus est pro nobis, cujus crux est vita nostra, firmitas nostra et salvatio, quae est mysterium absconditum, gaudium inenarrabile, per ipsam genus universum humanum, eam semper gerens, nequit a Deo sejungi; quae est virtus dilecta et a Deo inseparabilis, quaeque nequit hisce labiis, uti par est, proferri; quae olim abscondita erat, modo

luminează inimile celor ce se tem de El şi este cu ei în toate. El ne-a făcut pe noi străini de orice cale a diavolului. El este înnoitorul sufletelor, în care noi toţi credem.

Acesta, deoarece era Dumnezeu şi înainte de veci din Dumnezeu – Tatăl cel veşnic, văzând lumea (legată) de lanţurile păcatului (şi) mergând spre pieire, călcată în picioare de puterea fiarei celei viclene şi supusă morţii prin nechibzuinţă şi greşeală, hotărând să vindece neamul omenesc, a venit în pântece fecioresc, ascunzându-se tuturor oştilor cereşti şi a aruncat în neştiinţă oştile potrivnice.

Şi astfel, deoarece s-a îmbrăcat în carne supusă stricăciunii, El care este nestricăcios, a făcut nestricăcios trupul care era sub moarte; prin aceasta a arătat chipul nestricăciunii în trupul pe care l-a îmbrăcat Adam, cel ce era mort, chip prin care au fost nimicite cele ce fuseseră stricate.

El a predat învăţăturile cele curate prin Evanghelie, care este vestirea împărăţiei Lui, şi prin aceeaşi Evanghelie noi am învăţat să ne trăim viaţa potrivit împărăţiei, şi prin această Evanghelie lanţurile diavolului au fost rupte, ca în loc de moarte să dobândim nemurirea şi în loc de nepricepere să dobândim chibzuinţa.

Aşadar, Acesta care s-a făcut om este Fiul lui Dumnezeu, Domnul, care a luat asupra sa prin secătuire [deşertare] neamul muritor al lui Adam cu greşelile sale. Cel ce este veşnic, a venit să se nască om, Cel ce este Dumnezeu, El, care a fost mai înainte vestit de profeţi, este propovăduit de Apostoli şi este lăudat de îngeri şi este proslăvit de Tatăl tuturor. A fost răstignit pentru noi, iar crucea Lui este viaţa noastră, puterea şi mântuirea noastră, ea este taina cea ascunsă, bucuria de negrăit, prin ea întreg neamul omenesc, care o poartă totdeauna, nu poate fi despărţit de Dumnezeu; ea este tăria cea iubită şi

autem mysterium aperitur, quod fidelibus, non uti videtur, sed uti est apparet.

Haec est crux, in qua gloriamur, ut glorificemur, qua fideles perfecti, qui ipsam tollunt, sese sejungunt ab omni, quod est sensibile seu visibile, tamquam a re, quae reapse non existit. O qui vos fortes aestimamini, exinde repetite [col. 2] virtutem vestram, surdas facite aures vestras visibiles (i.e. corporeas), obcaecate vestros oculos exteriores, ut cognoscatis voluntatem Christi et omne mysterium liberationis vestrae. Viri et mulieres sancti, quorum proprium est gloriari in Domino, audite hominem, qui intus est.

Dominus noster, cum nos docuit foedusque constituit nobis, sibique nos consociavit, et postquam passus est cum ad inferos venit, totam terram praedatus est, naturamque mortis subjugavit vitae. Mors videns ipsum animatum descendentem ad inferos, sperabat, utique per errorem, eundem sibi de more futurum escam. Sed videns in ipso decorem divinitatis, voce clamavit dicens: quis est hic, qui hominem mihi subjugatum induit, meque vicit? Quis est hic, qui carnem mihi mancipatam ab interitu eripit?

Quis est hic, qui terram est indutus, sed coelum est? Quis est hic natus in corruptibilitate, sed est incorruptibilis? Quis est hic exemptus a legibus meis? Quis est hic praedator eorum, quae mea sunt? Quis qui pugnat cum virtute flammea mortis, vincitque tenebras? Quae est ista nova gloria in hoc spectaculo? Quis est, qui impedit, quin efficiam, quae opto? Quis hic novus mortuus sine peccato?

de Dumnezeu nedespărţită, care nu poate să fie grăită cu aceste buze după cum se cuvine. Aceasta [crucea] era ascunsă odinioară, dar acum taina este descoperită, pentru că se arată credincioşilor nu cum se pare, ci precum este.

Aceasta este crucea în care ne lăudăm, ca să fim preamăriţi, aceea prin care credincioşii desăvârşiţi care o înalţă, se despart de tot ceea ce se poate pipăi sau vedea, ca de un lucru care, de fapt, nu există. O, voi ce vă socotiţi puternici, cereţi-vă din nou din ea puterea voastră, faceţi surde urechile voastre trupeşti, orbiţi ochii voştri cei dinafară, ca să cunoaşteţi voia lui Hristos şi întreaga taină a mântuirii voastre. Bărbaţi şi femei sfinte, care aveţi ca însuşire să vă lăudaţi în Domnul, ascultaţi pe omul care sălăşluieşte înlăuntrul vostru.

Domnul nostru, după ce ne-a învăţat şi a aşezat legământul cu noi şi ne-a unit cu Tine şi după ce a pătimit, când a venit în iad, a cucerit întreg pământul şi firea morţii a subjugat-o vieţii. Moartea, văzându-L pe Cel viu coborând în iad, nădăjduia din greşeală, fără îndoială, că El îi va fi hrană după obicei. Dar văzând în El podoaba Dumnezeirii, a strigat cu glas, zicând: Cine este acesta care a îmbrăcat pe omul supus mie şi m-a biruit? Cine este acesta care îmi smulge de la pieire un trup vândut mie?

Cine este acesta care s-a îmbrăcat în pământ, dar este cer? Cine este acesta, născut în stricăciune, dar este nestricăcios? Cine este acesta scutit de legile mele? Cine este acest prădător al celor ce sunt ale mele? Cine este cel ce se luptă cu puterea de foc a morţii şi învinge întunericul? Care este această nouă mărire în priveliştea aceasta? Cine este cel ce mă împiedică să fac ce am ales? Cine este acest nou mort fără de păcat? Cine este acesta care întunecă

Quis hic, qui caliginem obcaecat multiplici splendore, neque me sinit dominari in eos, qui mei sunt, sed attrahit in coelum animas, quae mihi datae erant? Quae est ista gloria, quae impedit quominus corpus fiat corruptibile? Quis est iste, quem apprehendere nequeo? Quae est ista gloria, quam ii, qui circum sunt, nequeunt perscrutari?

Heu! longe ab eo et a suis mihi fugiendum est, nequaquam enim potis sum illis laesionem inferre. Hic est enim Christus, qui crucifixus est, per quem, quae ad sinistram pertinebant, evaserunt pertinentia ad dexteram, et quae erant infra, facta sunt veluti superiora, et quae erant retro, in antecessu collocata sunt, cum ipse a mortuis surrexit, inferos conculcavit, mortemque morte interemit, et tertia die resurgens Patri gratias egit dicens: Tibi gratias ago, Pater mi, non jam labiis hisce, quae simul compacta sunt, neque lingua corporali, ex qua veritas et mendacium exeunt, neque verbo, quod arte materiali prodit, sed illa voce tibi gratias ago, rex, quae per te cuncta intelligit, quaeque non provenit ex organo corporali, neque incidit in aures carnales, quaeque non est in mundo, neque remanet in terra, sed per illam [col. 3] vocem, quae est spiritus, qui in nobis est, quique tibi soli, Pater, loquitur, te diligit, te glorificat, per quem etiam chorus universus sanctorum perfectorum te clamat dilectum Patrem, sustentatorem, adjutorem, quoniam tu es omnia et omnia in te sunt, omnia quae sunt, tua sunt neque alterius, tu enim es in saecula saeculorum. Amen.

Sciat igitur pastor mysteria cujusvis naturae.

Postquam oraverim, ait Jesus, uti scitis et videtis, ascendam ad Patrem.

Debet itaque pastor instructionem mystagogicam docere (fideles), ut sciant cujusnam participes fiant

negura cu înmulţită strălucire şi nu mă lasă să stăpânesc peste aceştia care sunt ai mei, ci adună în cer sufletele care-mi erau date mie? Care este această slavă care împiedică să fie stricăcios trupul? Cine este acesta, pe care eu nu pot să-l cuprind? Care este această slavă, pe care cei ce sunt împrejur nu pot s-o pătrundă?

Vai! Trebuie să fug departe de acesta şi de ai săi, fiindcă niciodată nu sunt în stare să le pricinuiesc vreo rană. Căci Acesta este Hristos, Cel ce a fost răstignit, prin Care cele ce se întindeau în stânga au ajuns să se întindă în dreapta şi cele ce erau de-desubt au ajuns cu cele de sus, şi cele ce erau înapoi au fost aşezate înainte, fiindcă El a înviat din morţi, a călcat în picioare iadul şi moartea a omorât-o cu moarte şi, în ziua a treia înviind, a mulţumit Tatălui, zicând: Îţi mulţumesc, Părinte al Meu, dar nu cu buzele acestea care au fost lipite laolaltă, nici cu limba trupească din care ies adevărul şi minciuna, nici cu cuvântul care iese la lumină prin meşteşug lumesc, ci Îţi mulţumesc cu acel glas, Împărate, care prin Tine înţelege toate şi care nu îşi are obârşie în mădular trupesc şi nici nu ajunge la urechile trupului şi care nu este în lume, nici nu rămâne pe pământ, ci prin acel glas [Îţi mulţumesc] care este al Duhului care este în noi şi care Ţie singur, Părinte, îţi vorbeşte, pe Tine Te iubeşte, pe Tine Te preamăreşte şi prin care ceata tuturor sfinţilor celor desăvârşiţi Te numeşte Părinte iubit, sprijinitorul, ajutătorul, fiindcă Tu eşti toate şi toate sunt în Tine, toate cele ce sunt, ale Tale sunt şi nu ale altuia, căci Tu eşti în vecii vecilor. Amin.

Deci, păstorul să cunoască tainele de orice fel.

După ce M-am rugat, precum ştiţi şi vedeţi, a zis Iisus, Mă voi urca la Tatăl.

Aşadar, păstorul trebuie să facă (cu credincioşii) învăţătura mystagogică [în taine], ei să ştie ai cui

in sacris mysteriis et cujusnam memoriam agant per eucharistiam. Postremo post praedicta sic prosequatur:

Cum igitur et nos ad ipsum confugientes didicimus ipsi soli proprium esse dare, petamus ab eo ea, quae ipse dixit se daturum esse nobis, quae neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit, quae paravit diligentibus se, uti Moyses aliique sancti homines dixerunt. Cum itaque in ipsum speravimus, ei tribuamus gloriam, cui honor et imperium in saeculum saeculorum.

Populus dicat: Amen.

Postquam edoctus fuerit populus mystagogiam, offeratur eucharistia. Porro mystagogia non omni tempore pronuncietur, sed tantum in pascha, die sabbati, die dominica et diebus epiphaniae et pentecostes.

XXIX

Qualis debeat esse presbyter.

Ordinandus in presbyterum habeat testimonium ab universo coetu, juxta dicta superius, ut sit sapiens in lecturis, humilis, pauper (spiritu?), non amator argenti, maxime addictus inserviendis infirmis, probatus, purus et sine macula, qui exstitit orphanis veluti pater, et pauperibus ministravit, qui non fuit socors in frequentanda ecclesia, et per omnia excelluit pietate, qui fuit mitis, ita ut per omnia haec dignus habeatur, cui a Deo revelentur, quae utilia sunt quaeque decent, ut dignus quoque sit dono sanationis.

părtaşi se fac prin sfintele Taine şi a cui pomenire o fac prin Euharistie. În cele din urmă, după cele spuse mai sus, să urmeze astfel:

Deci după ce şi noi, aflând la El ocrotire, am învăţat că Lui singur îi este în fire să dăruiască, să cerem de la El cele ce El însuşi a spus că ne va da, cele ce nici ochiul n-a văzut, nici urechea n-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit, cele ce El a pregătit pentru cei ce-L iubesc, după cum au spus Moise[35] şi alţi oameni sfinţi. Aşadar, întrucât în El am nădăjduit, să-i dăm Lui slavă, Căruia [se cuvine] cinstea şi puterea în vecii vecilor.

Poporul să zică: Amin.

După ce a învăţat pe popor învăţătura în taine, să fie adusă Euharistia. De acum înainte mystagogia să nu fie rostită în toată vremea, ci numai la Paşti, în ziua Sabatului, Duminica şi în zilele Epifaniei şi Cincizecimii.

XXIX

Cum se cuvine să fie preotul

Cel ce trebuie să fie hirotonit în preot, pe lângă cele spuse mai sus[36], să aibă mărturie de la toată mulţimea, să fie priceput la citire, smerit, sărac[37], neiubitor de argint, cu totul dăruit neputincioşilor care trebuiesc sprijiniţi, cinstit, curat şi fără pată, care a fost ca un părinte pentru orfani şi care a slujit celor săraci, unul care nu a fost zăbavnic în venirea la biserică şi în toate s-a arătat ales prin credinţă, a fost blând, aşa încât în toate acestea să fie socotit vrednic, ca unul căruia îi sunt arătate de Dumnezeu cele ce sunt folositoare şi cele ce se cuvin, ca să fie vrednic şi de darul tămăduirii.

35 Aceste cuvinte n-au fost spuse nicidecum de Moise (N.R., p. 67).

36 Versiunea copto-arabă adaugă: „în capitolul despre instituţia episcopului", (N.R., p. 67).

37 În textul copto-arab apare „iubitor de sărăcie" (N.R., p. 67).

XXX

Ordinatio presbyteri fiat hoc modo: Universus coetus sacerdotalis adducant eum (i.e. ordinandum), et episcopus manum imponat super caput ipsius, contingentibus et tenentibus eundem presbyteris.

Incipiat episcopus sic dicere:

Oratio impositionis manus super presbyterum.

Deus Pater Domini nostri [fol. 343 v. col. I] Jesu Christi, qui es ineffabilis, qui es splendidus, cui non est neque initium neque finis, Domine, qui omnia disposuisti et circumscripsisti, consilioque definisti ordinem iis, quae a te creata sunt, exaudi nos et convertere ad hunc famulum tuum, impertire et da ei spiritum gratiae, consilii et magnanimitatis, spiritum presbyteratus, qui non senescit, qui non deficit, spiritum homogeneum, fideles diligentem et redarguentem ad coadjuvandum et gubernandum populum tuum in opere, in metu, in corde puro, in sanctitate, in decore, in sapientia et sub actione tui Spiritus sancti et providentia tua, Domine, quemadmodum, cum respexisti super populum tuum electum, praecepisti Moysi, ut eligeret presbyteros, quos replevisti spiritu tuo, quem donasti ministris tuis: nunc quoque, Domine, concede huic spiritum tuum indeficientem, quem dederas iis, qui a te fuerunt edocti, et omnibus, qui in te vere per eos crediderunt, et dignum fac illum, qui plenus tua sapientia tuisque absconditis mysteriis gubernet tuum populum in nitore cordis puri et veri, dum glorificat, benedicit, exaltat, gratias agit elevatque doxologiam omni tempore die ac nocte nomini tuo sancto ac glorioso, laborans in hilaritate, in pacientia, ut sit vas tui Spiritus sancti, habens et gerens omni tempore crucem Unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu

XXX

Hirotonirea preotului să se facă în acest fel:

Întreaga adunare preoţească să-l aducă (pe cel ce trebuie hirotonit) şi episcopul să-şi pună mâinile deasupra capului lui, în timp ce preoţii stau aproape şi îl ţin.

Episcopul să înceapă să spună astfel:

Rugăciunea punerii mâinilor peste preot

Dumnezeule, Părinte al Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce eşti negrăit, Cel ce eşti strălucitor, Care nu ai nici început, nici sfârşit, Doamne, Cel ce ai rânduit toate şi le-ai hotărnicit şi pentru înţelepciune [ai pus rânduială] celor ce au fost făcute de Tine, auzi-ne şi întoarce-Te spre robul Tău acesta, împărtăşeşte-l şi dă-i lui duhul harului, al înţelepciunii şi mărinimiei, duhul preoţiei, care nu îmbătrâneşte, nu se stinge, duhul născător de oameni, care iubeşte pe credincioşi şi îi ceartă ca să ajute şi să conducă pe poporul Tău întru faptă bună, întru frică, întru inimă curată, întru sfinţenie, întru podoabă, întru înţelepciune şi sub lucrarea Duhului Tău cel sfânt şi cu purtarea Ta de grijă, Doamne, aşa cum, când ai privit peste poporul Tău cel ales, ai poruncit lui Moise să aleagă preoţii pe care Tu i-ai umplut cu duhul Tău, pe care l-ai dat slujitorilor Tăi; şi acum, Doamne, dăruieşte acestuia duhul Tău cel nestins, pe care îl dăduseşi celor ce au fost învăţaţi de Tine şi tuturor celor ce au crezut cu adevărat prin ei, şi fă-l pe el vrednic, ca plin de înţelepciunea Ta şi de tainele Tale cele ascunse, să conducă pe poporul Tău întru strălucirea inimii curate şi a adevărului, în timp ce preamăreşte, binecuvântează, laudă, mulţumeşte şi ridică în slavă învăţătura în toată vremea, ziua şi noaptea, numelui Tău cel sfânt şi proslăvit, lucrând întru bucurie, întru răbdare, ca să fie vasul Duhului Tău Celui Sfânt, luând şi purtând în toată vremea crucea Fiului

Christi, per quem tibi gloria et imperium cum Spiritu sancto per omnia saecula saeculorum.

Populus dicat: Amen.

Tum sacerdotes, tum populus dent ei pacem in osculo sancto.

XXXI

Postquam (presbyter) ordinatus fuerit, assiduus maneat prope altare, vacans cum labore sine intermissione orationi. Aliquando et in domo quadam (privata) quiescat solus ab iis, quae ipsi in aede dominica incumbunt, quin tamen desinat aut detrahat ullam ex horis determinatis orationi.

Jejunet autem totum per annum tribus tribus diebus, ex una parte, ut mente perficiatur, deinde vero pro viribus suis (id faciat), quin arripiatur quovis spiritu, sed in actione cuncta operetur.

Presbytero vel episcopo si revelabitur ut loquatur, loquatur, aliter ne intermittat neque contemnat opus suum.

Si presbytero revelabitur, ut visitet suas mansiones, ibique verbum dicat, illuc pergat: secus supplicet oratione Deum. Quae ipsi revelabuntur dicenda dicat, [col. 2] semper onus illius, qui pro se crucifixus est, portans, et orans pro universo populo.

Presbyter aut episcopus non sit sollicitus de cibo indumentove. Deus enim providet illi per hos, quos ille scit. Si, postquam ab aliquo cibum vel vestem accepit, dicitur illi, ut et ab alio accipiat, sufficiat ei accipere ab isto tantum quantum deceat, et quan-

Tău cel Unul-Născut, Domnul nostru Iisus Hristos, prin care Ţie [se cuvine] slava şi puterea împreună cu Sfântul Duh în toţi vecii vecilor.

Poporul să zică: Amin.

Atât poporul cât şi preoţii să-i dea pacea întru sărutare sfântă.

XXXI [38]

După ce a fost hirotonit (preotul), să rămână toată vremea lângă altar, dăruindu-se rugăciunii, cu osteneală, fără întrerupere. Uneori să se şi odihnească într-o casă (particulară) dezlegat de la cele ce i se cer lui în locaşul Domnului, fără ca totuşi să înlăture sau să scurteze vreunul dintre ceasurile rânduite pentru rugăciune.

Şi să postească în tot cursul anului trei zile pe săptămână, pe de o parte ca să se desăvârşească în cuget, iar apoi, potrivit cu puterile sale (să facă aceasta), încât să nu fie răpit de vreun duh, ci toate să le lucreze în faptă.

Preotului sau episcopului, dacă i se va arăta să vorbească, să vorbească, altfel să nu întrerupă şi să nu nesocotească lucrarea sa.

Dacă i se va arăta preotului să cerceteze locaşurile sale şi acolo să spună un cuvânt, să meargă acolo; altfel, să ceară îndurare de la Dumnezeu în rugăciune. Cele ce-i vor fi arătate pentru a fi spuse, să le spună, purtând totodată povara celui ce S-a răstignit pentru el, purtând-o şi rugându-se pentru tot poporul.

Preotul sau episcopul să nu se îngrijească de mâncare sau de îmbrăcăminte. Căci Dumnezeu îi poartă de grijă prin aceia pe care El îi ştie. Dacă, după ce a primit de la cineva mâncare sau îmbrăcăminte, i se spune să primească şi de la altul, să-i

38 Varianta copto-arabă traduce acest capitol liber, omiţând şi modificând multe lucruri (N.R., p. 71).

tum ipsi necessarium sit; minime vero ad redundantiam.

Presbyter se perhibeat semper immutabilem quoad severitatem fidei. Talia enim Deus requirit. Cor uniuscujusque perscrutetur. Ne malitia forsan intus abscondita et recondita ipsum a gratia Dei alienet.

Non sinat crescere zizania inter bonum triticum, sed ea auferat, et qui illa iniecerunt resecet. Caligo ne obruat ipsius lumen; doceat omnes fideles omni tempore, ut cursum veluti in die perficiant, quoniam filii lucis nequaquam ambulant in tenebris. Doctrina presbyteri sit apta, pacata et moderata, timore et tremore mixta. Eiusdem tenoris sit etiam doctrina episcopi. Quae vana sunt, (episcopus et presbyter) ne proferant in docendo, sed ea proferant quae audientes, cum audierint, observabunt.

Presbyter memor sit eorum, quae docet, in die enim Domini requiretur ab ipso, ut testimonium perhibeat populo de iis, quae locutus fuerit, ut redarguantur, qui non audierunt: futurus enim est, ut coram Dei gloria sistat, dicens quae docuerat. Quare ita doceat, ne pereat. Oret pro audientibus, ut Dominus illis tribuat intelligentiam spiritualem scientiae et veritatis. Neque proiiciat inaniter margaritas ante porcos, sed exploret dignos, illos nempe, qui audierunt et fecerunt, ne, si verbum forte fructus in ipsis non producat pereatque, rationem reddat

fie de ajuns ca să primească de la acesta numai cât se cuvine şi atâta cât e nevoie; însă deloc (să nu primească) spre a-i prisosi.

Preotul să se arate întotdeauna neclintit în ceea ce priveşte asprimea credinţei. Căci astfel cere Dumnezeu. Să cerceteze inima fiecăruia în parte. Să nu se înstrăineze de harul lui Dumnezeu printr-o şiretenie [viclenie] ascunsă şi poate tăinuită înăuntru.

Să nu lase să crească neghina printre grâul cel bun, ci s-o smulgă şi să-i îndepărteze pe cei care au semănat-o. Întunericul să nu acopere lumina; în toată vremea să înveţe pe toţi credincioşii să-şi ducă la capăt cursul [vieţii] întocmai ca ziua, fiindcă fiii luminii nu umblă nicidecum prin întuneric[39]. Învăţătura preotului să fie potrivită, paşnică şi cumpătată, amestecată cu frică şi cutremur. Chiar şi învăţătura episcopului să fie de acelaşi fel. Când trebuie să înveţe [pe credincioşi], (episcopul şi preoţii) să nu grăiască lucruri care sunt deşarte, ci să vorbească cele la care cei ce le aud vor lua aminte, după ce le-au ascultat.

Preotul să ţină minte cele pe care le învaţă, fiindcă în ziua Domnului i se va cere să dea mărturie poporului despre cele ce a vorbit ca să fie dezmînţiţi cei ce n-au ascultat: căci va trebui să stea înaintea slavei lui Dumnezeu, spunând cele ce învăţase. De aceea, aşa să înveţe [pe ceilalţi], ca să nu piară. Să se roage pentru cei ce ascultă, ca să le dea lor Domnul înţelegerea întru Duh a cunoaşterii şi a adevărului. Şi să nu arunce fără rost mărgăritarele înaintea porcilor, ci să caute pe cei vrednici, adică pe aceia care au ascultat şi au împlinit (cuvântul), ca nu cumva să dea socoteală de risipirea cuvântului, dacă din întâmplare cuvântul nu rodeşte în ei şi se

39 Cf. Ioan 12, 35-36: „Umblaţi cât aveţi Lumina ca să nu vă prindă întunericul. Căci cel ce umblă în întuneric, nu ştie unde merge. Cât aveţi Lumină, credeţi în Lumină, ca să fiţi fii ai Luminii"; vezi şi I Tesaloniceni 5, 4-8 (N.A.).

de jactura verbi: ne sancta exhibeat canibus. Videat quae sint signa eorum, qui audiunt verbum et faciunt bonos fructus. In omnibus tamen episcopo sine cura reservet iudicium.

Ne sit negligens vel despiciens in docendis, qui faciunt opera bona. Observet in iisdem signa, judicans illos spiritualiter ex suspiriis, fletu, clamoribus studiosis, ex silentio, ex moerore, ex patientia, ex incomptitudine capitis.

Quae magis autem exercent et angunt, sunt fletus et gemitus.

Opera autem sunt vigilia, ascesis, jejunium, quies, oratio sine intermissione, meditatio, fides, humilitas, philantropia, labor, defatigatio, charitas, subiectio, [col. 3] bonitas, modestia et omnia opus lucis.

Signa vero eorum qui fructum vitae non faciunt sunt segnities, oblectatio recreationis, oculorum circumvagatio huc et illuc, inobedientia, vociferatio, spasmus, deliquium, inquietudo et aberratio.

Opera autem sunt voracitas, intemperantia, ira, incredulitas, risus vanus et extra tempus, confusio, negligentia, error, turbatio, impudicitia, amor lucri, argenti cupido, invidia, contentio, ebrietas, elatio opinionis, garrulitas, amor gloriae et omnis tenebrositas.

Discernat ejusmodi causas, et illos, qui digni sunt, alloquatur; illos vero, qui non recipiunt verbum (cum fructu), nequaquem moretur. Qui enim semina in terra iniiciunt sine fructu, miseriam metent.

pierde; să nu dea cîinilor cele sfinte[40]. Să vadă care sunt semnele celor ce ascultă cuvântul şi fac roade bune. Totuşi, întru toate să lase, fără grijă, judecata în seama episcopului.

Să nu fie delăsător ori dispreţuitor în a învăţa pe cei ce fac fapte bune. Să ia aminte la semnele lor, judecându-i duhovniceşte după suspine, lacrimi, strigătele pline de zel, după tăcere, după răbdare, după lipsa de podoabe a capului.

Dar, ce îi munceşte mai mult şi îi chinuie sunt plânsetele şi gemetele.

Iar faptele [bune] sunt privegherile, schimnicia, postul, liniştea, rugăciunea neîntreruptă, cugetarea [întru cele sfinte], credinţa, smerenia, iubirea de oameni, munca, osteneala, dragostea, supunerea, bunătatea, modestia şi orice faptă a luminii.

Iar semnele celor ce nu fac roadele vieţii sunt trândăvia, desfătarea odihnei, rătăcirea ochilor încoace şi încolo, neascultarea, ţipetele, strânsoarea [mădularelor = epilepsie], uitarea, neliniştea şi depărtarea de la adevăr.

Însă faptele [lor] sunt lăcomia, neascultarea, mânia, necredinţa, râsul fără temei şi nelalocul lui, dezordinea, neglijenţa, greşeala, furia, neruşinarea, iubirea de câştig, patima banului, pizma, mulţumirea de sine, beţia, vorbăria, iubirea de mărire şi toată întunecimea.

Să deosebească urmările[41] acestora şi să vorbească celor ce sunt vrednici; iar pe cei ce nu primesc cuvântul (ca un rod), să nu-i oprească nicidecum. Fiindcă cei ce seamănă în ţărână seminţe fără rod, vor culege sărăcie mare.

---

40 Cf. Matei 7, 6: „Nu daţi cele sfinte câinilor, nici nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare şi, întorcându-se, să vă sfâşie pe voi" (N.A.).

41 În textul traducerii latine (p. 75) găsim termenul *causas* – cauzele, pricinile, dar în nota 1 de la aceeaşi pagină, traducătorul în latină propune înţelesul de *effectus* (N.A.).

Presbyter, uti par est et decet, circumlustret domos aegrotorum una cum diacono, eosque visitet; cogitet et dicat, quae ipsis conveniunt et utilia sunt, maxime fidelibus. Hortetur, ut aegrotis, qui pauperes sunt, ab ecclesia subveniatur, ut qui misericordiam exercuerint, ingrediantur in gaudium Domini.

Eos, qui fuerunt recenter eruditi, confirmet eloquiis propheticis et evangelicis in verbo doctrinae.

Ne negligat orationes suas: agit enim personam archangelorum. Sciat porro Deum minime misertum fuisse angelorum, qui praevaricati sunt.

Jejunet, et si prodest illi, ut sumat ex calice vinum, sufficiat ei quantum judicat sibi prodesse, ne ad detrimentum sumat potum, qui est in sanitatem. In morbo olera et pisces manducet, incumbatque ad opus suum.

Sacerdotes in omnibus se exhibeant fidelibus uti typum operis sanctificationis.

Presbyter eodem modo ac episcopus collaudet gratiasque agat.

XXXII

Laudem quotidianam dicant presbyteri in ecclesia, singuli sibi praescriptio tempore, hunc in modum:

După cum e potrivit şi se cuvine, preotul să ia aminte la casele bolnavilor împreună cu un diacon şi să-i cerceteze; să se gândească şi să le spună cele ce se cuvin şi le sunt folositoare, mai cu seamă celor credincioşi. Să îndemne să se dea ajutor de către Biserică bolnavilor care sunt săraci, pentru că, cei ce au făcut milostenie, vor intra întru bucuria Domnului[42].

Pe cei ce au fost de curând îndrumaţi, să-i întărească prin cuvântări profetice şi evanghelice în cuvântul învăţăturii[43].

Să nu-şi nesocotească rugăciunile: căci el întruchipează chipul arhanghelilor. Apoi să ştie că Dumnezeu n-a avut milă deloc de îngerii care s-au abătut de la calea cea dreaptă.

Să postească[44] şi, dacă-i este de folos, să bea vin din potir, să-i fie de ajuns atât cât el crede că-i este de folos, ca nu cumva să ia [să bea] spre pagubă băutura care este spre sănătate. Când e bolnav să mănânce legume şi peşte şi să pornească la lucrul lui.

În toate, preoţii să se arate credincioşilor ca o pilduire de lucrări de sfinţenie.

Iar preotul să aducă laude şi să mulţumească [Domnului] în acelaşi fel ca şi episcopul.

XXXII

Preoţii să aducă laudă zilnică în biserică, fiecare la timpul hotărât lor, în acest fel:

---

42 Cf. Matei 25, 34 şi urm. După aceste cuvinte, în versiunea copto-arabă se adaugă: „Preotul să aibă puterea ca şi episcopul peste toate, în afara hirotonirii şi sfinţirii locaşurilor sfinte şi altarelor, motiv pentru care el trebuie să se îndeletnicească cu aceleaşi lucrări virtuoase ca şi episcopul". Acest adaos a survenit mai târziu (N.R., p. 75).

43 Aceste cuvinte sunt omise în versiunea copto-arabă (N.R., p. 75).

44 Aceste cuvinte lipsesc, de asemenea, în versiunea amintită (N.R., p. 75).

Collaudatio quotidiana.

(Sacerdos): Gratia Domini nostri vobiscum omnibus.

Populus: Et cum spiritu tuo.

Sacerdos: Laudate Dominum.

Populus: Dignum et justum est.

Sacerdos: Te, Pater incorruptibilitatis, liberator animarum nostrarum, confirmator consiliorum, custos cordium nostrorum, tu qui corda nostra illuminasti, et abolisti caliginem nostrae mentis per scientiam, quae est in te, tu qui veterem hominem, qui corruptelae traditus fuerat, per crucem Unigeniti tui ad incorruptibilitatem iterum renovasti, qui errorem abolisti et praeceptis tuis hominem transire fecisti ad immortalitatem, et qui perierat, inquisivisti, nos famuli et populus laudamus.

Populus: Laudamus te etc.

Sacerdos: [fol. 344 r. col. I] Laudamus te, Domine, quem assidue laudant doxologiae non obmutescentes aechangelorum collaudantium, cantica gloriarum, psalmodiae dominationum, laudamus te, Domine, qui misisti consilium tuum, Verbum tuum, sapientiam tuam, actionem tuam, qui antea tecum fuit ante saecula, Verbum increatum ab increato, qui apparuit in fine temporum incarnatus, ad liberandos homines factus, Filium tuum dilectum Jesum Christum, qui nos liberavit a jugo servitutis. Quare et nos famuli tui, Domine, jam assueti, cum populo te laudamus.

Populus: Te laudamus etc.

Sacerdos: Triplicamus tibi ex cordibus nostris collaudationem, Domine, donator vitae, qui visitas animas pauperum, neque negligis spiritus eorum, qui anguntur, opitulator eorum, qui persecutionem patiuntur, adjutor eorum, qui in mari jactantur, liberator eorum, qui vexantur, provisor famelicorum,

Laudă de fiecare zi

(Preotul): Harul Domnului nostru [să fie] cu voi toţi.

Poporul: Şi cu duhul Tău.

Preotul: Lăudaţi pe Domnul.

Poporul: Cu vrednicie şi cu dreptate este.

Preotul: Pe Tine, Părinte al nestricăciunii, mântuitorul sufletelor noastre, întăritor al sfaturilor, păzitorul inimilor noastre, Tu, Care ai luminat inimile noastre şi ai şters întunericul minţii noastre prin cunoştinţa care este întru Tine, Cel ce iarăşi ai înnoit spre nestricăciune prin crucea Unului Tău Născut pe omul cel vechi care fusese dat stricăciunii, Cel ce ai şters greşeala şi ai făcut prin învăţăturile Tale ca omul să treacă la nemurire şi Care ai căutat pe cel ce pierise, noi slujitorii şi poporul Te lăudăm.

Poporul: Pe Tine Te lăudăm etc.

Preotul: Te lăudăm pe Tine, Doamne, pe Care Îl laudă slăvirile neamuţite ale arhanghelilor măritori, cântările de slavă, psalmodiile stăpânirilor, Te lăudăm pe Tine, Doamne, Cel ce ai trimis sfatul Tău, Cuvântul Tău, înţelepciunea Ta, lucrarea Ta, pe Cel ce înainte de veci a fost cu Tine, Cuvântul nefăcut din Cel nefăcut, Cel ce s-a arătat întrupat la plinirea vremilor, Cel făcut să mântuiască pe oameni, Fiul Tău cel iubit, Iisus Hristos, Care ne-a scos din jugul robiei. De aceea şi noi slujitorii Tăi, Doamne, acum deprinşi, împreună cu poporul Te lăudăm.

Poporul: Pe Tine Te lăudăm etc.

Preotul: Întreită laudă Îţi aducem Ţie din inimile noastre, Doamne, dătătorule de viaţă, Cel ce cercetezi sufletele săracilor şi nu treci cu vederea durerile celor ce sunt strâmtoraţi, sprijinitorul celor care îndură prigoană, ajutătorul celor care sunt aruncaţi în mare, liberatorul celor asupriţi, Cel ce poartă de grijă celor înfometaţi, apărătorul celor nedreptăţiţi,

vindex eorum, qui inique tractantur, amator fidelium, familiaris sanctorum, habitaculum purorum, receptaculum eorum, qui te in veritate invocant, protector viduarum, liberator orphanorum, qui tribuis rectum gubernium ecclesiae tuae, in qua constituisti agapes funebres, ministeria, convivia fidelium, communicationem spiritus, dona gratiae et virtutes, laudamus te haud desistentes omni tempore in cordibus nostris, pingentes in nobis imaginem regni tui propter te et propter Filium tuum dilectum Jesum Cristum, per quem tibi gloria et imperium cum Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

Populus : Amen.

Si quis autem verba prophetica dicit, mercedem habebit.

Media autem nocte seorsim coetus sacerdotalis et perfectiores in populo persolvant laudes. Illa enim hora Dominus noster resurgens Patrem laudibus celebravit.

Videte, Filii lucis, quoniam qui credit verbis Domini, ambulat, ut ipse Dominus ambulavit in mundo, ut sit, ubi et ipse est.

XXXIII

De diaconis.

Ordinatur in diaconum, qui secundum praecedenter dicta fuerit electus, si sit bonae vitae, si purus, si propter suam puritatem et exemptionem ab illecebris fuerit electus. Sin minus, sit saltem, qui conjunctus fuit matrimonio cum una uxore. Habeat testimonium omnium fidelium, ipsum non fuisse implicatum mundi negotiationibus, eundemque nescire artem, non possidere [col. 2] divitias, neque prolem habere. Si vero habuit jam uxorem, vel si ei

iubitorul celor credincioşi, prietnic sfinţilor, sălaşul celor curaţi, primitorul celor ce Te cheamă întru adevăr, ocrotitorul văduvelor, izbăvitorul orfanilor, Cel ce dai dreaptă cârmuire Bisericii Tale, în care ai rânduit pomenirile morţilor, slujirile, ospeţele credincioşilor, împărtăşirea duhului, darurile harului şi virtuţile, pe Tine Te lăudăm în inimile noastre neîncetat în toată vremea, zugrăvind în noi chipul împărăţiei Tale pentru Tine şi pentru Fiul Tău cel iubit Iisus Hristos, prin care Ţie împreună cu Duhul Sfânt [se cuvine] slava şi puterea în vecii vecilor. Amin.

Poporul: Amin.

Dacă cineva[45], însă, spune cuvinte profetice, va avea răsplată.

Iar la miezul nopţii, adunarea preoţilor şi cei care sunt mai învăţaţi [desăvârşiţi] din popor să aducă luade. Căci la acel ceas Domnul nostru, înviind, a cinstit cu laude pe Tatăl.

Luaţi aminte, Fii ai luminii, fiindcă cel ce crede în cuvintele Domnului umblă după cum însuşi Domnul a umblat în lume, ca să şadă unde este şi El.

XXXIII

Despre diaconi

Este hirotonit în diacon cel ce a fost ales potrivit celor spuse mai înainte, dacă are o viaţă bună, dacă este curat, dacă a fost ales pentru curăţenia sa şi îndepărtarea de momeli [ispite]. Dacă nu, să fie măcar unul care a fost unit prin căsătorie cu o singură soţie. Să aibă mărturia tuturor credincioşilor că n-a fost amestecat în neguţătoriile lumii, că nu cunoaşte vreun meşteşug[46], că nu are bogăţii şi nu are urmaş. Iar dacă a avut deja soţie sau dacă are

45 Aceste cuvinte sunt omise în versiunea amintită (N.R., p. 79).

46 În versiunea arabă se adaugă „care îl împiedică de la faptele de pietate" (N.R., p. 79).

liberi sunt, discant ipsius filii pietatem colere, et puros se exhibere, utpote qui placere ecclesiae debent in ministerio. Illis porro provideat ecclesia, ut et ipsi vacent legi et ministerii exercitio.

XXXIV

Is autem (i.e. diaconus) in ecclesia quae oportet perficiant

Ministerium vero (ipsius) sit ejusmodi: primo, quae ab episcopo praecipiuntur tamquam nuntianda, tantummodo exequatur; sit quoque consiliarius totius cleri et veluti mysterium (seu symbolum) universae ecclesiae. Inserviat aegrotis et peregrinis, adjuvet viduas, sit quasi pater orphanorum, circumlustret domos egenorum, ne quis versetur in angustia, vel morbo aut calamitate laboret. Circumlustret domos catechumenorum, ut confirmet titubantes erudiatque ignorantes. Vestiat ornetque viros, qui obierunt; peregrinos sepeliat, dux sit eorum qui ex suis mansionibus migrarunt, aut qui in exilium pelluntur; faciat ecclesiam certiorem de iis, qui in egestate sunt; episcopum non disturbet, sed sola die dominica ei omnia commemoret, ut ipse sit certior factus de omnibus.

Sit vigil tempore conventus, et circumeat per ecclesiam inspiciens, ne quis jactator, aut joculator, aut explorator, aut vaniloquus reperiatur, illumque reprehendat, omnibus videntibus et audientibus, eiiciatque foras, qui meretur poenam, ut exinde ceteri vereantur. Si praefatus ipsum roget, ut per-

copii, fiii lui să înveţe să cinstească credinţa şi să se dovedească curaţi ca unii care trebuie să fie plăcuţi Bisericii în slujire. Apoi, Biserica să le poarte de grijă, ca şi ei să aibă grija împlinirii legii şi a slujirii.

XXXIV

Ce trebuie să facă acesta (diaconul) în Biserică

Iar slujba lui trebuie să fie aceasta: în primul rând[47], să împlinească numai cele ce-i sunt poruncite de către episcop spre a fi aduse la cunoştinţă; să fie şi sfătuitorul întregului cler şi ca o taină pentru întreaga Biserică. Să se îngrijească de bolnavi şi de străini, să ajute pe văduve, să fie ca un tată al orfanilor, să cerceteze casele celor lipsiţi, ca nu cumva să trăiască în strâmtoare ori să muncească în boală sau nenorocire. Să cerceteze casele catehumenilor, ca să întărească pe cei ce şovăie şi să înveţe pe cei neştiutori. Să îmbrace şi să împodobească pe bărbaţii care au murit; să înmormânteze pe străini, să fie călăuză celor ce au plecat din casele lor, sau a celor care sunt izgoniţi în surghiun; să încunoştinţeze mai bine Biserica despre cei care sunt în sărăcie; să nu tulbure pe episcop, ci doar duminica să-i amintească toate, ca el să devină mai bine inştiinţat despre toate.

În timpul adunării să fie veghetor[48] şi să meargă prin biserică luând seama ca nu cumva să se afle vreun aţâţător sau batjocoritor, sau iscoadă, sau lăudăros, şi [dacă este] să-l scoată afară, ca pe unul care-şi merită pedeapsa, ca apoi ceilalţi să se teamă. Dacă acesta [cel amintit mai înainte] îl roagă să-i

47 În aceeaşi versiune se spune „să împlinească cele ce-i recomandă canonul legat de episcop şi preot, să-i facă atenţi pe aceştia despre cele ce sunt necesare, să fie credincios în ce priveşte Tainele Bisericii" (N.R., p. 81).

48 Versiunea copto-arabă inserează aceste cuvinte în capitolul despre liturghie (N.R., p. 81).

mittat ei communionem, consolationem illi perhibeat. Si vero persistat in suo delicto, aut in sua agendi ratione inordinata, referat de illo ad episcopum, separeturque septem diebus, et deinceps vocetur, ne abripiatur. Si veniens adhuc persistat in suo peccato, abscindatur, donec vere eum poeniteat, revertaturque in se, supplicetque, ut admittatur.

Si diaconus in urbe littoris maris est, circumlustret celeriter loca littoralia, si forte sit ibi, qui naufragio mortuus est, eumque vestiat sepeliatque. Item in hospitio investiget, num ibidem adsit aegrotus, aut in egestate constitutus, aut mortuus reperiatur, et de illis doceat ecclesiam, ut eis, ut convenit singulis, provideat. Paralyticos et informos lavet, ut quodammodo isti respirent a suis morbis. Cuique, per ecclesiam, tribuat quae ei conveniunt.

[col. 3] In ecclesia noti sint duodecim presbyteri, septem diaconi, quatuor hypodiaconi (*legendum* quatuor lectores) et tres viduae habentes praecedentiam sessionis.

Qui inter diaconos ceteris praestantior diligentia reputatur vel administratione, eligatur ut sit susceptor peregrinorum. Maneat hic in hospitio, quod in ecclesia est, vestem albam indutus gerensque super humerum orarium tantum.

îngăduie să se împărtăşească, să-i lase [această] mângâiere. Iar dacă stăruie în greşeala sa, sau în felul său de a face tulburare, să dea ştire despre acela episcopului şi să fie îndepărtat şapte zile şi după aceea să fie chemat, ca să nu fie ispitit [de alte credinţe]. Dacă, atunci când vine, încă stăruie în păcatul său, să fie despărţit [de adunare], până ce se va căi într-adevăr şi se va întoarce la ei, şi se va ruga cu umilinţă să fie primit.

Dacă diaconul se află într-un oraş de pe malul mării, să cerceteze în grabă locurile de pe lângă ţărm şi, dacă din întâmplare este cineva care a murit în naufragiu, să-l îmbrace şi să-l înmormânteze. De asemenea, în locul de găzduire să cerceteze dacă nu cumva se află vreun bolnav, sau se găseşte vreun nenorocit sau mort şi să înştiinţeze Biserica despre acela, ca să se îngrijească de el, după cum are nevoie fiecare. Să spele pe slăbănogi şi neputincioşi, ca aceştia să fie uşuraţi într-un oarecare fel de bolile lor. Fiecăruia să-i dea prin Biserică cele de trebuinţă.

În Biserică[49] să fie mărturisiţi doisprezece preoţi, şapte diaconi, patru ipodiaconi (patru citeţi) şi trei văduve dintre cele cu întâietate[50].

Cel ce este socotit mai harnic între diaconi decât ceilalţi în ce priveşte grija şi administrarea, să fie ales ca să fie primitorul străinilor. El să rămână în locul de găzduire, care se află în biserică, fiind îmbrăcat în haină albă şi purtând pe umăr doar orariul.

---

49 În versiunea copto-arabă găsim: „În biserică să nu fie mai mult de doisprezece preoţi, şapte diaconi, patru ipodiaconi şi citeţi, să fie trei văduve şi psalmişti pentru a-i sluji pe preoţi". Prezenţa psalmiştilor în versiunea aceasta arată că este vorba de o interpolare (N.R., p. 83).

50 Cuvintele acestea sunt omise în versiunea amintită (N.R., p. 83).

XXXV

In omnibus sit (diaconus) tanquam oculus ecclesiae, notum faciens cum metu, quomodo sit populo exemplum pietatis. Proclamet autem sic:

Proclamatio diaconi

Surgamus:
Quilibet locum suum noscat;
Catechumeni abeant;
Videte, ne quis immundus, ne quis socors;
Sursum oculos cordium vestrorum;
Angeli inspiciunt;
Videte: qui non confidit, abeat;
Concordi mente supplicemus;
Ne quis adulter, ne quis iratus;
Si quis peccati servus existit, abeat;
Videte: tamquam filii lucis rogemus;
Supplicemus Dominum, Deum salvatoremque nostrum Jesum Christum.

Incipiente dein presbytero vel episcopo orationem, populus oret et genua flectat. Diaconus autem sic dicat:

Pro pace, quae de coelo est, supplicemus, ut Dominus sua miseratione pacificet.

Pro fide nostra supplicemus, ut tribuat nobis Dominus, usque ad extremum, fidem, quae in ipso est, vere custodire.

Pro concordia et unanimi mente supplicemus, ut Dominus in una mente spiritus nos conservet.

Pro patientia supplicemus, ut Dominus in omnibus afflictionibus concedat patientiam usque in finem.

XXXV[51]

În toate (diaconul) să fie ca un ochi al Bisericii, făcându-se cunoscut cu teamă, aşa fel ca să fie exemplu de credinţă pentru popor. Să rostească cu glas tare astfel:

Cuvântul de îndemn al diaconului [*şi ectenia*]

Să ne ridicăm:

Fiecare să-şi ştie locul său;

Catehumenii să plece;

Luaţi aminte, să nu fie cineva necurat, să nu fie cineva nesimţitor;

Sus [ridicaţi] ochii inimilor voastre;

Îngerii [ne] văd;

Luaţi aminte: cel ce nu crede, să plece;

Să ne rugăm într-un singur cuget;

Să nu fie cineva desfrânat, să nu fie cineva mânios;

Dacă este cineva rob al păcatului, să plece;

Luaţi aminte: să ne rugăm ca nişte fii ai luminii;

Să rugăm pe Domnul, Dumnezeul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos;

Apoi când preotul sau episcopul începe rugăciunea, poporul să se roage şi să îngenuncheze. Iar diaconul să zică astfel:

Să ne rugăm pentru pacea care este din cer, ca să ne împace pe noi Domnul în îndurarea Sa.

Pentru credinţa noastră să ne rugăm, să ne dea Domnul să păzim în adevăr, până la capăt, credinţa care este întru El.

Să ne rugăm pentru împăcarea noastră şi pentru un cuget unit, să ne păstreze Domnul în unitatea Duhului.

Să ne rugăm pentru răbdare, ca Domnul să ne dăruiască răbdare în toate necazurile.

51 Acest capitol lipseşte în întregime din versiunea copto-arabă (N.R., p. 83).

Pro apostolis supplicemus, ut Dominus det nobis ei placere, ut et ipsi illi placuerunt, dignosque nos efficiat ipsorum haereditate.

Pro sanctis prophetis supplicemus, ut Dominus nos cum eis adnumeret.

Pro sanctis confessoribus supplicemus, ut Dominus Deus det nobis eadem mente ac ipsi terminare (vitam).

Pro episcopo supplicemus, ut Dominus noster eum longaevum in fide conservet, ut, rumpens recte verbum veritatis, praesit ecclesiae in puritate et sine reprehensione.

Pro presbyteris supplicemus, ne Dominus auferat ab iis presbyteratus spiritum; utque eis diligentiam et pietatem [fol. 344 v. col. I] usque in finem concedat.

Pro diaconis supplicemus, ut Dominus eis tribuat cursum perfectum currere, sanctitatem perficere, et recordetur laboris et charitatis ipsorum.

Pro presbyteris (feminis) supplicemus, ut Dominus exaudiat earum supplicationes et perfecte in gratia spiritus custodiat ipsarum corda, adjuvetque earundem laborem.

Pro hypodiaconis, lectoribus et diaconissis supplicemus, ut Dominus tribuat eis mercedem accipere in patientia.

Pro fidelibus saecularibus supplicemus, ut Dominus det eis fidem perfecte custodire.

Pro catechumenis supplicemus, ut Dominus det eis, ut digni fiant lavacro remissionis, sanctificetque eos signaculo sanctitatis.

Să ne rugăm pentru Apostoli, ca să ne ajute nouă Domnul să-I fim plăcuţi Lui după cum şi ei I-au fost plăcuţi şi să ne facă pe noi vrednici de moştenirea lor.

Să ne rugăm pentru sfinţii profeţi, să ne socotească Domnul în rândul lor.

Să ne rugăm pentru sfinţii mărturisitori, să ne ajute nouă Domnul să ne sfârşim (viaţa) în acelaşi cuget ca şi ei.

Să ne rugăm pentru episcop, ca Domnul nostru să-l ţină îndelung în credinţă, pentru ca, drept împărţind cuvântul adevărului[52], să fie întâi-stătător al Bisericii întru curăţenie şi fără prihană.

Să ne rugăm pentru preoţi, să nu îndepărteze de la ei Domnul duhul preoţiei; şi să le dăruiască lor râvnă şi credinţă fără de sfârşit.

Să ne rugăm pentru diaconi, să-i ajute pe ei Domnul să meargă pe un drum desăvârşit, să ajungă la sfinţenie şi să-şi aducă aminte [Domnul] de osteneala şi de dragostea lor.

Să ne rugăm pentru bătrâne[53], să asculte Domnul rugăciunile lor şi să păzească cu desăvârşire inimile lor în harul duhului şi să sprijine osteneala lor.

Să ne rugăm pentru ipodiaconi, citeţi şi diaconiţe, să le dea Domnul ca să primească răsplată întru răbdare.

Să ne rugăm pentru credincioşii mireni, să le ajute lor Domnul să păzească credinţa în chip desăvârşit.

Să ne rugăm pentru catehumeni, ca să le dăruiască lor Domnul să se facă vrednici de curăţia botezului şi să-i sfinţească pe ei cu semnul sfinţeniei.

---

52 Cf. II Timotei 2, 15 şi ecfonisul pentru pomenirea episcopului, după Axion, în liturghia ortodoxă.

53 Este vorba de aşa-numitele πρεσβύτιδες sau văduvele întâi-şezătoare (*praesidentes*) pomenite în canonul 11 de la Laodiceea (N.R., p. 87).

Pro imperio supplicemus, ut Dominus ipsi pacem concedat.

Pro principatibus excelsioribus supplicemus, ut Dominus det eis intelligentiam et timorem sui.

Pro universo mundo supplicemus, ut Dominus cuique consulat, concedens singulis, quae conveniunt.

Pro navigantibus et iter facientibus supplicemus, ut Dominus illos dirigat dextera misericordiae.

Pro iis, qui persecutionem patiuntur, supplicemus, ut Dominus eis det patientiam et scientiam, ipsisque tribuat laborem perfectum.

Pro defunctis, qui ab ecclesia migrarunt, supplicemus, ut Dominus iis locum quietis concedat.

Pro iis, qui sunt in lapsu, supplicemus, ut Dominus insipientiarum illorum non recordetur, et ut ab eis minas temperet.

Nos quoque omnes, qui egemus orationibus, supplicemus, ut Dominus protegat conservetque nos in spiritu placido.

Oremus, supplicemusque Dominum, ut suscipiat nostras preces.

Expletis itaque proclamationibus a diacono, episcopus signum manu det, et diaconus dicat:

Surgamus in Spiritu sancto, ut, jam sapientes effecti, in ejus gratia crescamus, cum in ipsius nomine gloriamur, et super fundamentum apostolorum aedificemur, orantesque supplicemus Dominum, ut annuens suscipiat orationes nostras.

Episcopus deinceps perficiat.

Populus dicat: Amen.

Să ne rugăm pentru stăpânire, să-i dăruiască Domnul pace.

Să ne rugăm pentru conducătorii cei înalţi, să le dea lor Domnul înţelegere şi frică de el.

Să ne rugăm pentru toată lumea, să poarte de grijă Domnul fiecăruia, dăruind fiecăruia cele de trebuinţă.

Să ne rugăm pentru cei ce au drum pe apă şi pe uscat, să-i cârmuiască pe ei Domnul cu dreapta milei [sale].

Să ne rugăm pentru cei ce îndură prigoane, să le dea lor Domnul răbdare şi înţelepciune şi să le dea lor osteneală desăvârşită.

Să ne rugăm pentru răposaţii, care au plecat [dintre noi] din Biserică, să le dăruiască lor Domnul loc de odihnă.

Să ne rugăm pentru cei căzuţi de la credinţă[54], să treacă Domnul cu vederea nechibzuinţele lor şi să le uşureze nevoinţele [chinurilor sau pedepselor].

Şi pe noi toţi, care avem nevoie de rugăciuni, să-L rugăm pe Domnul să ne apere şi să ne păzească în duh de blândeţe.

Să rugăm şi să cerem cu stăruinţă Domnului, să primească rugăciunile noastre.

Aşadar, după ce a fost terminată ectenia de către diacon, episcopul să facă semn cu mâna şi să zică:

Să ne înălţăm în Duhul Sfânt, ca, acum, înţelepţiţi fiind, să creştem în harul Lui, ca să fim slăviţi întru numele Său şi să fim zidiţi pe temelia Apostolilor şi rugându-ne, să implorăm pe Domnul ca să primească binevoitor, rugăciunile noastre.

După aceea să încheie episcopul.

Poporul să zică: Amin.

---

54 E vorba de cei numiţi *lapsi*, care în prigoane abjuraseră temporar de la credinţă, ca să scape de martiriu. Situaţia lor în Biserică a provocat certuri şi discuţii, atât pe vremea Sfântului Ciprian la Cartagina (sec. III), cât şi după încetarea persecuţiilor (N.A.).

XXXVI

Talis sit porro diaconus, ut appareat habens timorem (Dei), pudorem, modestiam, perfectam agendi rationem in fervore spiritus.

Attente inspiciat ingredientes in sanctuarium, inquiratque, quinam illi sint, ut discernat, num sint agni, an potius lupi, et post inquisitionem [col. 2] introducat eum qui dignus est, ne contingat, ut explorator intret, libertasque ecclesiae impetatur, et totum peccatum super caput ejus concidat.

Si quis advenit sero ad conventum, sive cum laus aurorae persolvitur, sive cum sacrificium offertur, maneat foras, quicunque ille sit, neque ipsum diaconus introducat: figura est enim futuri diei judicii, et ne tumultus, qui fit in introductione, sit causa divagationis iis, qui orant. Accedens itaque et janum clausam inveniens, ne pulset ob praemissas rationes.

Post expletam jam inchoatam collaudationem, fidelis, sive vir sive mulier ille sit, ingrediatur, et diaconus proclamet:

«Super sacrificium» vel «super laudem» supplicemus, ut Dominus in libro vitae nostram supplicationem inscribat, et Deus saeculi recordetur nostri in lucidis et sacratis suis mansionibus.

Propter fratrem, qui sero venit, supplicemus, ut Dominus ei diligentiam et laborem concedat, relaxet ab ipso omne ligamen mundi hujus, tribuatque ei voluntatem dilectionis, charitatem et spem.

XXXVI

În sfârşit, diaconul să fie în aşa fel, încât să se vadă că are frică (de Dumnezeu), ruşine, smerenie, cuget desăvârşit de a trăi întru căldură duhului.

Să ia aminte cu grijă la cei ce intră în lăcaşul sfânt şi să cerceteze cine sunt aceia, ca să deosebească dacă sunt miei sau mai degrabă lupi şi, după cercetare, să ducă înăuntru pe cel ce e vrednic, ca să nu se întâmple să intre iscoada şi să primejduiască libertatea Bisericii şi să nu cadă tot păcatul pe capul lui.

Dacă[55] cineva soseşte la adunare prea târziu, fie când lauda din zorii zilei este terminată, fie când este adusă jertfa, să rămână afară, oricare ar fi acela, şi diaconul să nu-l primească înăuntru; căci este ca o înfăţişare a zilei judecăţii ce va veni şi nu cumva tulburarea ce se face la intrare, să fie pricina împrăştierii gândurilor celor ce se roagă. Aşadar, cel ce vine şi găseşte uşa închisă, să nu bată, pentru temeiurile spuse mai înainte.

După ce slujba începută a fost sfârşită, credinciosul, fie că e bărbat, fie că e femeie, să intre şi diaconul să zică cu glas tare:

Să ne rugăm „asupra jertfei" sau „asupra laudei", să însemne Domnul rugăciunea noastră în cartea vieţii şi să-şi aducă aminte de noi Dumnezeul veacului, în sălaşurile sale cele luminoase şi sfinţite.

Să ne mai rugăm pentru fratele care a venit mai târziu, să-i dăruiască lui Domnul silinţă şi osteneală, să dezlege de la el orice legătură a lumii acesteia şi să-i dea lui râvna iubirii, dragoste şi nădejde.

---

55 În versiunea copto-arabă, cele ce urmează sunt inserate în capitolul despre liturghie, arătând însă că înainte de celebrarea liturghiei *ipodiaconul* este acela care trebuie să închidă uşile bisericii, ci nu diaconul, aşa cum reiese din versiunea latină. Totuşi, din acest capitol reiese limpede că *Testamentul* fusese interpolat în versiunea copto-arabă (N.R., p. 89).

Pari modo de sorore, aut diaconissa, quae tarde venerint et extra manserint, proclamet diaconus, ut populus universus pro iis supplicet.

Porro cum diaconus praefatos sic commemorat et proclamat, augetur diligentia et consolidatur charitatis vinculum, negligensque seu piger corripitur.

XXXVII

Si quaedam mulier a viro aliquo violentiam patitur, accurate investiget diaconus, an ipsa sit fidelis, numque vere violentiam passa sit, et an qui rapuit illam, non sit ipsius amasius. Et si (post inquisitionem) noverit mulieri reapse rem sic accidisse, eandemque lugere ob violentiam, quam passa est, ad aures episcopi deferat, ut ostendatur, ipsam omnino pertinere ad communionem ecclesiae.

Violentum autem raptorem, si fidelis est, ne diaconus introducat in ecclesiam ad communionem, etiamsi poenitentiam agat: si vero est catechumenus, poenitentiamque agit, baptizetur et ad communionem admittatur.

Diaconus catechizet poenitentiam agentes, ducatque ad presbyteros vel ad episcopum, ut erudiantur et cognitione imbuantur.

Si diaconus (non?) potest fungi ordine diaconatus, perseveret saltem in oratione, et veluti laborem reputet supplicationem, meditationem, dilectionem, viam, luctum, et prae oculis timorem (habeat), vocabiturque filius lucis.

Tot aşa să cheme la rugăciune diaconul şi pentru sora sau diaconiţa, care au venit târziu şi au rămas afară, ca tot poporul să se roage pentru ele.

Aşadar, ori de câte ori diaconul cheamă la rugăciune şi pomeneşte astfel pe cel de care am vorbit, se măreşte grija şi este întărită legătura dragostei, iar cel neglijent sau trândav este mustrat.

XXXVII

Dacă[56] vreo femeie suferă siluire din partea unui bărbat oarecare, diaconul să cerceteze cu grijă, dacă ea este credincioasă şi dacă a suferit violenţă într-adevăr, şi dacă cel ce a siluit-o nu este cumva ibovnicul ei. Şi dacă (după cercetare) se va încredinţa că aşa i s-au întâmplat femeii lucrurile în adevăr şi că ea plânge din cauza siluirii care s-a petrecut, să aducă la cunoştinţă episcopului, ca să se arate că ea ţine întru-totul de adunarea Bisericii.

Iar pe răpitorul siluitor, dacă este credincios, să nu-l lase diaconul să intre în biserică la împărtăşanie, chiar dacă se pocăieşte; dacă însă este catehumen şi se pocăieşte, să fie botezat şi să fie primit la împărtăşanie.

Diaconul să catehizeze pe cei ce se pocăiesc şi să-i ducă la preoţi ori la episcopi, ca să fie îndrumaţi şi deprinşi cu ştiinţa [celor sfinte].

Dacă[57] diaconul (nu?) poate să ducă la capăt rânduiala diaconatului [să împlinească cele cerute de misiunea de diacon], să stăruiască măcar în rugăciune şi să socotească drept lucru rugăciunea, cugetarea, iubirea, calea, suferinţa şi (să aibă) înaintea ochilor frica, şi va fi numit [astfel] fiu al luminii.

56 Acest capitol lipseşte aproape integral din versiunea copto-arabă (N.R., p. 91).

57 Acestui pasaj, în versiunea copto-arabă îi corespund următoarele: „dacă diaconul săvârşeşte acestea (adică cele ce vizează acţiunile faţă de străini, bolnavi etc.), să nu neglijeze slujirea sfântă a Bisericii, care ţine de treapta sa...” (N.R., p. 91).

XXXVIII

Ordinatio diaconi ita fiat: episcopus [col. 3] solus ei manum imponit; non enim ad sacerdotium ordinatur, sed ad ministerium famulatus episcopi et ecclesiae.

Episcopus oret super diaconum:

Oratio impositionis manus super diaconum.

Deus, qui omnia creasti, et per verbum ornasti, qui in mundis puris requiescis, qui per prophetas tuos ministrasti nobis vitam sempiternam, nosque lumine scientiae illuminasti, Deus, factor magnarum rerum et totius gloriae auctor, Pater Domini nostri Jesu Christi, quem misisti ad tuam voluntatem adimplendam, ut omne genus humanum liberetur, et nobis declarasti et ostendisti mentem tuam, sapientiam tuam, visitationem tuam, Filium tuum dilectum Jesum Christum, dominum lucis, principem principum et Deum deorum, emitte spiritum gratiae et diligentiae super hunc famulum tuum, ut ei detur studium, quies, magnanimitas, virtus placendi tibi. Da ipsum, Domine, operarium legalem absque confusione, mitem, amatorem orphanorum, amatorem colentium pietatem, amatorem viduarum, ferventem spiritu, amatorem bonarum rerum. Illumina, Domine, quem dilexisti et elegisti ad ministrandum ecclesiae tuae, offerendumque in sanctitate sanctuario tuo, quae tibi offeruntur ab haereditate principatus sacerdotii tui, ut ministerio fungens sine reprehensione et pure et sancte et mente candida, dignus fiat ordine hoc magno et excelso per voluntatem tuam et te laudet indesinenter per Filium tuum Unigenitum Jesus Christum Dominum nostrum, per quem tibi gloria et imperium in saecula saeculorum.

Populus: Amen.

XXXVIII

Hirotonia diaconului să se facă astfel: doar episcopul să-şi pună mâinile peste el; fiindcă nu este hirotonit pentru preoţie, ci pentru ostenirea slujirii episcopului şi a Bisericii.

Episcopul să se roage asupra diaconului:

Rugăciunea punerii mâinilor peste diacon

Dumnezeule, Care ai făcut toate şi prin cuvântul Tău le-ai împodobit, Cel ce Te odihneşti în cerurile cele senine, Care prin profeţii Tăi ne-ai dăruit nouă viaţă veşnică şi cu lumina cunoştinţei ne-ai luminat, Dumnezeule, făcătorul lucrurilor mari şi izvorul a toată slava, Părinte al Domnului nostru Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis pentru a împlini voia Ta, ca să fie mântuit întreg neamul omenesc şi nouă ne-ai mărturisit şi ne-ai arătat cugetul Tău, înţelepciunea Ta, cercetarea Ta, pe Fiul Tău cel iubit, Iisus Hristos, domnul luminii, împăratul împăraţilor şi Dumnezeul Dumnezeilor, trimite duhul harului şi al zelului peste robul Tău acesta, ca să i se dea lui râvnă, linişte, mărinimie, puterea de a-Ţi fi Ţie plăcut. Trimite-l pe el, Doamne, lucrător drept şi fără rătăcire, blând, iubitor de orfani, iubitor al celor care cinstesc credinţa, cu grijă faţă de văduve, înflăcărat de duh, iubitor de fapte bune. Luminează, Doamne, pe cel ce l-ai iubit şi l-ai ales spre a sluji Bisericii Tale şi spre a aduce întru sfinţenie la altarul Tău cele ce-ţi sunt aduse Ţie de urmaşii începătorului preoţiei Tale, ca, slujind el fără prihană şi în curăţie şi cu sfinţenie şi cugetul nepătat, să se facă vrednic de rânduiala aceasta mare şi înaltă, prin voia Ta şi să Te laude pe Tine neîncetat, prin Fiul Tău, Unul Născut, Iisus Hristos, Domnul nostru, prin care Ţie [se cuvine] mărirea şi puterea în vecii vecilor.

Poporul: Amin.

XXXIX

Qui testimonium et confessionem emittit se fuisse in vinculis, in carcere et in tormentis propter nomen Dei, manus ei propter hoc non imponatur ad diaconatum, neque item ad presbyteratum. Habet enim honorem cleri, cum per confessionem a manu Dei protectus fuerit. Si in episcopum autem ordinatur, dignus est quoque impositione manus.

Si est confessor, qui tamen coram potestatibus in judicium non fuit vocatus, neque vinculis fuit afflictus, sed tantum confessus est fidem, manus impositione dignus fiat: suscipit enim cleri orationem. Non omnia tamen vocabula repetat oretque super ipsum, sed cum pastor (i.e. episcopus) ulterius progreditur, ille (i.e. confessor) effectum (ordinationis) suscipit.

XL

De viduis.

Ordinetur in viduam illa, quae eligitur, quae scilicet diuturno tempore sine viro manserit, pluriesque ab hominibus inducta fuerit, ut nuberet viro [fol. 345 r. col. I] et nihilominus ipsa viro adhaerere noluerit propter fidem. Secus autem nondum eligenda est, sed ad tempus probetur, si pia fuerit, si quos habuit natos educaverit in sanctitate, si eos sapientiam mundanam minime docuerit, si eosdem in amore legis sacrae et ecclesiae efformaverit, si dilexerit peregrinos honoraveritque, si in oratione assidua fuerit, si humilem se exhibuerit, si afflictos

XXXIX

Cel ce dovedeşte şi mărturiseşte că a fost în lanţuri, în temniţă şi în torturi pentru numele lui Dumnezeu, din această pricină să nu se pună mâinile peste el pentru diaconat, nici pentru preoţie. Fiindcă el are cinstea [cuvenită] clerului, întrucât în timpul mărturisirii a fost ocrotit de mâna lui Dumnezeu. Însă dacă e hirotonit în episcop, trebuie să i se facă şi punerea mâinilor.

Dacă este vreun mărturisitor care totuşi n-a fost chemat în faţa stăpânitorilor spre judecată şi n-a fost pus în lanţuri, ci a mărturisit doar credinţa, să i se facă punerea mâinilor, căci el primeşte rugăciunea clerului. Totuşi[58], să nu se procitească şi să nu se spună toate cuvintele asupra lui, ci când este ridicat mai apoi păstor (adică episcop), acela (adică mărturisitorul) primeşte împlinirea (hirotoniei).

XL

Despre văduve

Să fie hirotonită în văduvă aceea care este aleasă[59], care a rămas de bună seamă de multă vreme fără bărbat şi a fost îndemnată de mai multe ori de oameni să se mărite cu un bărbat, şi cu toate acestea ea nu a primit să se unească cu bărbat, datorită credinţei. După aceea, încă nu trebuie să fie aleasă, ci să fie cercetată la timp, dacă a fost virtuoasă, dacă a crescut întru sfinţenie pe cei ce i-a născut, dacă nu i-a învăţat deloc înţelepciunea lumească, dacă i-a deprins în dragostea de lege sfântă şi de biserică, dacă a avut grijă şi a cinstit pe străini, dacă a stat în rugăciune neostoită, dacă s-a arătat

58 Această ultimă parte a celor afirmate despre mărturisitori lipseşte în versiunea copto-arabă (N.R., p. 95).

59 În aceeaşi versiune se menţionează, în plus, că văduva care trebuie aleasă nu poate avea mai puţin de şaizeci de ani şi că ea trebuie să fi avut un singur bărbat (N.R., p. 95).

hilaritate adjuverit, si sanctis de ipsa revelatum fuerit, si sanctos non neglexerit, si pro viribus ministraverit, si apta sit, quae jugum ferat sustineatque. Sit porro quae sine intermissione oret, et in omnibus sit perfecta, spiritu gestiens, habensque cordis oculos apertos ad omnia. Sit omni tempore benigna, diligens simplicitatem, nihil in hoc mundo possidens, sed continuo tollens et circumferens crucem, quae omne malum abolet, noctu diuque apud altare perseverans, hilariter et secrete operam impendens. Si habet unam aut duas aut tres consocias unanimes in meo nomine, ego ero inter illas. Sit perfecta in Domino, utpote quae a spiritu visitatur; ea, quae ipsi significantur, perficiat cum timore et diligentia. Exhortetur mulieres inobedientes, erudiat ignorantes, reas convertat, doceatque illas, ut sint pudicae, diaconissasque perquirat. Quae introeunt, efficiat ut sciant, quomodo et quaenam ipsae esse debeant; et, quae extra manent, adhortetur. Eis, quae audiunt, consilium patienter praebeat de iis, quae bona sunt. Inobedientes post tres admonitiones non alloquatur. Foveat illas, quae cupiunt esse in virginitate vel puritate. Corripiat modeste et pacate sese exhibentes ex adverso. Cum omnibus sit pacifica. Superflua et vana loquentes privatim reprehendat, si vero non audiunt, sibi adjungat mulierem aetate provectam, aut deferat ad aures episcopi. In ecclesia taceat, in oratione sit assidua, visitet aegrotas, omni die dominico secum adducens diaconum unum aut duos, easdemque adjuvet. Si possidet aliquid, eroget illud in pauperes et fideles. Si autem non possidet, ab ecclesia adjuvanda est. Nihil [col. 2] operetur saeculare, tamquam in probationem.

smerită, dacă a ajutat cu bucurie pe cei în suferinţă, dacă s-a arătat despre ea celor sfinţi, dacă n-a nesocotit pe cei sfinţi, dacă a slujit după puteri, dacă este în stare să ducă şi să rabde jugul [misiunii sale]. Aşadar, să fie aceea care să se roage neîncetat şi în toate să fie desăvârşită, bucurându-se cu duhul şi având ochii inimii deschişi spre toate. În toată vremea să fie binevoitoare, îndrăgind simplitatea, neavând nimic în această lume, ci tot timpul ridicând şi purtând crucea care nimiceşte tot răul, stăruind noaptea şi ziua la altar, făcându-şi slujba cu bucurie şi în tăcere. Dacă are una sau două sau trei tovarăşe unite în numele Meu, Eu voi fi în mijlocul lor. Să fie desăvârşită în Domnul, ca una care este cercetată de duh; cele ce-i sunt arătate [să le facă], să le facă cu teamă şi cu osârdie. Să sfătuiască pe femeile neascultătoare, să înveţe pe cele neştiutoare, să îndrepteze pe cele învinovăţite şi să le înveţe să fie ruşinoase şi să cerceteze bine pe diaconiţe. Pe cele ce intră [în biserică] să le facă să cunoască cum şi ce trebuie să facă; şi pe cele ce rămân afară să le îmbărbăteze. Cu răbdare, să dea sfat cu privire la lucrurile bune celor ce ascultă. Să nu mai vorbească celor neascultătoare după trei mustrări. Să sprijine pe cele ce doresc să fie în feciorie sau curăţenie. Să mustre cuviincios şi paşnic pe cele ce se arată îndărătnice. Cu toate să fie paşnică. Să dojenească aparte pe cele ce grăiesc lucruri de prisos şi deşarte, iar dacă nu ascultă, să ia cu sine pe o femeie măritată în vârstă sau să aducă la cunoştinţă episcopului. În biserică să tacă, să fie [să stea] în rugăciune necurmată, să cerceteze pe bolnave, luând cu ea în fiecare duminică un diacon sau doi şi să le ajute. Dacă are ceva [avere], să o cheltuiască pentru săraci şi credincioşi. Iar dacă nu are, trebuie să fie ajutată de Biserică. Să nu se îngrijească de nimic lumesc ca pentru încercare.

Opera spiritus perficiat, perseveret in orationibus et jejuniis, nihil profundi inquirat, et acceptet, quae Dominus mittit. Ne occupetur de liberis, sed eos ecclesiae tradat, ut, degentes in domo Dei, apti fiant ad ministerium sacerdotii. Ipsius supplicationes ad Deum erunt acceptae, eruntque holocaustum et altare Dei. Quae enim probe ministraverint, ab archangelis glorificabuntur. Quae vero sunt intemperantes, loquaces, curiosae, furentes, ebriosae, improbae seu vehementer diligentes delectationes, simulacra ipsarum animarum, quae stant coram Patre luminis, peribunt et adducentur ad habitandas tenebras. Cum enim opera ipsarum, quae quidem visibilia sunt, ad excelsum ascendet, facile ipsas impellent in abyssum, ut post mutationem et interitum hujus mundi ipsa simulacra earundem animarum surgant in testimonium contra ipsas, impediantque illas, quonimus sursum adspiciant. Cujusvis enim animae simulacrum seu typus coram Deo ante constitutionem mundi stat. Quapropter illa eligatur, quae possit obviam ire phialis sanctis. - Ex illis autem sunt duodecim presbyteri, qui laudant Patrem meum in coelis, qui suscipiunt orationes cujusvis animae purae et offerunt Excelso odorem suavem.

Să împlinească faptele duhului, să stăruiască în rugăciuni şi posturi, să nu cerceteze nimic din cele de nepătruns şi să primească cele pe care le trimite Domnul. Să nu se ocupe de copii, ci să-i încredinţeze Bisericii ca, trăind ei în casa lui Dumnezeu, să ajungă destoinici pentru slujirea preoţiei. Rugăciunile ei vor fi primite la Dumnezeu şi vor fi ardere de tot şi altar al lui Dumnezeu. Fiindcă cele care au slujit bine, vor fi preamărite de arhangheli. Iar cele ce sunt necumpătate, flecare, curioase, mânioase [îndrăcite], beţive, necinstite sau cele ce iubesc peste măsură plăcerile, chipurile sufletelor lor, care stau înaintea Părintelui luminii, vor pieri şi vor fi duse să locuiască în întuneric. Căci în timp ce faptele lor, care sunt vădite într-adevăr, se ridică spre înălţime, le împing uşor în prăpastie, încât, după schimbarea şi sfârşitul lumii acesteia, înseşi chipurile sufletelor lor se vor ridica spre mărturisire împotriva lor şi le vor împiedica să privească în sus. Fiindcă chipul sau înfăţişarea sufletului fiecăruia stă în faţa lui Dumnezeu dinainte de crearea lumii. De aceea să fie aleasă aceea care ar putea să meargă în întâmpinarea turmelor[60] sfinte. Din acelea sunt însă doisprezece preoţi care preamăresc pe Tatăl Meu în ceruri, care primesc rugăciunile oricărui suflet curat şi aduc Celui Înalt mireasmă plăcută[61].

60 Aici apare în textul latin „*phialis sanctis*", voind să însemne „turmelor sfinte". Este probabil ca Iacob din Edesa, care a tradus textul din greacă în siriacă (din care, se ştie, avea să fie tradus mai târziu în latină), să fi confundat termenul grecesc φιάλη = coajă, vas, cupă, cu un alt cuvânt grecesc φυλη = neam, popor, turmă. Oricum, aici trebuie citit „*obviam ire turmis sanctis*" = „*să meargă în întâmpinarea*" sau „*înaintea turmelor sfinte*", în loc de „*obviam ire phialis sanctis*", aşa cum apare în textul latin (N.R., p. 97).

61 Chiar în versiunea copto-arabă acest loc este obscur (N.R., p. 99).

XLI

Ordinatio viduae fiat hoc modo. Ipsa orante in ingressu altaris et deorsum adspiciente, dicat episcopus submisse, ut sacerdotes tamen audire possint:

Oratio constituendarum viduarum, quae praecedentiam habent sedendo.

Deus sancte excelse, qui humilia respicis, qui elegisti infirmos et virtute pollentes, honorande qui etiam contemptibilia creasti, immitte, Domine, spiritum virtutis super hanc famulam tuam et tua veritate robora eam, ut, praeceptum tuum adimplens, et laborans in sanctuario tuo, sit tibi vas honorabile, et glorificet in die, quo pauperes tuos, Domine, glorificabis. Da ei virtutem hilariter perficiendi disciplinas a te praescriptas in regulam famulae tuae. Da, Domine, ei spiritum humilitatis, virtutis, patientiae et benignitatis, ut, laetitia ineffabili tollens jugum tuum, labores sustineat. Sane, Domine Deus, qui nostram infirmitatem noscis, perfice famulam tuam in gloriam domus tuae, [col. 3] in aedificationem et in typum praeclarum; robora eam, Deus, sanctifica, edoce et conforta, quoniam benedictum gloriosumque est regnum tuum, Deus Pater, tibique gloria, Unigenito Filio tuo Domino nostro Jesu Christo et Spiritui sancto benefico, adorando, vivificatori consubstantiali, nunc ante omnia saecula et per generationes generationum et in saecula saeculorum. Amen.

Populus: Amen.

XLI

Hirotonia văduvei să se facă în acest fel. În timp ce ea se roagă la intrarea în altar şi priveşte în jos, episcopul să zică încet, încât să poată auzi totuşi preoţii:

Rugăciunea rânduirii văduvelor care au întâietate când se aşează în biserică

Dumnezeule sfinte [şi] înalt, Care iei aminte la cele de jos, Care ai ales pe cei neputincioşi şi pe cei tari în putere, Cel ce cu cinste ai făcut şi lucrurile vrednice de dispreţ, trimite, Doamne, Duhul virtuţii peste roaba Ta aceasta şi o întăreşte pe ea în adevărul Tău, ca, împlinind ea porunca Ta şi lucrând în locaşul Tău cel sfânt, să-Ţi fie Ţie vas de cinste şi să Te preamărească în ziua în care Tu, Doamne, vei preamări pe săracii Tăi. Dă-i ei puterea de a împlini cu bucurie învăţăturile rânduite de Tine pentru purtarea roabei Tale. Dă-i, Doamne, duhul smereniei, al virtuţii, al răbdării şi al bunăvoinţei ca, luând jugul Tău cu bucurie desăvârşită, să poată îndura ostenelile. Doamne Dumnezeule, Care cunoşti bine neputinţa noastră, desăvârşeşte pe roaba Ta spre slava casei Tale, spre propăşire spre chip desăvârşit; împuterniceşte-o, Doamne, sfinţeşte-o, învaţ-o şi întăreşte-o, căci binecuvântată şi preamărită este împărăţia Ta, Dumnezeule Părinte, şi Ţie [se cuvine] slavă, Fiului Tău, Unul-Născut, Domnul nostru Iisus Hristos şi Duhului Sfânt Celui binefăcător, Cel preamărit, făcătorul de viaţă şi Cel deofiinţă [*consubstantiali*][62] cu Tine, acum şi înainte de toţi vecii şi în neamurile neamurilor şi în vecii vecilor. Amin.

Poporul: Amin.

62 Se pare că acest cuvânt a fost introdus aici ulterior (N.R., p. 99).

XLII

Postquam ita in viduam instituta fuerit, de nihilo sollicita sit: sed sit solitaria, vacetque, in solitudine, supplicationibus pietatis; fundamentum enim sanctitatis et vitae pro vidua consistit in solitudine, ita ut neminem alium praeter Deum deorum, Patrem, qui in coelis est, ipsa diligat.

Notis horis seorsim laudes persolvat nocte et aurora.

Si est menstrua, maneat in templo neque accedat ad altare, non quasi sit polluta, sed propter honorem altaris; et postquam jejunaverit et se laverit, perseveret. Diebus vero pentecostes non jejunet; in festo paschae ex iis, quae possidet, det pauperibus, se lavet sicque oret.

Cum gratias agit aut laudes persolvit, si habeat virgines amicas unanimes, optimum erit si illae cum ipsa orent ad respondendum: Amen. Secus oret sola seorsim sive in ecclesia sive domi, maxime autem media nocte.

Tempora, quibus necesse est ut laudes persolvat, sunt sabbatum, dies dominica vel pascha vel epiphania vel pentecostes. Reliquo tempore in humilitate gratias agat psalmis, canticis, meditatione, itemque laboret. Excelsus enim sanctificabit eas (i.e. viduas) remittetque eis peccata ipsis imputata, ignorantiamque ipsarum. Pater meus coelestis confortabit eas, illuminabitque ipsarum facies, quae sicut facies sacrorum meorum splendescent gloria in die retributionis.

XLII

După ce a fost astfel rânduită ca văduvă, să nu poarte grijă de nimic; ci să fie însinguratā [*solitaria*][63] şi în singurătate să se ocupe cu rugăciunile credinţei; căci temelia sfinţeniei şi a vieţii pentru o văduvă se află în singurătate, aşa încât ea să nu iubească pe nimeni altul în afară de Dumnezeul Dumnezeilor, Părintele Care e în ceruri.

În afară de Ceasurile cunoscute, să săvârşească Laudele, noaptea şi în zori.

Dacă este în zilele de necurăţenie ale lunii, să rămână în templu şi să nu se apropie de altar, nu că ar fi spurcată, ci pentru cinstea altarului; şi după ce a postit şi s-a spălat, să urmeze fără încetare. Iar în zilele Cincizecimii[64], să nu postească; la sărbătoarea Paştelui, să dea săracilor din cele ce are, să se spele şi astfel să se roage.

Ori de câte ori aduce mulţumiri sau săvârşeşte laude, dacă are nişte fecioare prietene nedespărţite, va fi foarte bine dacă acelea se vor ruga cu ea, pentru a răspunde: Amin. Altfel, să se roage singură, aparte sau în biserică sau acasă, dar mai ales la miezul nopţii.

Zilele în care trebuie să săvârşească laudele sunt sâmbăta, duminica, Paştele, Epifania, Cincizecimea. În restul timpului, să aducă mulţumiri întru smerenie, prin psalmi, cântări, cugetare [la cele sfinte], şi de asemenea să muncească. Căci Cel Înalt le va sfinţi pe ele (adică pe văduve) şi le va ierta lor păcatele puse la socoteală şi neştiinţa lor. Părintele Meu ceresc le va mângâia şi va lumina feţele lor, care vor străluci de slavă în ziua răsplătirii, ca şi chipurile sfinţilor Mei.

63 *Solitaria* corespunde grecescului μονάηων = care trăieşte singur; erau un fel de călugări în mijlocul lumii, de care vorbeşte şi pelerina apuseană Egeria (sec. IV) în *Însemnările* ei *de călătorie la Locurile Sfinte* (*Peregrinatio ad Loca Sancta*); vezi ediţia de H. Pétri: Ethérie, *Journal de voyage*, Paris, 1948 (N.A.).

64 Adică de la Paşti până la Pogorârea Duhului Sfânt (N.A.).

XLIII

Laudes ita a vidua persolventur pacate:

Laus nocturna viduarum.

Sancte, sancte, sine macula, qui habitaculum habes in lumine, Deus Abraham, Isaac, Jacob, Deus Enoch et David, Eliae, Elisei, Moysis, Josue et prophetarum, reliquorumque, qui [fol. 345 v. col I] nomen tuum in veritate nunciarunt, Deus apostolorum, Deus, qui consiliis tuis cuncta direxisti, et benedixisti eis, qui in te peramanter confidunt; te laudat anima mea viribus spiritus virtutis meae, laudat te cor meum, Domine, laudat potentiam tuam omni tempore, laudat te, Domine, tota virtus mea, quoniam, si vis, tua ero, Deus, Deus pauperum, quoniam tu es auxiliator pusillorum, qui respicis humiles, qui adjutor es imbecillium, adjuva me, Domine, quoniam per gratiam tuam complacuit tibi in me, ut sim famula tua, quoniam nomen magnum concessisti mihi, ut vocer christiana.

Tu qui a servitute me liberasti, ut famulatum praestem Deo potenti in aeternum, et ut te, qui omnia vides, laudem quin confundar.

Sane, Domine Deus, confirma in te cor meum, usque dum perficiatur in Spiritu sancto. Redde nobis juventutem in aedificationem ecclesiae tuae sanctae; Fili, Verbum et mens Patris, Christe, qui venit propter salvationem generis humani, qui passus est, sepultus est et resurrexit, qui glorificatus es (*sic*) ab eo, qui te misit, convertere et adjuva (nos) Domine, rectas fac cogitationes nostras in fide roborata spiritus, glorifica nomen tuum in nobis, quoniam in tuo Patre, in te, et in Spiritu sacto est spes nostra in saecula saeculorum.

XLIII

Laudele să fie săvârşite de către văduvă în linişte astfel:

Lauda de noapte a văduvelor

Sfinte, Sfinte fără de prihană, Care sălăşuieşti în lumină, Dumnezeule al lui Avraam, al lui Isaac, al lui Iacob, Dumnezeule al lui Enoh şi al lui David, al lui Ilie, al lui Elisei, al lui Moise, al lui Iosua şi al profeţilor şi al celorlalţi care au vestit numele Tău întru adevăr, Dumnezeule al Apostolilor, Dumnezeule, Care ai îndreptat toate cu sfatul Tău şi ai binecuvântat pe cei ce cred în tine neîncetat; pe Tine Te laudă sufletul meu cu puterile duhului virtuţii mele, pe Tine Te laudă inima mea, Doamne, laudă puterea Ta în toată vremea, pe Tine Te laudă, Doamne, întreagă virtutea mea, fiindcă dacă Tu vrei, eu voi fi a Ta, Dumnezeule, Dumnezeul săracilor, căci Tu eşti ajutătorul celor slabi, Care vezi pe cei smeriţi, Cel ce eşti ajutătorul celor neputincioşi, ajută-mă, Doamne, fiindcă prin harul Tău ai binevoit pentru mine să fiu slujitoarea Ta, căci nume mare mi-ai dăruit mie, încât să mă numesc creştină.

Tu, Care m-ai liberat din robie, ca să stau ca slujitoare în faţa Dumnezeului celui puternic în veci şi să Te laud pe Tine, Cel ce vezi toate, fără să fiu tulburată.

Întăreşte în Tine inima mea, Doamne Dumnezeule, până ce se va desăvârşi întru Duhul Sfânt. Dă-ne tinereţe [putere] spre zidirea Bisericii Tale celei sfinte; Fiule, Cuvânt şi cuget al Tatălui, Hristoase, Cel ce ai venit pentru mântuirea neamului omenesc, Cel ce ai pătimit, ai fost îngropat şi ai înviat, Cel ce eşti preamărit de către Cel ce Te-a trimis pe Tine, întoarce-Te şi ajută(-ne), Doamne, drepte fă gândurile noastre întru credinţa întărită a duhului, preamăreşte numele Tău în noi, fiindcă în Tatăl Tău, în Tine şi în Duhul Sfânt este nădejdea noastră în vecii vecilor.

Et dicat cum iis, quae cum ipsa sunt: Amen.
Laudem autem aurorae sic persolvat:

Laus aurorae viduarum habentium praecedentiam sessionis.

Te, Deus in aeternum, director animarum nostrarum, creator lucis, thesaurus vitae, qui oblectaris collaudationibus et precibus sanctorum, amator misericordiae, miserator, benignus, rex omnium et Deus Dominus noster, laudat spiritus meus, emittens ad te sine intermissione voces famulae tuae, Domine, quae supplicat te, ut perficias in famula tua spiritum consilii, pietatis et rectae cognitionis. Laudo te, Domine, qui a paupertate nostra abolisti omnem perturbationem, aversionem, iram, omne dissidium et pravam consuetudinem.

Tu es, qui praeveniens immutasti sensus intelligentiae meae, ut tibi soli, Deus, inserviam, qui ecclesiam sanctam variis ministeriis exornasti. Tu, qui a famula tua omnem dubitationem, metum, infirmitatem depellis, et dirigis cogitationes eorum, qui in rectitudine serviunt tibi. Te laudo, Deus, qui lumine tuae scientiae mihi illuxisti per Filium [col. 2] tuum Unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, per quem tibi gloria, imperium in saecula saeculorum. Amen.

Et cum iis, quae eam comitantur, dicat: Amen.

XLIV

De hypodiaconis

Simili modo ordinetur in hypodiaconum, qui sit castus, orante super ipsum episcopo.

Die autem dominica, audiente cuncto populo, dicat super eum episcopus ita: Tu autem N., ministra et audi timore Dei evangelium, cole in sanctitate

Şi să zică împreună cu cele ce sunt cu ea: Amin. Iar lauda din zori să o săvârşească astfel:

Lauda din zori a văduvelor care au întâietate la aşezarea [în biserică]

Pe Tine, Dumnezeule, îndreptătorul sufletelor noastre, făcătorul luminii, comoara vieţii, Cel ce eşti desfătat cu laudele şi rugăciunile sfinţilor, iubitorule de milostenie, înduratorule, Cel milostiv, Împărate al tuturor şi Domnul Dumnezeul nostru, în veci Te laudă duhul meu, îndreptând către Tine neîncetat glasurile roabei Tale, care Te roagă pe Tine, Doamne, ca să desăvârşeşti în roaba Ta duhul sfatului, al credinţei şi al dreptei cunoştinţe. Te laud pe Tine, Doamne, Cel ce ai îndepărtat de la sărăcia noastră orice tulburare, duşmănie, mânie, orice neînţelegere şi obicei rău.

Tu eşti Cel care, luându-mi-o înainte, ai schimbat cursul înţelegerii mele, ca Ţie singur să-Ţi slujesc, Dumnezeule, Cel ce ai împodobit Biserica cea sfântă cu feluriţi slujitori. Tu, Cel ce îndepărtezi de la roaba Ta orice îndoială, frică, neputinţă şi îndreptezi gândurile celor ce-Ţi slujesc Ţie întru dreptate. Pe Tine Te laud, Dumnezeule, Cel ce mi-ai luminat mie cu lumina învăţăturilor Tale prin Fiul Tău, Unul Născut, Domnul nostru Iisus Hristos, prin care Ţie [se cuvine] slava, puterea în vecii vecilor. Amin.

Şi împreună cu cele care o însoţesc să zică: Amin.

XLIV

Despre ipodiaconi

În acelaşi fel să fie hirotonit în ipodiacon cel care e neprihănit, rugându-se episcopul peste el.

Iar în ziua de duminică, în auzul întregului popor, episcopul să zică [cu mâinile] peste el: Iar tu N. [numele] slujeşte şi ascultă Evanghelia cu frică de Dumnezeu, îngrijeşte întru sfinţenie ştiinţa din

scientiam tui ipsius, custodi puritatem, vive ascetice, inspice, ausculta, et audi in humilitate, neque negligas orationes et jejunia, ut te contentum reddat Dominus, et dignum efficiat ordine, qui isto major est.

Omnes sacerdotes dicant: Fiat, fiat, fiat.

XLV

De lectore

Lector constituatur, qui sit purus, mitis, humilis, sapiens et valde expertus, eruditus et admodum doctus, memorabilis et pervigilans, ut aptus sit, qui ad majorem gradum etiam assumatur. Primo autem die dominica tradatur ipsi liber, inspiciente populo. Manus autem ei minime imponatur, sed audiat ab episcopo (haec verba):

Tu autem N., quem Christus vocavit, ut sis minister verborum ipsius, cura et contende, ut appareas probatus in canone isto et in gradu adhuc majore, etiam coram Domino nostro Jesu Christo, ut tibi in suis mansionibus sempiternis retribuat pro his mercedem optimam.

Et sacerdotes dicant: Fiat, fiat, fiat.

tine însuţi, păzeşte curăţenia, trăieşte în sihăstrie, priveghează, ia aminte şi ascultă întru smerenie, şi să nu nesocoteşti rugăciunile şi posturile, ca să te răsplătească Domnul şi să te facă vrednic de o învrednicire mai înaltă decât aceasta.

Toţi preoţii să zică: Să fie [amin], să fie, să fie.

XLV

Despre citeţ (anagnost)

Să fie făcut citeţ cel ce este curat, blând, smerit, înţelept şi foarte iscusit, învăţat şi în stare să înveţe [pe alţii], cu bună ţinere de minte şi veghetor, încât să fie destoinic să fie ridicat într-un cin mai înalt. Însă mai întâi, în ziua de duminică să-i fie încredinţată cartea, în văzul poporului. Dar să nu i se facă punerea mâinilor nicidecum, ci să asculte de la episcop (aceste cuvinte):

Iar tu N. [numele], pe care te-a chemat Hristos ca să fii slujitorul cuvintelor Lui, îngrijeşte-te şi străduieşte-te să te arăţi priceput în îndatorirea aceasta şi încă într-un chip mai înalt chiar înaintea Domnului nostru Iisus Hristos, ca să-ţi dea pentru acestea răsplata cea mai bună în locaşurile sale cele veşnice.

Şi preoţii să zică: Să fie [amin], să fie, să fie[65].

65 Traducătorul textului copto-arab adaugă după aceasta capitolul *Despre instituţia psalmistului,* ceea ce constituie un argument pentru interpolarea versiunii amintite mai înainte. Vezi menţiunea editorului versiunii latine (N.R., p. 107).

XLVI

De virginibus, maribus et feminis

Virgo (seu caelebs), mas vel femina, minime ab homine constituitur, neque ordinatur, sed ipse sese (propria) voluntate secernit, nomen virginis assumens.

Neque ipsi manus imponitur in virginitatem, quippe propriae voluntatis est hic status.

Necesse est autem, ut virgines sint adstricti corpori mortificando, sanitate ejusdem tamen intacta, assiduique vacent quotidie jejuniis, orationibus cum fletu et luctu, expentantes omni tempore exitum a carne, contendantque considerantes quotidie se fore morientes. Ne se dedant irae, aut intemperantiae, vel ebrietati, vel stultiloquio, neque indulgeant operibus saecularibus, vel divagationibus, sed se continuo veluti crucifigentes habeant corda sursum erecta, cum omni humilitate conscientiae et ornatu, in meditatione sacrorum librorum, in cogitationibus fidelibus et in solamine benigno, ut, cum orant, exaudiantur in iis, quae petunt pro fidelibus, qui ipsorum curam volunt gerere, neque (id?) reiiciant, ut [col. 3] per ipsos retribuatur eis portio vitae. Sint consolidati in charitate, in benignitate et in gratia vera et perfecta. Sint assidui in consolationibus, solenturque suos proximos; erudiant doceantque, qui recenter facti sunt fideles; incitent scienter, sapienter et benigne

XLVI

Despre cei feciorelnici, bărbaţi şi femei [66]

Fecioara (sau cel nenuntit), bărbat sau femeie, nu este rânduit nicidecum de un om şi nici nu este hirotonit, ci el însuşi, prin (propria lui) voinţă, se alege, luându-şi numele de feciorelnic.

Să nu se pună mâinile peste el pentru feciorie, întrucât această stare aparţine propriei lui voinţe.

Se cuvine însă ca cei feciorelnici să fie aspri cu trupul care trebuie dat morţii, [păstrându-i] totuşi sănătatea neatinsă şi stăruitor [fiind], să se dăruiască zilnic postului şi rugăciunilor [făcute] cu lacrimi şi plângere, aşteptând în toată vremea ieşirea din trup şi să se ostenească gândindu-se în fiecare zi că sunt muritori. Să nu se lase pradă mâniei, necumpătării sau beţiei, sau vorbirii prosteşti, şi să nu se dedea la îndeletniciri lumeşti ori la flecăreli ci, ca unii care se răstignesc pe cruce, să aibă mereu inimile înălţate, cu toată smerenia şi podoaba cunoaşterii, în aplecarea asupra cărţilor sfinte, în cugetări credincioase şi în mângâiere rodnică, pentru ca, ori de câte ori se roagă, să fie ascultaţi întru cele pe care le cer pentru credincioşii care vor să le poarte de grijă şi să nu întârzie [să facă aceasta], astfel încât, prin ei, să li se dea acestora partea vieţii. Să fie întăriţi în dragoste, în bunătate şi în harul cel adevărat şi desăvârşit. Să fie stăruitori în mângâieri şi să fie îngăduitori cu cei apropiaţi lor; să îndrume şi să înveţe pe cei ce au ajuns credincioşi de puţină vreme; să îndemne cu ştiinţă, cu înţelepciune şi cu

66 παρτένοι şi παρτέναι se numeau, în veacul IV şi V, toţi aceia care se hotărau să trăiască în castitate, atât bărbaţi cât şi femei. Ei erau destul de numeroşi, mai ales în Orient (Siria, Palestina, Mesopotamia, Asia Mică şi Egipt) şi despre ei vorbeşte mai ales pelerina Egeria în însemnările ei de călătorie la Locurile Sfinte. Vezi ediţia de H. Pétri: Ethérie, *Journal de voyage*, Paris, 1948 (N.A.).

juniores, sese inter illos exhibentes veluti exemplaria sanctitatis in omnibus bonis operibus.

Item faciant virgines feminae.

Porro loquantur et operentur ordine, gratia et scientia, ut sint reapse *sal terrae*, quod vocatum est.

Virgines feminae caput cooperiant in ecclesia, abscondentes dumtaxat crines.

Habeantur autem penes omnes in honore, ut et ceterae, quae velint, ipsas aemulentur.

XLVII

De charismate

Si quis in populo apparet habens charisma sanationis, vel scientiae, vel linguarum, ne super ipsum imponatur manus, cum ipsum opus jam sit manifestum. Illis vero exhibeatur honor.

Explicit liber primus Clementis.

bunăvoinţă pe cei tineri, arătându-se între ei ca nişte pilde de sfinţenie în toate faptele bune.

La fel să facă femeile fecioare.

În sfârşit, să vorbească şi să muncească cu rânduială, cu bucurie şi cu ştiinţă, ca să fie într-adevăr ceea ce s-a numit „sarea pământului”[67].

Femeile fecioare să-şi acopere capul în biserică, ascunzându-şi numai părul.

Dar să fie cinstite de către toţi, ca să le urmeze şi altele care ar voi.

XLVII

Despre harismă

Dacă[68] în popor se iveşte cineva având harisma vindecării, ori a cunoştinţei, ori a vorbirii în limbi[69], să nu se pună mâinile peste el, fiindcă lucrarea însăşi este deja evidentă. Dar să se dea acelora cinste.

[*Aici*] *se sfârşeşte prima carte a lui Clement.*

67 Cf. Matei 5, 13 (N.A.).

68 Acest capitol despre harismatici lipseşte din versiune copto-arabă. Vezi N.R., p. 109.

69 Despre harismatici, cf. I Corinteni, cap. 14 (N.A.).

LIBER SECUNDUS CLEMENTIS

Praecepta, canones et statuta, quae Dominus noster Jesus Christus praescripsit circa ordinem baptizandorum.

I

Haec autem de laicis

Qui primo accedunt ad verbum audiendum, antequam in coetum communem ingrediantur, primo adducantur ad doctores domi, diligentiaque penitus adhibita, tota investigetur causa, ita ut doctores noscant, quare ii accesserint, et qua voluntate: et, si bona quidem voluntate et ex desiderio (ingrediendi vitam) accesserint, studiose instruantur.

Oblatores autem ipsorum sint aetate provecti, fideles, ecclesiaeque noti; perhibeantque de iis testimonium illos esse idoneos ad audiendum (verbum).

Inquiratur quoque de moribus et de vita accedentium, utrum sint non contentiosi, quieti, humiles, neque inania loquentes, an contemptores, turpia loquentes, jocosi, deceptores et ad risum provocantes.

Insuper et inquiratur, an quis illorum uxorem habeat vel non; et, si sponte, sua non habeat, instruatur cum assiduitate et studio, rogeturque admodum benigne, ut menda sua corrigat. Episcopus vero curet in Domino eumdem adhortationibus propheticis, quae ipsum ad puritatem perducant, [fol.

CARTEA A II-A A LUI CLEMENT

Învăţăturile, canoanele şi hotărârile pe care le-a prescris Domnul nostru Iisus Hristos în legătură cu rânduiala pentru cei ce trebuie botezaţi

I

Dar [mai întâi] acestea cu privire la mireni

Cei ce vin pentru prima dată să asculte cuvântul [învăţăturii], înainte de a intra în adunarea bisericească, să fie duşi mai întâi la învăţător[70] acasă şi folosindu-se toată stăruinţa, să fie cercetată întreaga pricină [a venirii lor], astfel încât învăţătorul să afle pentru ce au venit şi cu ce gând; şi dacă au venit, într-adevăr, cu gând bun şi din dorinţă [de a intra în Biserica creştină], să fie învăţaţi cu osârdie.

Iar cei ce-i aduc să fie înaintaţi în vârstă, credincioşi şi cunoscuţi de Biserică; şi să aducă mărturie despre ei, că sunt destoinici să asculte (cuvântul).

Să se cerceteze chiar şi despre obiceiurile şi despre viaţa celor ce vin, dacă sunt nepizmaşi, liniştiţi, smeriţi şi negrăitori de lucruri deşarte, sau dimpotrivă [sunt] dispreţuitori, grăind lucruri ruşinoase, uşuratici, înşelători şi îndemnând la râs.

În plus, să se cerceteze şi cine dintre ei are sau nu soţie; şi, dacă nu cere de la sine să fie învăţat cu osârdie şi râvnă, să fie sfătuit cu o aşa osârdie, încât să-şi îndrepteze cusururile. Iar episcopul să poarte de grijă întru Domnul celui ce trebuie îndrumat, prin îndemnurile profetice care-l aduc la curăţenie şi, dacă înaintează [în ştiinţă], să-l deprindă pe de o parte cu învăţăturile apostolice, pe de altă parte cu

70 Adică la clericii care îndeplinesc oficiul de cateheţi (N.A.).

346 r. col. I] instruendum, et, si progreditur, imbuat illum tum doctrinis apostolicis, tum deinde evangelicis, verboque integro institutionis, et, si dignus habeatur, baptizetur, et, si ita dignus censeatur, qui arcana audiat, audiat segregatim: siquidem et in abscondito progredietur.

Cupienti matrimonio conjungi, nullum fiat obstaculum, ne fornicatione a satana irretiatur. Ineat vero matrimonium cum muliere fideli christiana, ex genere christianorum, quae valeat suum virum in fide conservare; (idque fiat) praecipiente et curam gerente episcopo.

Accedens ad audiendum (verbum), interrogetur quoque, utrum sit servus an liber, et utrum sit servus viri fidelis, dominusque sinat illum audire. Si vero dominus non sit fidelis, neque illum sinat (audire), supplicetur, ut sinat. Si vero dominus veraciter dicat servum velle christianum fieri ex odio in dominos suos, repellatur talis servus. Si tamen nullatenus probari possit in dominum servi odium, et ille servus velit christianus fieri, admittatur ad audiendum.

Servus, in cujus gratiam dominus christianus testimonium non perhibet, repellatur.

Quaevis uxor doceatur suo viro in timore Dei placere. Quod si uterque eorum, pietatis causa, continentiam servare voluerint, mercedem habebunt.

Qui conjugio ligatus non est, ne fornicetur, sed legitimum ineat matrimonium. Quod si cupiat sic manere, maneat in Domino.

Qui a daemone vexatur, minime audiet verbum a praeceptore, donec mundetur. Mens enim verbum immateriale et sacrum nequaquam suscipit, dum spiritu materiali flagrat. Postquam vero mundatus ille fuerit, erudiatur verbo.

cele evanghelice şi cu întreg cuvântul rânduielii şi, dacă este socotit vrednic, să fie botezat, iar dacă va fi socotit atât de vrednic să asculte cele tăinuite [învăţăturile ascunse], să le asculte aparte [*segregatim*]; şi dacă într-adevăr [e vrednic], să fie înaintat în ascuns.

Celui ce doreşte să se căsătorească, să nu i se pună nici o piedică, ca să nu fie prins în laţ de Satana prin desfrânare. Dar să lege căsătoria cu o femeie credincioasă creştină din familie de creştini, ca să fie în stare să păstreze pe bărbatul ei în credinţă; (şi să facă aceasta) potrivit cu povaţa şi purtarea de grijă a episcopului.

Cel ce vine să asculte (cuvântul), să fie întrebat şi dacă e rob ori liber şi dacă e robul unui bărbat credincios şi, dacă stăpânul îl lasă, să asculte. Iar dacă stăpânul nu este credincios şi nu-l lasă să asculte, să fie rugat să-l lase. Iar dacă stăpânul spune neprefăcut că sclavul vrea să devină creştin din ură faţă de stăpânii săi, să nu fie primit un asemenea rob. Dacă totuşi nu poate să fie dovedită în nici un fel ura robului faţă de stăpân şi acel rob vrea să devină creştin, să fie primit să asculte.

Robul, în favoarea căruia stăpânul creştin nu aduce mărturie, să nu fie primit.

Orice soţie să fie îndemnată să placă bărbatului ei în frica de Dumnezeu. Iar dacă amîndoi s-au înţeles să păstreze înfrânarea, din credinţă, vor avea răsplată.

Cel ce nu e legat prin căsătorie, să nu se desfrâneze, ci să încheie căsătorie după lege. Iar dacă doreşte să rămână aşa, să rămână întru Domnul.

Cel ce este chinuit de diavol, să nu asculte nicidecum cuvântul de la catehet, până ce se va curăţi. Căci mintea nu primeşte nicidecum cuvântul cel fără fiinţă [spiritual] şi sfânt, câtă vreme este chinuit de un duh pământesc [al firii]. Dar, după ce s-a făcut curat, să fie învăţat prin cuvânt.

II

Adultera et moechiae deditus, vel ebriosus, vel idolorum plasmator aut conflator, vel scenicus, vel auriga, vel luctator, vel procedens ad agonem, vel pugnator, vel luctae magister, vel venator publicus, vel pontifex idolorum, aut eorumdem custos non sunt admittendi.

Horum quidem, si quis vult fidelis fieri, necesse est, ut antea desistat ab hujusmodi operibus, et postquam ex industria fidem fuerit professus baptizatusque, admittatur et communicet. Sin vero desistere recusat, abiiciatur.

Magister puerorum in scientia profana, optimum est si a munere desistat; quod si non habeat aliud munus, quo lucretur, quae ad vivendum necessaria sunt, indulgentia erga eum habeatur.

Si quis miles vel constitutus in magistratu sit, doceatur non opprimere, neque interficere, neque diripere, neque irasci, neque excandescere, neque quemquam iniuria afficere, sitque contentus stipendiis [col. 2], quae ipsi dantur.

Volentes autem illi in Domino baptizari, omnino renuncient militiae vel magistratui: secus minime admittantur.

Si quis catechumenus aut fidelis vult fieri miles, desistat ab intentu hujusmodi, aliter reprobetur, utpote qui suo consilio Deum contempserit, et, spiri-

II

Cea care îşi necinsteşte bărbatul şi cel dedat desfrâului, sau beţivul, sau făuritorul ori plăsmuitorul de idoli, sau histrionul, sau vizitiul sau luptătorul [din arene], sau cel ce apare în întreceri din jocurile publice sau luptătorul cu spada sau cel ce îndrumă în luptă, sau luptătorul cu fiarele [din circuri], sau marele preot al idolilor, sau paznicul lor nu trebuie să fie primiţi.

Dacă cineva dintre aceştia vrea într-adevăr să devină credincios [creştin], trebuie ca mai întâi să lase astfel de îndeletniciri şi, după ce îşi va fi mărturisit dinadins credinţa şi va fi fost botezat, să fie primit şi să se împărtăşească. Dacă însă nu vrea să renunţe, să fie îndepărtat.

Învăţătorul copiilor în ştiinţa profană, este foarte bine dacă renunţă la această slujbă; iar dacă[71] nu are alt lucru prin care să-şi câştige cele ce-i sunt trebuincioase pentru a trăi, să se aibă îngăduinţă faţă de el.

Dacă cineva e soldat sau rânduit într-o dregătorie, să fie povăţuit să nu asuprească, nici să ucidă, nici să jefuiască, nici să se mânie, nici să se aprindă, nici să nedreptăţească pe cineva şi să fie mulţumit cu soldele care-i sunt date[72].

Iar aceia care voiesc să fie botezaţi în Domnul, să lase slujba soldăţească sau dregătoria[73]. Altfel să nu fie primiţi nicidecum.

Dacă vreun catehumen[74] sau credincios vrea să se facă soldat, să uite această dorinţă, iar dacă nu, să nu fie primit, ca unul care, prin hotărârea lui, a

71 În versiunea copto-arabă se spune „iar dacă nu are altă meserie, să fie sfătuit de preot să nu facă cunoscute numele zeilor (în faţa discipolilor), şi astfel să fie primit" (N.R., p. 115).

72 Cf. Luca 3, 12-14 (N.A.).

73 În versiunea copto-arabă este omisă renunţarea la serviciul militar şi la funcţia publică (N.R., p. 115).

74 Şi acest pasaj a fost omis de traducătorul versiunii copto-arabe (N.R., p. 115).

tualia posthabens, in carne (i.e. in corporalibus seu temporalibus) melior evaserit, fidem despiciens.

Adultera, vel luxuriosus, vel ebriosus, si ab hujusmodi vitiis cessent, velintque fidem professi catechesi instrui, possunt (admitti), et, facto deinde progressu, baptizentur quoque: secus vero repellantur.

Si cujuspiam concubina, quae serva sit, velit fidem profiteri, admittatur ad audiendum (verbum), dummodo prolem suam elevet, et a domino suo recedat, vel ipsi uni matrimonio coniungatur; susceptoque deinde baptismo, communionis eucharistiae particeps fiat. Secus autem reiiciatur.

Reus rerum nefandarum, divinator, aut magus, aut necromantiam exercens, uti polluti habentur, neque in judicium veniunt.

Incantator, astrologus, somniorum interpres, hariolus, populi concitator, siderum speculator, idolorumve vates, aut desistant a talibus et proinde exorcizentur atque baptizentur: secus abiiciantur.

Habens concubinam, illam repudiet, coniugiumque legitimum ineat, et sic audiat verbum catecheseos.

III

Qui tamquam catechumenus omni diligentia eruditur audiens evangelii traditionem, non minus quam tribus annis erudiatur. Si autem cupiat supplicetque (ante praefatum tempus) baptismum suscipere, baptizetur.

Qui autem fuit mitis, humilis, diligens, assiduus, perseverans penes eum, qui ipsum docet, in labore, in vigiliis, in confesione, in subiectione et orationibus, et baptizari voluerit statim (ante expletos tres

batjocorit pe Dumnezeu şi, punând mai prejos cele duhovniceşti, el a trecut mai bine la cele trupeşti, batjocorind credinţa.

Cea care-şi necinsteşte bărbatul, ori desfrânatul, ori beţivul, dacă încetează cu aceste păcate şi vor să fie îndrumaţi prin catehează, mărturisind credinţa, pot să fie primiţi şi apoi, după ce au înaintat [în ştiinţă], chiar să fie botezaţi; dar altfel, să nu fie primiţi.

Dacă ţiitoarea cuiva, care este sclavă, vrea să mărturisească credinţa, să fie primită să asculte (cuvântul), numai să-şi ia copilul şi să plece de la stăpânul ei ori să se mărite cu el; şi apoi, după ce a primit botezul, să se facă părtaşă adunării întru euharistie. Altfel însă, să nu fie primită.

Cel învinovăţit de fapte nelegitime, ghicitorul, sau magul, sau cel ce se îndeletniceşte cu necromanţia, ca unii care sunt socotiţi drept spurcaţi, să nu vină la dreptate [judecată].

Vrăjitorul, astrologul, tâlcuitorul viselor, ghicitorul, aţâţătorul poporului, cititorul în stele şi profetul idolilor, sau să se lase de astfel de lucruri şi după aceea să fie curăţiţi de diavol şi să fie botezaţi, sau să fie îndepărtaţi.

Cel ce are ţiitoare să se despartă de ea şi să se însoare după lege, şi astfel să asculte cuvântul catehezei.

III

Cel ce se pregăteşte ca un catehumen cu toată silinţa, ascultând învăţătura Evangheliei, să nu fie învăţat mai puţin de trei ani. Însă, dacă doreşte şi cere să primească botezul (înainte de timpul spus mai înainte), să fie botezat.

Iar cel ce a fost blând, smerit, de bună credinţă, sârguincios, statornic pe lângă cel care-l învaţă, în muncă, în priveghere, în mărturisire, în supunere şi rugăciuni, şi a voit să fie botezat îndată (înainte de

annos), baptizetur: non enim temporis spatium judicari debet, sed voluntas fidei.

IV

Silente praeceptore, catechumeni orent seorsim a fidelibus, egredianturque, ut fideles discant, dum legit presbyter vel diaconus novum testamentum aut evangelia.

Mulieres fideles adstent in ecclesia seorsim, seorsimque etiam mulieres catechumenae, separatae a mulieribus fidelibus, et utraeque seorsim a viris. Adolescentulae quoque stent seorsim, quaeque in ordine suo.

Stent viri e latere dextero et mulieres e latere sinistro. Virgines fideles primum occupent locum, et post eas catechumenae, quae virginitatem vovere volunt.

Post orationem [col. 3] catechumeni mutuo dent sibi pacem, viri viris, mulieres mulieribus.

Mulier quaelibet caput operiat suum et crines. Mulieres sese exhibeant graves et decentes in suo ornatu, neque plexis crinibus, vel (pretiosis) lapidibus se ornent, ne forte juvenes, qui in ecclesia sunt, irretiantur. Itaque mulieres in ecclesia stent modeste et scienter: secus a viduis habentibus praecedentiam sessionis admoneantur, et, si in eadem audacia persistent, corripiantur ab episcopo.

V

Episcopus vel presbyter super catechumenos, postquam precati fuerint, manum imponat, recitetque orationem manus impositionis super eos.

Oratio super catechumenos

Deus, qui tonitrua demittis et fulgura paras, qui coelum condidisti, et terram firmasti, qui fideles illuminas, abberantes convertis, qui mortuos vitae

împlinirea celor trei ani), să fie botezat, fiindcă nu trebuie să fie socotită durata de timp, ci dorinţa credinţei.

IV

Când catehetul încetează, catehumenii să se roage aparte de credincioşi şi să iasă, ca credincioşii să înveţe în timp ce preotul sau diaconul citeşte Noul Testament ori evangheliile.

Femeile credinciose să stea aplecate în biserică şi aparte să stea şi femeile catehumene, separate de femeile credincioase, şi atât unele cât şi celelalte aparte de bărbaţi [să stea]. Şi tinerele să stea aparte, fiecare în tagma ei.

Bărbaţii să stea în partea dreaptă şi femeile în partea stângă. Credincioasele fecioare să stea în faţă şi după ele catehumenele care voiesc să ia hotărârea fecioriei.

După rugăciune, catehumenii să-şi dea unul altuia sărutul păcii, bărbaţii bărbaţilor, femeile femeilor.

Fiecare femeie să-şi acopere capul şi părul.

Femeile să se dovedească aspre şi după cuviinţă în găteala lor şi să nu se împodobească prin împletirea părului ori cu pietre (preţioase), ca nu cumva, din întâmplare, să fie ispitiţi tinerii care sunt în biserică. Aşadar, în biserică femeile să stea cu smerenie şi cu ştiinţă; altfel, să fie dojenite de văduvele care stau în faţă şi, dacă stăruie în aceeaşi îndrăzneală, să fie mustrate de episcop.

V

Episcopul sau preotul, după ce s-au rugat, să-şi pună mâinile peste catehumeni şi să citească cu glas tare rugăciunea punerii mâinilor peste ei.

Rugăciunea [*care se zice*] *peste catehumeni*

Dumnezeule, Cel ce trimiţi tunetele şi pregăteşti fulgerele, Cel ce ai întemeiat cerul şi ai întărit pământul, Cel ce luminezi pe cei credincioşi, îndreptezi

restituisti et spe destitutis spem tribuisti, qui mundum ab errore liberasti, per descensum Unigeniti Filii tui Jesu Christi, exaudi nos Domine et da hisce animabus intelligentiam, completionem (i.e. perfectionem), fidem non ancipitem et agnitionem veritatis, ut fiant in gradum isto superiorem per sanctum nomen tuum dilectique Filii tui Jesu Christi, per quem tibi gloria et imperium cum sancto Spiritu nunc et semper et per omnia saecula saeculorum. Amen.

Hisce expletis, dimittantur.

Si quis, dum adhuc catechumenus est, propter nomen meum apprehendatur et damnetur ad cruciatus, festinansque currat, ut suscipiat baptismum, ne anceps haereat pastor, sed ipsi conferat baptismum. Quod si ille violenter interficiatur ante susceptum baptismum, ne sit perplexus: justificatus enim ipse fuit, cum fuerit baptizatus proprio sanguine.

VI

Cum singillatim *eliguntur* suscepturi lavacrum, examinentur et investigetur antea, quomodo se gesserint, dum catechesi instruebantur, num viduas honorarint, aegrotos visitarint, omnique humilitate et charitate incesserint, an studiosos se praebuerint in bonis operibus. Perhibeatur quoque de ipsis testimonium eorum, qui illos adduxerunt.

Quotidie postquam audierint evangelium, illis manus imponentur.

Exorcizentur inde a die, quo eliguntur. Baptizentur autem diebus paschae. Adpropinquantibus igitur illis diebus, episcopus exorcizet singulos seorsim, ut persuasum habeat singulos mundos esse. Si enim contingit, aliquem mundum non esse, vel possideri

pe cei rătăciţi, Cel ce ai înviat pe cei morţi şi ai dăruit nădejde celor ce şi-au pierdut nădejdea, Cel ce ai mântuit lumea din greşeală prin pogorârea Fiului Tău, Unul-Născut, Iisus Hristos, auzi-ne pe noi, Doamne, şi dăruieşte acestor suflete pricepere, desăvârşire, credinţă neşovăielnică şi cunoaşterea adevărului, ca să ajungă într-o treaptă mai înaltă decât aceasta prin sfânt numele Tău şi al iubitului Tău Fiu, Iisus Hristos, prin care Ţie [se cuvine] slava şi puterea împreună şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în toţi vecii vecilor. Amin.

După ce au fost săvârşite acestea, să li se dea drumul. Dacă cineva, în timp ce e încă catehumen, este prins şi condamnat la chinuri pentru numele Meu şi aleargă în grabă să primească botezul, păstorul să nu şovăie cumva, ci să-l boteze. Iar dacă acesta este omorât în chip groaznic înainte de primirea botezului, să nu fie în îndoială: căci lui i-a fost iertat păcatul, fiindcă a fost botezat prin propriul lui sânge.

VI

În momentul în care sunt *aleşi* aparte cei ce vor primi baia [sfântă], să fie întrebaţi şi să se cerceteze dinainte cum s-au purtat când erau îndrumaţi prin cateheză, dacă au cinstit pe văduve, dacă au cercetat pe bolnavi şi dacă au trăit cu toată smerenia şi dragostea, dacă s-au dovedit sârguincioşi în fapte bune. Să mărturisească despre ei şi aceia care i-au adus.

Zilnic, după ce au ascultat Evanghelia, să se pună mâinile peste ei.

Apoi să fie curăţiţi de cei necuraţi, din ziua în care sunt aleşi. Însă să fie botezaţi în ziua de Paşti. Aşadar, când se apropie zilele acelea [de Paşti], episcopul să gonească duhurile rele la fiecare în parte, ca să fie încredinţat că fiecare e curat. Căci dacă se întâmplă ca cineva să nu fie curat ori să fie

a spiritu impuro, ab ipso [fol. 346 v. col. I] spiritu impuro redarguitur.

Qui reperiatur itaque coercitus tali impedimento, recedat de medio, reprehendaturque et vituperetur, utpote qui nequaquam fideliter verbum praeceptorum et admonitionis audierit cum spiritus malus et alienigena commoratus sit in ipso.

Doceantur suscepturi baptismum solummodo feria quinta ultimae hebdomadae se lavare et caput tergere.

Si quae autem mulier fluxu consueto sit affecta, adsumat sibi alium quoque diem praecedenter se lavans atque tergens.

Jejunent autem feria sexta et sabbato.

VII

Die autem sabbati congreget episcopus suscepturos lavacrum (sacrum) et, clamante diacono, jubeat genua flectere. Facto deinde silentio, manum super eos imponat, et exorcizans dicat:

Exorcismus ante baptismum.

Deus coelorum, Deus luminum, Deus archangelorum, qui sub tua virtute sunt, Deus angelorum, qui sub tuo imperio sunt, rex gloriarum et dominationum, Deus sanctorum, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui animas, quae constrictae erant morte, liberasti, qui (hominem) qui tenebris constrictus confixusque erat, per confixionem passionis Unigeniti tui illuminasti, qui funicula nostra solvisti et omne pondus a nobis removisti, qui omne satanae bellum a nobis propulsasti, Fili et Verbum Dei, qui morte tua nos immortales effecisti, gloria tua glorificasti, passione tua omnia reatuum nostrorum vincula dissolvisti, per crucem tuam scelerum nostrorum

stăpânit de un duh necurat, el este tăgăduit de însuşi duhul necurat.

Prin urmare, cel ce se dovedeşte nevoit de o astfel de piedică, să iasă din mijloc şi să fie luat şi mustrat ca unul care n-a ascultat nicidecum cu credinţă cuvântul învăţăturilor şi al îndemnurilor, fiindcă duhul rău şi străin a rămas în el.

Cei ce vor primi botezul, să fie învăţăţi să se spele şi să-şi şteargă capul numai în ziua a cincea a ultimei săptămâni.

Iar dacă vreo femeie are obişnuita scurgere, să-şi aleagă şi o altă zi mai înainte ca să se spele şi să se şteargă.

Să postească însă în ziua a şasea [vineri] şi sâmbăta.

VII

Iar în ziua de sâmbătă, episcopul să adune pe cei ce vor primi baia (sfântă) şi diaconul, strigând, să le poruncească să îngenuncheze. Pe urmă, după ce s-a făcut linişte, să-şi pună mâinile peste ei şi gonind duhurile rele, să zică:

Exorcismul [*gonirea duhurilor*]
dinaintea botezului

Dumnezeul cerurilor, Dumnezeul luminilor, Dumnezeul arhanghelilor care sunt sub puterea Ta, Dumnezeul îngerilor care sunt sub stăpânirea Ta, împăratul slavei şi al stăpânirilor, Dumnezeul sfinţilor, Părinte al Domnului nostru Iisus Hristos, Care ai liberat sufletele ce erau înlănţuite de moarte. Cel ce ai luminat pe omul care era împresurat şi ţintuit de întuneric, prin ţintuirea pătimirii Unuia-Născut al Tău, Cel ce ai dezlegat frânghiile noastre şi ai îndepărtat de la noi întreaga povară, Cel ce ai izgonit de la noi orice război al Satanei, Fiule şi Cuvânt al lui Dumnezeu, Care prin moartea Ta ne-ai făcut fără de moarte, Care prin slava Ta ne-ai preaslăvit, Care

maledictionem portasti, et per resurectionem tuam docuisti ex hominibus fieri deos. Tu qui nostram cladem super te suscepisti, tu nobis viam in coelum stravisti, et nos corruptos mutasti in incorruptos. Audi me, Domine, ad te cum moerore et metu clamo: Domine Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, coram eo, coram quo stant sanctae virtutes archangelorum, cherubim, innumerabilium exercituum, principum, atque seraphim; velum tuum lux est, et coram tua facie ignis (ardet); thronus tuae gloriae ineffabilis est, et indicibiles sunt mansiones deliciarum tuarum, quas praeparasti tuis sanctis, quorum amictus et gazae tibi soli tuisque sanctis angelis visibiles sunt. Trepidant cuncta coram te, teque collaudant; adspectus tuus montes metitur, et nomen tuum, cum profertur, abyssos scindit. Te velant coeli, qui in manu tua includuntur, a te tellus [col. 2] et abyssi simul contremiscunt, pelagus et dracones, qui in eo sunt, commoventur, animal rapax trepidans te veretur. (Tu es), per quem, prae metu, liquefiunt montes et firmamenta terrae; prae tua potentia tremit pavitatque hiemis turbo, procella irae sibi definitos limites servant propter te; ignis vindictae praescriptum sibi praeceptum nequaquam transgreditur, sed sistit coactus in mandato tuo; universa creatura propter te emittit partus gemitus, jussa usque ad tempus sibi constitutum commorari. A te fugit omnis natura et creatura adversa, per te subjugatur omnis adeversarii militia, diabolusque prostratus (procumbit), serpens conculcatus, et draco interfectus. Gentes vero, quae te confessae sunt, per te, Domine, illuminatae et corroboratae fuerunt. Per te vita revelatur, spes firmatur, fides consolidatur et nuntius laetus praedicatur. Per te corruptela abo-

prin pătimirea Ta ai dezlegat toate legăturile greşalelor noastre, Care prin crucea Ta ai purtat blestemul nelegiuirilor noastre şi prin învierea Ta ne-ai învăţat să ajungem din oameni dumnezei. Tu, Cel care ai luat asupra Ta stricăciunea noastră, Tu ne-ai croit nouă drumul spre cer şi pe noi cei stricăcioşi ne-ai schimbat în nestricăcioşi. Auzi-mă, Doamne, când strig către Tine cu întristare şi frică: Doamne Dumnezeule şi Părinte al Domnului nostru Iisus Hristos, înaintea Căruia stau puterile sfinte ale arhanghelilor, ale heruvinilor, ale nenumăratelor oşti, ale căpeteniilor şi ale serafimilor; veşmântul Tău este lumina şi înaintea feţii Tale (arde) focul; tronul slavei Tale este de necuprins [în vorbe omeneşti] şi de negrăit sunt locaşurile desfătărilor Tale pe care le-ai pregătit sfinţilor Tăi, a căror veşminte şi podoabe le vezi doar Tu şi sfinţii Tăi îngeri. Toate tremură în faţa Ta şi pe Tine Te preamăresc; priveliştea Ta măsoară munţii şi numele Tău despică adâncurile, când e rostit. Pe Tine Te învelesc cerurile care sunt cuprinse în mâna Ta, de Tine tremură deopotrivă pământul şi adâncurile, de Tine se turbură marea şi balaurii care sunt în ea; de Tine se teme fiara, tremurând. De spaima Ta se topesc munţii şi ţările pământului; înaintea puterii Tale tremură şi se înspăimântă viforul iernii, din pricina Ta furtuna mâniei se supune hotarelor rânduite ei; focul răzbunării nu trece nicidecum peste porunca hotărâtă lui, ci îşi încetează grozăvia la porunca Ta, pentru Tine întreaga făptură înalţă plânsul naşterii poruncit până la timpul hotărât ei să trăiască [existe]. De Tine fuge întreaga fire şi făptura potrivnică, prin Tine este robită toată oştirea vrăşmaşului şi diavolul (se înclină), şarpele este călcat în picioare şi balaurul este omorât. Iar neamurile care Te-au mărturisit pe Tine, prin Tine, Doamne, au fost luminate şi întărite. Prin Tine viaţa se descoperă, nădejdea este întărită, credinţa este făcută mai puternică şi vestitorul propovăduieşte [mai] cu

lita est, et incorruptibilitas constituta. Homo tuis manibus fuit efformatus ex terra, postquam vero in te credidit, non amplius terra est.

Per nomen tuum, Domine, Deus omnipotens dilectique Filii tui Jesu Christi hosce exorcizo: depelle ex animabus horum tuorum famulorum omnem morbum et aegritudinem, omne scandalum et omnem infidelitatem, omnem dubitationem, omnem contemptionem, quemvis spiritum immundum, omnem operam magicam et mortiferam, quae sub terra ignea, tenebrosa, graveolente, incantatrice, et voluptuosa subsistit, auri cupidinem arrogantem, argentique cupidinem furentem. Sane, Domine Deus, cessare fac a servis hisce tuis, qui in te nominati sunt, satanae arma, omnem magiam, incantamenta, idolorum cultum, divinationem, astrologiam, necromantiam, stellarum observationem, astronomiam, passionum illecebras, turpium libidinem, angorem, cupidinem argenti, ebrietatem, adulterium, fornicationem, lasciviam, audaciam, litigationem, iram, confusionem, pravitatem, malamque suspicionem. Sane, Domine, exaudi me et in hosce famulos tuos insuffla spiritum pacis, ut a te custoditi, per te producant fructus fidei, virtutis, sapientiae, puritatis, asceseos, patientiae, spei, concordiae, modestiae et laudis, quoniam tibi vocati sunt servi in nomine Jesu Christi, cum in Trinitate, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizantur, testibus tuis angelis, gloriis, dominationibus, omnique coelesti militia [col. 3]. Domine quis es subsistentia vitae nostrae et illorum, custodi corda ipsorum, Deus, quoniam fortis et gloriosus es per omnia saecula saeculorum. Universus populus et sacerdotes dicant:

Amen, fiat, fiat, fiat.

bucurie. Prin Tine a fost înlăturată stricăciunea şi a fost aşezată nestricăciunea. Omul a fost făcut de mâinile Tale din pământ, dar după ce a crezut cu adevărat în Tine, nu mai este pământ.

Prin numele Tău, Doamne Dumnezeule atotputernic, şi al iubitului Tău Fiu, Iisus Hristos, îi curăţ de rău pe aceştia: goneşte din sufletele robilor Tăi aceştia orice boală şi supărare, tot îndemnul la rău, toată necredinţa, toată îndoiala, tot dispreţul, tot duhul necurat, toată lucrarea vrăjitorească şi aducătoare de moarte, care se află sub pământ aprins, întunecos, urât mirositor, plin de farmece şi de desfrânare, [goneşte] pofta trufaşă după cum şi pofta aprinsă după argint. Doamne Dumnezeule, fă să se depărteze cu adevărat de la robii Tăi aceştia, care au fost chemaţi la Tine, armele Satanei, orice vrăjitorie, făcăturile, cinstirea idolilor, ghicitul, astrologia, necromanţia, ghicitul în stele, astronomia, momelile patimilor, pofta ruşinoasă, nelinişstea, pofta după argint, beţia, necinstea, preacurvia, dezmăţul, îndrăzneala, sfada, mânia, dezordinea, stricarea şi bănuiala cea rea. Auzi-mă cu adevărat, Doamne, şi pogoară asupra robilor Tăi aceştia duhul păcii, ca de Tine fiind păziţi, să aducă prin Tine roadele credinţei, ale virtuţii, ale înţelepciunii, ale curăţeniei, ale schimniciei, ale răbdării, ale nădejdii, ale buneiînţelegeri, ale smereniei şi laudei, fiindcă Ţie Îţi sunt chemaţi slujitori în numele lui Iisus Hristos, când sunt botezaţi în Treime, în numele Tatălui al Fiului şi al Sfântului Duh, martori fiind îngerii Tăi, mărirele, domniile şi toată oştirea cerească. Doamne, Cel ce eşti temelia vieţii noastre şi a lor, păzeşte inimile lor, Dumnezeule, căci puternic şi preamărit eşti în toţi vecii vecilor. Tot poporul şi credincioşii să zică:

Amin, să fie, să fie, să fie.

Si, dum episcopus exorcismum profert, aliquis exagitetur, repenteque exsurgens fleat, vel clamitet, vel spumet, vel dentes frendat, vel procaciter adspiciat, vel admodum se extollat, aut celeri impetu abreptus evadat, si quis ejusmodi (deprehendatur), a diaconis abscondatur, ne perturbatio fiat, dum episcopus loquitur. Qui ejusmodi fuerit, exorcizetur a sacerdotibus, donec mundetur et tum baptizetur.

Postquam sacerdos exorcizaverit eos, qui oblati fuerunt, aut qui inventus fuerit immundus, insufflet in ipsos, signet eos in fronte, ad nares, ad pectus, ad aures et sic eosdem in ordine disponat.

VIII

Diebus autem quadraginta paschae maneat populus in templo, vigilans, orans, audiensque scripturas, hymnos et sermones doctrinae.

Sabbato autem ultimo vigilent nocte (fideles in ecclesia) cum exorcizantur catechumeni, usque ad mediam noctem ejusdem sabbati.

Suscepturi baptismum nihil secum afferant, praeter unum panem ad eucharistiam.

Hoc autem modo baptizentur, dum accedunt ad aquas, quae debent esse mundae et fluentes; primo pueri, deinde viri, tandem mulieres.

Si quis (accedens ad baptismum) velit virginitatem vovere (Deo), hic baptizetur primus ab episcopo.

Mulieres, dum baptizantur, solvant comam.

Pueri omnes, qui valent in baptismo (per se) responsum dare, respondeant, repetentes verba post sacerdotem: sin autem minime (respondere) valeant, respondeant pro illis eorumdem parentes vel familiaris aliquis ipsorum.

Dacă cineva, în timp ce episcopul rosteşte această rugăciune, se frământă şi sculându-se pe neaşteptate plânge ori strigă tare, ori spumegă, ori scrâşneşte din dinţi ori se uită duşmăneşte, ori se laudă prea mult, sau fuge apucat de o pornire pripită, dacă e prins cineva cu astfel (de apucături), să fie ascuns de diacon, ca nu cumva să se facă tulburare, când vorbeşte episcopul. Cel ce a avut astfel de apucături să fie curăţit de către preoţi, până se va limpezi şi atunci să fie botezat.

După ce preotul i-a curăţit de rău pe cei aduşi ori pe cel ce a fost găsit necurat, să sufle peste ei, să-i însemne pe frunte, la nări, la piept, la urechi şi astfel să-i pună în rânduială.

VIII

Iar în cele patruzeci de zile ale [postului] Paştelui, poporul să rămână în biserică, priveghind, rugându-se şi ascultând Scripturile, imnurile şi cântările învăţăturii.

Dar în sâmbăta de la urmă, (credincioşii) să privegheze noaptea (în biserică) în timp ce sunt curăţiţi de rău catehumenii, până la miezul nopţii acestei sâmbete.

Cei ce vor primi botezul să nu aducă nimic cu ei, în afară de o singură pâine pentru Euharistie.

Dar, când intră în apă, care trebuie să fie curată şi curgătoare, să fie botezaţi în acest fel: mai întâi copiii, apoi bărbaţii, la sfârşit femeile. Dacă cineva (venind la botez) vrea să ia hotărârea [jurământul] fecioriei, acesta să fie botezat primul de către episcop.

Femeile, când sunt botezate, să-şi dezlege părul.

Toţi copiii care sunt în stare să dea răspunsul la botez, să răspundă, spunând cuvintele după preot; iar dacă nu sunt în stare (să răspundă) nicidecum, să răspundă pentru ei părinţii ori cineva de-al casei dintre ai lor.

Cum post responsum descendunt baptizandi in aquas, videat episcopus, ne quis vir gerat annulum, vel mulier ornamentum auro confectum: (si) quidem nemini fas est quiquid alienum in corpore habere, dum in aquis est, sed quod habet, tradat iis, qui prope sunt.

Cum sint signandi oleo in unctionem, episcopus oret super illud (oleum) et gratias agat, item aliud (oleum) exorcizet exorcismo catechumenorum. Illud quidem, quod exorcizatur, deferat diaconus et prope ipsum sistet presbyter. Qui igitur sistit prope oleum, super quod fit oratio gratiarum actionis, sit in parte dextera, et qui sistit prope aliud (oleum), quod exorcizatur, sit in parte sinistra.

Apprehendens [fol. 347 r. col I] (episcopus) singulos baptizandos, qui se versus occidentem convertunt, dicat: «Dic: *Abrenuntio tibi, satanas, tuoque universo cultui, tuis scenis, tuis cupiditatibus, cunctis tuis operibus*» et, postquam haec dixerit et professus fuerit, ungatur oleo exorcizato, dum ille, qui ipsum ungit dicit: *«Ungo (te) hoc oleo ad liberationem ab omni spiritu pravo et impuro et ad liberationem ab omni malo.»*

Hinc illum convertat versus orientem et dicat illi: «Dic: *Submitto me tibi, Pater, Fili et Spiritus sancte, a quo omnis natura trepidat et pavit, da mihi ut omnia tua placita sine macula perficiam.*»

Deinde episcopus tradat illum presbytero, qui baptizare debet.

Baptizandi stent nudi in aquis. Cum baptizando descendat et diaconus simili modo.

Cum itaque baptizandus descenderit in aquas, baptizans manum ei imponens dicat ita: «*Credis in*

După răspuns, când cei ce trebuie botezaţi coboară în apă, episcopul să ia aminte ca nu cumva vreun bărbat să poarte inel, ori vreo femeie podoabă făcută din aur: întrucât nu este îngăduit nimănui să aibă ceva străin pe corp când este în apă, ci să dea ceea ce are celor ce sunt în apropiere.

Să fie însemnaţi cu untdelemn spre ungere, episcopul să se roage peste acel (untdelemn) şi să mulţumească (să aducă rugăciune de mulţumire), de asemenea să cureţe de rău alt (untdelemn) pentru curăţirea catehumenilor. Untdelemnul care e curăţit [sfinţit] să-l aducă diaconul şi preotul să stea lângă el. Deci, cel ce stă lângă untdelemnul peste care se face rugăciunea de mulţumire, să fie în partea dreaptă, şi cel ce stă lângă (untdelemnul) care este curăţit [sfinţit] să fie în partea stângă.

Luând (episcopul) pe fiecare în parte dintre cei ce trebuie botezaţi, care se întorc spre apus, să zică: „Spune: *Mă lepăd de tine, Satano, şi de toată slujirea ta, de prefăcătoriile tale, de poftele tale, de toate faptele tale*". Şi după ce a spus şi a mărturisit acestea, să fie uns cu untdelemn curăţit, în timp ce acela care-l unge zice: „*Te ung cu acest untdelemn spre izbăvirea de orice duh rău şi necurat şi spre izbăvirea de tot răul*".

Apoi să-l întoarcă spre răsărit şi să zică lui: „Spune: *Mă supun Ţie, Părinte, Fiului şi Duhului Sfînt, de care toată firea tremură şi se înspăimântă, ajută-mă să împlinesc toate cele plăcute Ţie, fără de prihană*".

După aceea, episcopul să-l dea în grijă preotului, care trebuie să-l boteze.

Cei ce trebuie botezaţi, să stea goi în apă. Şi diaconul să coboare în acelaşi fel cu cel ce trebuie botezat.

Aşadar, după ce cel ce trebuie botezat a coborât în apă, cel ce îl botează să zică astfel, punându-şi mâinile peste el: „*Crezi în Dumnezeu, Tatăl atot-*

Deum, Patrem omnipotentem?» et baptizandus respondeat: *Credo*. Et continuo illum prima vice baptizet. Tum sacerdos dicat: *Credis et in Christum Jesum Filium Dei, qui ex Patre venit, qui a principio cum Patre est, qui ex Maria Virgine per Spiritum sanctum natus est, qui crucifixus est sub Pontio Pilato, mortuus est, resurrexit tertia die reviviscens ex mortuis, ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris, et venturus est ad judicandos vivos et mortuos?* et cum ille respondeat: *Credo*, eumdem secunda vice baptizet. Deinceps dicat: *Credis et in Spiritum sanctum; in Ecclesiam sanctam?* et qui baptizatur dicat: *Credo*; et illum tertio baptizet.

Deinde, cum ex aqua ascendit, ipsum ungat presbyter oleo, super quod gratiarum actio recitata fuit, dicens: «*Ungo te oleo in nomine Jesu Christi*».

Mulieres a viduis habentibus praecedentiam sessionis ungantur, cum presbyter recitat super illas (formulam). Item in collatione baptismi eaedem viduae intra velum teneant mulieres obducto velo, cum episcopus profert formulas professionis; itemque dum profert formulas abrenuntiationis.

IX

Cum itaque congregati simul fuerint in ecclesia, episcopus imponat super illos manum et dicat sic proferens super illos:

Invocationem Spiritus sancti

Domine Deus, qui per dilectum Filium tuum Jesum Christum sanctos tuos apostolos Spiritu tuo sancto replevisti; qui per eundem Spiritum concessisti, ut beati prophetae tui loquerentur; qui dignos effecisti [col. 2] hosce famulos tuos, ut per Christum tuum mererentur remissionem peccatorum

puternic?" Şi cel ce trebuie botezat să răspundă: *„Cred"*. Şi îndată să-l boteze pe el prima dată. Apoi preoţii să zică: *„Crezi în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care a venit de la Tatăl, Cel ce este dintru început cu Tatăl, Cel ce s-a născut din Maria Fecioara prin Duhul Sfânt, Cel ce a fost răstignit sub Ponţiu Pilat, a murit, a înviat a treia zi, întorcându-se la viaţă din morţi, s-a suit la cer, şade de-a dreapta Tatălui şi va veni să judece pe cei vii şi pe cei morţi?"* Şi când acela răspunde: *„Cred"*, să-l boteze a doua oară. După aceea să zică: *„Crezi şi în Duhul Sfânt; în Biserica Sfântă?"*. Şi cel ce e botezat să zică: *„Cred"*; şi să-l boteze a treia oară.

În cele din urmă, când se ridică din apă, preotul să-l ungă cu untdelemnul peste care a fost rostită rugăciunea de mulţumire, zicând: *„Te ung cu untdelemn în numele lui Iisus Hristos"*.

Femeile să fie unse de către văduvele care au întâietate la şederea în biserică, în timp ce preotul rosteşte peste ele (cuvântul). De asemenea, în timpul efectuării botezului, aceleaşi văduve să le ţină pe femei înlăuntrul perdelei, în timp ce episcopul spune cuvintele mărturisirii; şi la fel când spune cuvintele lepădării.

IX

Aşadar, după ce s-au adunat împreună în biserică, episcopul să-şi pună mâinile peste ei şi să zică astfel, rostind asupra lor:

Chemarea Sfântului Duh

Doamne Dumnezeule, Cel ce prin Fiul Tău cel iubit, Iisus Hristos, ai umplut de Duhul Tău Cel Sfânt pe Sfinţii Tăi Apostoli; Cel ce prin acelaşi Duh ai îngăduit pe fericiţilor Tăi profeţi să grăiască. Cel ce ai învrednicit pe robii Tăi aceştia, ca prin Unsul Tău să dobândească iertarea păcatelor prin baia celei de-a doua naşteri, şi ai şters de la ei toată

per lavacrum regenerationis, atque ab iis omnem caliginem erroris tenebrasque infidelitatis abstergisti, fac ipsos per tuam philanthropiam dignos, qui tuo Spiritu sancto repleantur, tribuens eis tuam gratiam, ut serviant in veritate tibi, Deus, secundum tuum placitum, sancteque praecepta tua adimpleant, ut, praestantes omni tempore, quae sunt voluntatis tuae, ingrediantur in tabernacula tua aeterna per te et per dilectum Filium tuum Jesum Christum, per quem tibi gloria et imperium cum Spiritu sancto in saecula saeculorum.

Similiter (episcopus) oleum infundens et manum super caput ejus (i.e. recens baptizati) imponens dicat: *Ungendo ungo (te) in Deo omnipotenti, in Christo Jesu et in Spiritu sancto, ut sis operarius habens fidem perfectam et vas ipsi gratum.* Et signans illum in fronte, det ipsi pacem dicens: *Deus humilium sit tecum*; et qui obsignatur respondeat; «*Et cum spiritu tuo*». Et ita cum singulis faciat.

X

Hinc (recens baptizati) una cum universo coetu orent.

Oblatio a diacono deferatur (ad episcopum) et ab episcopo gratiae agantur.

Panis quidem offertur in typum corporis mei, calix vero miscetur vino cum aqua mixto ad significandum sanguinem et aquam lavacri, ut et homo interior, qui spiritualis est, mereatur ea, quae sunt similia, quaemadmodum et corpus. Omnes juxta praedicta sumant ex eucharistia, quae offertur, dicentes: *Amen.* Diaconi circumvolitent (flabellas?). Et, uti praecedenter dictum fuit, ille, qui dat communionem, dicat: *Corpus Jesu Christi, Spiritus sanctus, in sanationem* (medicinam) *animae et corporis.* Et qui suscipit respondeat: *Amen.*

negura greşelii şi întunericul necredinţei, învredniceşte-i pe ei prin iubirea Ta de oameni să se umple de Duhul Tău cel Sfânt, dăruindu-le lor harul Tău, ca să-Ţi slujească Ţie întru adevăr, Dumnezeule, după voia Ta, şi să împlinească cu sfinţenie poruncile Tale, ca, împlinind ei în toată vremea cele ce sunt după voia Ta, să intre în corturile Tale cele veşnice prin Tine şi prin Fiul Tău cel iubit, Iisus Hristos, prin care Ţie [se cuvine] slava şi puterea laolaltă cu Sfântul Tău Duh în vecii vecilor.

Tot la fel, turnând (episcopul) untdelemn şi punându-şi mâinile peste capul lui (adică al celui tocmai botezat), să zică: *„Ungându-te, te ung întru Dumnezeu cel atotputernic, în Hristos Iisus şi în Duhul Sfânt, ca să le fii lucrător cu credinţă şi vas plăcut”.* Şi însemnându-l pe el în frunte, să-i dea sărutul păcii, zicând: *„Dumnezeul celor smeriţi să fie cu tine”*; şi cel ce e pecetluit să răspundă: *„Şi cu duhul tău”.* Şi aşa să facă fiecăruia în parte.

X

După aceea, (cei tocmai botezaţi) să se roage împreună cu întreaga adunare.

Să fie adusă de către diacon (episcopului) ofranda şi episcopul să mulţumească.

Pâinea este dăruită, de fapt, ca semn al Trupului Meu, iar potirul este umplut de vin amestecat cu apă pentru a preînchipui Sângele şi apa botezului, ca şi omul lăuntric, cel duhovnicesc, să dobândească întocmai ca trupul, cele ce sunt asemănatoare. Toţi să primească din Euharistia adusă, potrivit cu cele spuse mai înainte, zicând: *Amin.* Diaconii să se mişte în jur [ţinând în mâini ripide (*circumvolitent flabellas*)]. Şi după cum s-a spus mai înainte, cel ce dă Împărtăşania să zică: *„Trupul lui Iisus Hristos, Duhul Sfânt, spre sănătatea sufletului şi a trupului”.* Şi cel ce primeşte să răspundă: *Amin.*

Qui effundit (sanguinem) ex calice, judicium sibi comparat: item qui videt et tacet, quin illum (i.e. effundentem calicem), quisque ipse fuerit, reprehendat.

Incitentur suscipientes eucharistiam a sacerdotibus ad bona opera sollicite facienda, ad diligendos peregrinos, exhibendumque (Deo) famulatum in jejunio et in omni bono opere.

Iidem etiam doceantur dogma resurrectionis corporum: ante enim susceptum baptismum, nemo verbum de resurrectione cognoscat. Hoc est enim statutum novum, habens nomen novum, quod nemo noscit, nisi qui suscipit (eucharistiam).

[col. 3] Diaconus ne praebeat communionem eucharisticam presbytero, sed discooperiat patenam vel pyxidem, et presbyter ipse (ex illa) sumat.

Diaconus populo communionem distribuat manu.

Absente presbytero, et necessitate urgente, diaconus baptizet.

XI

Si quis accipit aliquod donum (i.e. cibum) deferendum ad viduam vel ad mulierem pauperem vel ad aliquem, qui assidue occupatur ecclesiasticis negotiis, eo ipso die illud donet; si autem in crastinum illud apud se differt, addat aliquid ex suo et sic donum illud auctum det. Panis enim pauperis apud ipsum diu moratus est.

Feria quinta ultimae hebdomadae paschae offeratur panis et calix; et qui passus est pro eo, quod obtulit, ipse est qui accedit.

Cine varsă (sânge) din potir[75], sieşi îşi pregăteşte judecată; la fel cel ce vede şi tace, fără să-l mustre (pe cel ce varsă potirul), oricine ar fi fost el.

Cei ce primesc Euharistia să fie îndemnaţi de către preoţi să facă cu grijă fapte bune, să iubească pe drumeţi şi să aducă (lui Dumnezeu) slujire în post şi în toată fapta cea bună.

Tot ei să înveţe şi despre dogma învierii trupurilor, căci nimeni nu trebuie să cunoască vreun cuvânt despre înviere înainte de primirea botezului. Fiindcă acesta este un nou ipostasis, care are un nume nou, pe care nu-l cunoaşte nimeni în afară de cel ce primeşte (Euharistia).

Diaconul să nu dea împărtăşania euharistică preotului, ci să desfacă [să descopere] talgerul ori chivotul şi preotul însuşi să ia (din el).

Diaconul să împartă cu mâna împărtăşania poporului.

Când lipseşte preotul şi în caz de mare nevoie, să boteze diaconul.

XI

Dacă cineva primeşte vreun dar (adică mâncare) pe care trebuie să-l ducă unei văduve ori unei femei sărace ori cuiva care este prins în toată vremea cu treburile [afacerile] bisericeşti, să i-l dea chiar în acea zi; iar dacă i-l duce a doua zi, să adauge ceva din ale sale şi astfel să dea darul acela sporit. Fiindcă pâinea săracului a zăbovit la el în timpul zilei.

În ziua a cincea a ultimei săptămâni a Paştelui [înainte de Paşti] să fie adusă pâinea şi potirul; şi cel ce a suferit pentru ceea ce a adus, este însuşi cel ce vine[76].

75 Versiunea copto-arabă adaugă totodată că trebuie avut grijă ca nu cumva părticele din pâinea euharistică să cadă pe jos (N.R., p. 133).

76 Este ca şi cum s-ar dărui pe sine; accedere = a ajunge (la), a veni (la), a se adăuga (N.R., p. 135).

Offeratur lucerna in templo a diacono, qui dicit «Gratia Domini nostri cum omnibus vobis», et omnis populus respondet «Et cum spiritu tuo».

Psalmos spirituales dicant pueruli, et cantica ad accensionem lucernae Universus populus psallens voce consona respondeat: «Alleluja.» Nemo autem genua flectat, donec is, qui dicit, desierit. Item si lectio legitur, vel doctrinae verbum profertur.

Quando itaque nomen Domini profertur, vel cetera alia, uti supra commemoratum fuit, nemo se inclinet, ingrediens reptans.

XII

Paschae solutio fiat media nocte, quae sequitur sabbatum.

In pentecoste nemo jejunet, neque genua flectat: sunt enim illi dies dies quietis et laetitiae.

Qui oneribus laboris gravantur, sese recreent aliquantulum diebus pentecostes, et quavis die dominica.

Episcopus ante oblationem sacrificii congruenter dicat dicenda ad oblationem, cum alba induti ab invicem suscipientes dicant «Aleluja».

XIII

In coena aut in convivio sumant (fractionem) ii, qui proximi sunt pastori, tamquam ad benedictionem. Catechumenus autem non recipiat.

Qui familiaris aut consanguineus est magistri rerum profanarum, non permittat, ut ille secum laudet, neque cum illo edat ratione consanguinitatis aut ob congruentiam, ne forte ea, quae ineffabilia sunt, tradat lupo, et ipse sibi judicium assumat.

Să fie adusă în biserică o lampă de către un diacon, care zice: „Harul Domnului nostru [să fie] cu voi toţi" şi tot poporul să răspundă: „Şi cu duhul tău".

Copilaşii să zică psalmi duhovniceşti şi cântări la aprinderea lămpii. Tot poporul, psalmodiind într-un glas armonios, să răspundă: „Aleluia". Dar nimeni să nu îngenuncheze, până când va încheia cel ce vorbeşte. Tot la fel, dacă se citeşte cartea [sfântă] sau se ţine cuvânt de învăţătură.

Aşadar, când se pomeneşte numele lui Dumnezeu ori celelalte, precum s-a amintit mai sus, nimeni să nu se închine târându-se.

XII

Dezlegarea Paştelui să se facă la miezul nopţii, care urmează după sâmbătă. În perioada Penticostarului nimeni să nu postească şi să nu îngenunche: fiindcă acele zile sunt zile de odihnă şi de bucurie.

Cei ce sunt împovăraţi cu greutăţile muncii să se odihnească câte puţin în zilele Penticostarului şi în fiecare duminică.

Episcopul să zică în chip potrivit înaintea ofrandei pentru jertfă cele ce se cuvin spuse pentru ofrandă, în timp ce primitorii îmbrăcaţi în alb zic pe rând: „Aleluia".

XIII

La cină sau la masă, cei care sunt cei mai aproape de păstor să primească câte o bucată, ca pentru binecuvântare. Catehumenul însă să nu primească.

Cel ce e din aceeaşi familie ori rudă cu un învăţător de lucruri profane să nu-i îngăduie aceluia să se laude cu el şi nici să nu mănânce cu el din pricina rudeniei ori a potrivirii [înţelegerii lor], ca nu cumva din întâmplare să încredinţeze lupului cele de negrăit şi să-şi ia asupra-şi judecată.

Qui cum episcopo vocantur ad domum viri fidelis, edant moderate atque cum discretione, neque (bibant) ad ebrietatem aut (manducent) ad intemperantiam, neque ita ut ad risum moveatur, qui prope adstat, vel moerore afficias domum illius, qui advocavit. [fol. 347 v. col I] Potius sic ingrediantur domum illius, qui invitavit, ut poscat is, qui vocavit, ut sancti suam domum ingrediantur. Audistis enim vos esse sal terrae.

Qui comedunt, comedant quidem abundanter, sed ita ut superabundent reliquiae tum vobis, tum iis, ad quos, qui invitavit, vellet mittere aestimans cibum, qui superabundavit, tamquam relictum a sanctis et de illo gaudens.

Invitati, dum consident in convivo, ne extendant manus ante seniores, sed tum incipiant manducare secundi, cum primi jam desierint.

Edentes ne certent colloquio, sed edant in silentio. Si tamen quis cupiat aut episcopus vel presbyter interroget, responsum det.

Episcopo autem verbum proferente, quivis submisse laudet, sibi silentium seligens, donec interrogetur.

XIV

Qui fructus aut primos proventus segetum primitias vult offere, offerat episcopo.

XV

Si migraverit ex saeculo vir vel mulier fidelis, cui sunt filii, dent ipsorum bona ecclesiae, ut illa filiorum agat curam, et ut ex iis, quae habent, etiam pauperes subleventur, ut sic Deus filiis concedat gratiam et iis, qui reliquerunt, requiem.

Qui non habet liberos, ne plura possideat bona, sed ex iis, quae possidet, distribuat multa paupe-

Cei ce sunt chemaţi cu episcopul la casa unui om credincios, să mănânce cu măsură şi cu bună cuviinţă şi să nu (bea ca) să se îmbete sau (să mănânce) cu necumpătare şi nici în aşa fel încât să stârnească râsul celui ce stă în apropiere ori să întristeze casa celui ce l-a chemat. Mai degrabă să meargă în aşa fel în casa celui ce l-a chemat, încât aceluia să îi pară că intră nişte sfinţi în casa lui. Fiindcă aţi auzit că voi sunteţi sarea pământului.

Cei ce mănâncă să mănânce într-adevăr din belşug, dar în aşa fel încât cele rămase să fie din belşug atât pentru voi cât şi pentru aceia cărora cel ce v-a chemat vrea să le trimită, socotind el mâncarea care a prisosit ca rămasă de la nişte sfinţi şi bucurându-se de ea.

Oaspeţii, când se aşează la masă, să nu întindă mâinile înaintea celor mai bătrâni, ci acei de vârstă mai tânără să înceapă să mănânce când cei mai bătrâni au terminat deja.

Cei care mănâncă să nu vorbească sfădindu-se, ci să mănânce în linişte. Dacă totuşi cineva vrea să pună o întrebare, să-i răspundă ori episcopul, ori preotul.

Iar când episcopul ia cuvântul, fiecare să-l aculte cu supunere, păstrând linişte până e întrebat.

XIV

Cel ce vrea să aducă prinoase din roade ori din primele bucate ale ogoarelor să le aducă episcopului.

XV

Dacă a murit un bărbat ori o femeie credincioasă, care au copii, să fie date bunurile lor Bisericii, ca să poarte de grijă copiilor şi din cele ce au să fie ajutaţi şi săracii, aşa încât Dumnezeu să dăruiască har copiilor şi odihnă celor morţi.

Cel ce n-are copii, să nu aibă mai multe bunuri [decât îi trebuie], ci să împartă multe din cele ce

ribus et in carcere detentis, sibi reservans ea, quae congruunt et sufficiunt.

Qui liberos habeat, cupiatque secedere tamquam ad vovendam virginitatem, distribuat omnia bona pauperibus, et secedat ad ascetice vivendum, maneatque apud ecclesiam perseverans in orationibus et gratiarum actionibus.

XVI

Episcopus ita benedicat oblatos sibi fructus:

«Gratiam agimus tibi, Deus, omni tempore et hac etiam die, in qua tibi offerimus primitias fructuum, quos nobis in escam dedisti, tuaque virtute et verbo perfecisti. Tu enim in exordio mundi constitutionis jussisti terram, ut gigneret fructus varios in jucunditatem et voluptatem hominum, cunctorumque animalium. Quocirca laudamus te, Domine, pro omnibus istis, quibus nobis benefecisti, cum exornasti nobis terram variis fructibus. Benedic et famulum hunc tuum N., acceptumque habe ejus studium et charitatem per Filium Unigenitum tuum Jesum Christum, per quem tibi gloria, honor et imperium cum Spiritu sancto per omnia saecula saeculorum. Amen.»

Olera autem non benedicantur, sed fructus arborum, flores, rosae et lilia.

XVII

Fideles, quidquid sumentes vel manducantes, laudent, gratiasque agant, neque cum offendiculo vel scandalo edant.

Nemo suffocatum vel idolothytum [col. 2] gustet.

are săracilor şi celor închişi în temniţă, păstrând pentru el pe cele de care are nevoie şi câte îi sunt deajuns.

Cel ce are copii şi vrea să se retragă pentru a împlini jurământul fecioriei, să împartă săracilor toate bunurile şi să se dea la o parte ca să trăiască în schimnicie şi să rămână în biserică stăruind în rugăciuni şi mulţumiri.

XVI

Episcopul să binecuvânteze roadele ce i-au fost aduse astfel: „Mulţumim Ţie, Dumnezeule, în toată vremea ca şi în ziua aceasta în care Îţi aducem Ţie prinoasele roadelor pe care ni le-ai dăruit nouă spre hrană şi le-ai făcut cu puterea şi cu cuvântul Tău. Căci la începutul facerii lumii Tu ai poruncit pământului să facă roade felurite spre plăcerea şi desfătarea oamenilor şi a tuturor animalelor. De aceea, Te lăudăm pe Tine pentru toate acelea pe care ni le-ai binefăcut nouă, când ne-ai împodobit pământul cu felurite roade. Binecuvântează şi pe robul Tău acesta N. [numele] şi primeşte râvna şi dragostea lui prin Fiul Tău Unul-Născut, Iisus Hristos, prin care Ţie [se cuvine] slava, cinstea şi puterea împreună şi Sfântului Duh în toţi vecii vecilor. Amin".

Legumele să nu fie binecuvântate, ci numai roadele pomilor, florile, trandafirii şi crinii.

XVII

Credincioşii, orice ar primi ori ar mânca, să laude şi să mulţumească şi să nu mănânce supăraţi ori cu scandal.

Nimeni să nu guste din ceea ce a fost sugrumat ori închinat zeilor.

XVIII

Diebus paschae, praesertim ultimis, (nempe) feria sexta et sabbato, diu noctuque fiant tot orationes, quot cantica. Concio vero sit prolixa, lectionesque variae et crebrae.Vigiliae et anticipationes nocturnae bono ordine peragantur.

XIX

Diaconos, qui transeunt inter mulieres, ne ibidem forte reperiantur pueri inordinati, adjuvent lectores. Idem praestent hypodiaconi. Ne sinant autem pueros dormire. Est enim illa nox, maxime autem, quae subsequitur sabbatum, imago regni coelorum.

Qui laborant et defatigantur, usque ad mediam noctem defatigentur.

Primo dimittantur catechumeni, suscipientes benedictionem ex fractione panis (i.e. eulogiam).

Fideles cum dimittuntur, ordine et cum discretione se conferant ad suas domos; neque praetermittant orationem in suis conviviis.

Sacerdotes ne interrumpant sua ministeria.

Mulieres discedant, quaelibet sequens proprium virum.

Viduae usque ad tempus matutinum maneant in templo, habentes ibidem cibum.

Virgines simul maneant in templo, et episcopus opem iis ferat curamque gerat earum, diaconique ipsis ministrent. Presbyterae maneant apud episcopum usque ad tempus matutinum, orantes et requiescentes.

Pariter et recens baptizati.

Virgines (seu puellae) nupturae comitentur matres suas et pergant domum: id enim congruentius est.

XVIII

În zilele Paştelui [înaintea Paştelui], mai cu seamă în ultimele, adică în ziua a şasea [vineri] şi sâmbătă, ziua şi noaptea să se facă atâtea rugăciuni, câte cântări. Cuvântarea să fie lungă şi cele citite (sfinte) felurite şi dese. Privegherile şi pregătirile de noapte să fie săvârşite în bună rânduială.

XIX

Citeţii să-i ajute pe diaconii care trec printre femei, ca să nu se afle, din întâmplare, pe acolo copii neascultători. La fel ipodiaconii să fie de faţă. Dar să nu-i lase pe copii să doarmă. Fiindcă noaptea aceea, dar mai cu seamă cea care urmează după sâmbătă, este chipul împărăţiei cerurilor.

Cei ce lucrează şi se ostenesc, să se ostenească până la miezul nopţii.

Mai întâi să fie lăsaţi să plece catehumenii, primind binecuvântarea de la frângerea pâinii.

Credincioşii, când sunt lăsaţi să plece, să meargă pe rând şi în linişte la casele lor; şi să nu uite rugăciunea la mesele lor.

Preoţii să nu întrerupă slujbele lor.

Femeile să se retragă urmând fiecare pe bărbatul ei.

Văduvele să rămână în biserică până la vremea dimineţii, având mâncarea acolo [cu ele].

Fecioarele, de asemenea, să rămână în biserică şi episcopul să le dea de lucru şi să le poarte de grijă şi diaconul să le slujească. Bătrânele să rămână pe lângă episcop, până la vremea dimineţii, rugându-se şi odihnindu-se. Tot la fel şi cei abia botezaţi.

Fecioarele (sau tinerele) care au de gând să se mărite să-şi însoţească mamele şi să meargă acasă: căci acest lucru e mai potrivit.

XX

Jubeat episcopus proclamari, ne quis quidpiam gustet, donec sacrificium expletum fuerit, et universum ecclesiae corpus novam escam suscipiat.

Tunc ab initio vesperis baptizandi baptizentur post unam lectionem.

Si quis, antequam communionem eucharisticam suscipiat, aliquid manducaverit, fit reus, et nequaquam ipsi imputabitur (in meritum) jejunium, quod jejunavit.

Catechumenis, dum dimittuntur, imponatur manus.

Si qus fidelium morbi causa domi maneat, diaconus ipsi deferat sacrificium (i.e. eucharisticam communionem).

Si vero presbyter est, qui nequit (ad ecclesiam) venire, presbyter illi (communionem) deferat.

Si mulier praegnans aegrotet, et nequeat observare jejunium illis duobus diebus, jejunet altera die, sumatque in prima panem et aquam, et si nequit accedere (ad ecclesiam), diaconissa ad ipsam deferat communionem.

XXI

De iis, qui aegrotant, faciant certiorem episcopum, ut episcopus pro facultate eos visitet; ingenti enim solatio afficitur aegrotus, et praesertim, si fidelis est, cum [col. 3] summus sacerdos ejus meminerit.

XX

Episcopul să poruncească să se anunţe, ca nu cumva vreunul să guste ceva, până când se va fi săvârşit jertfa şi tot trupul [corpul] Bisericii va primi hrana cea nouă.

Atunci, cei ce trebuie botezaţi, să fie botezaţi la începutul vecerniei, după o citanie [biblică].

Dacă cineva a mîncat înainte de a primi împărtăşania euharistică, să fie socotit vinovat şi nu i se va socoti spre laudă nicidecum postul pe care l-a postit.

Când sunt lăsaţi să plece, să se pună mâinile peste catehumeni.

Dacă vreunul dintre credincioşi rămâne acasă pentru că e bolnav, să-i ducă diaconul împărtăşania euharistică[77].

Iar dacă cel ce nu poate să vină (la biserică) e preot, să-i ducă (Împărtăşania) un preot.

Dacă o femeie gravidă e bolnavă şi nu poate să ţină post în cele două zile, să postească a doua zi şi în prima să primească pâine şi apă şi, dacă nu poate să vină (la biserică), o diaconiţă să-i ducă împărtăşania.

XXI

Să fie înştiinţat episcopul cu privire la cei bolnavi ca episcopul să-i cerceteze după putinţă; fiindcă se aduce mare mângâiere celui bolnav, când cel mai mare preot [adică episcopul] îşi aduce aminte de el, şi mai ales dacă e credincios.

77 Traducătorul versiunii copto-arabe atribuie, fără discriminare, această sarcină preotului sau diaconului: „dacă credincioşii bărbaţi sau femei nu pot veni la biserică din cauza bolilor să le ducă tainele preotul sau diaconul" (N.R., p. 141).

XXII

Ei, qui in ecclesia psallit, virgines et pueri respondeant psallentes. Si et domi privatim psallant duo vel tres, similiter sibi invicem respondeant psallentes: similiter et viri.

XXIII

Si egenus aliquis moritur, illi, qui de omnibus curam agunt, curent vestire ipsum (i.e. ipsius cadaver).

Si moritur peregrinus, qui non possidet locum, in quo sepeliatur, cedant illi locum ii, qui possident, et si ecclesia locum possidet, ipsi det.

Item si praedictus non habeat indumentum (funebre), det ipsi ecclesia indumentum: si neque habeat, quae requiruntur ad sepulturam, sepeliatur (suppeditante ecclesia, quae necessaria sunt).

Si contingat, ut moriatur, qui non reliquit ecclesiae bona sua, custodiantur bona illa ad tempus, et post unum annum distribuantur pauperibus in suffragium ipsius animae, quin ecclesia illa sibi adsciscat.

Si quis postulet, ut post mortem unguento condiatur (ipsius cadaver), curent id diaconi, praesente presbytero.

Si ecclesia habeat coemeterium, ibidemque commoretur, qui custodit illud, episcopus provideat ipsi ex oblationibus ecclesiae, ne sit oneri iis, qui ad coemeterium accedunt.

XXIV

Semper populus curet summo diluculo orare statim, ac ipsi de lecto surrexerint, manusque laverint; inde singuli pergant ad opus, quod sibi libuerit.

XXII

Fecioarele şi copiii să răspundă celui ce cântă psalmi în biserică, cântând în psalmi. Şi dacă doi sau trei cântă acasă psalmi aparte, de asemenea să-şi răspundă unii altora când psalmodiază; la fel [să facă] şi bărbaţii.

XXIII

Dacă moare vreun sărac, să poarte de grijă să-l îmbrace (cadavrul lui) cei ce se îngrijesc de toţi.

Dacă moare vreun străin care nu are loc în care să fie înmormântat, să-i dea loc cei ce au, iar dacă are loc Biserica, să-i dea ea.

De asemenea, dacă cel amintit mai înainte nu are îmbrăcăminte (de înmormântare), să-i dea Biserica îmbrăcăminte; şi dacă nu are cele ce se cer pentru înmormântare, să fie înmormântat (îngrijindu-se Biserica de cele de trebuinţă).

Dacă se întâmplă să moară unul care n-a lăsat bunurile sale Bisericii, bunurile acelea să fie ţinute pentru un timp şi, după un an, să fie împărţite săracilor, spre uşurarea sufletului lui, fără ca Biserica să şi le ia asupră-i.

Dacă cineva cere ca după moarte să fie uns cu untdelemn (cadavrul lui), diaconul să poarte grijă de aceasta, preotul fiind de faţă.

Dacă Biserica are cimitir şi cel care-l păzeşte [paznicul] stă acolo [locuieşte acolo], episcopul să-i poarte de grijă din ofrandele bisericii, ca să nu fie o povară pentru cei ce vin în cimitir.

XXIV

[*Ceasurile de rugăciune din cursul unei zile*]

Totdeauna la ivitul zorilor credincioşii să poarte de grijă să se roage, îndată ce s-au sculat din pat şi şi-au spălat mâinile; apoi fiecare să meargă la treaba care-i place.

Curent omnes hora tertia orare cum moerore et labore, vel in ecclesia vel, si non possunt ad eclesiam se conferre, domi. Illa est enim hora, in qua fuit actus in crucem Unigenitus.

Pariter fiat oratio cum moestitia hora sexta, tunc enim fuit divisus dies per tenebras. Sit igitur vox, quae imitetur prophetas, creaturamque lugentem.

Hora quoque nona protrahatur oratio una cum collaudatione, veluti ad imitationem animarum eorum, qui laudant Deum haud mendacem, qui recordatus est suorum sanctorum, et misit Verbum suum et Sapientiam suam ad illuminandos ipsos. Ea enim hora vita patuit fidelibus, fluxeruntque sanguis et aqua ex latere Domini nostri.

Vespere, cum est initium diei subsequentis, perhibetque imaginem resurrectionis (finalis), fecit, ut nos (ipsum) laudaremus.

Media nocte surgant collaudantes et extollentes Deum propter (Domini) resurrectionem.

Ad auroram laudent cum psalmodia, quoniam postquam resurrexit (Christum), Patrem laudavit, psallentibus illis (i.e. apostolis).

Necesse est, ut vir fidelis, habens sociam conjugii uxorem (non) fidelem, eat persolvatque orationes memoratis horis.

Qui sunt casti, ne omittant (ullam ex dictis horis orationis): laudant enim (Deum) ornamenta [fol. 348 r. col.I] coeli, luminaria, sol, luna, stellae, fulgores, tonitrua, nubes, angeli, archangeli, gloriae, dominationes, tota militia, abyssi, maria, flumina, fontes, ignis, ros et omnis natura imbrem gignens, laudant quoque omnes sancti et omnes animae justorum.

Qui itaque orant, connumerantur in recordatione Dei.

Toţi să se îngrijească să se roage la *ceasul al treilea* cu tristeţe şi sârguinţă, fie în biserică fie acasă, dacă nu pot să se ducă la biserică. Fiindcă acela e ceasul la care Cel Unul-Născut a fost pus pe cruce.

La fel, să se facă rugăciune cu întristare la *ceasul al şaselea*, fiindcă atunci a fost întreruptă ziua prin întuneric (atunci s-a întunecat soarele). Aşadar, să fie glasul (celor care se roagă) care să închipuie pe profeţi şi făptura care se tânguie.

Chiar şi la *ceasul al noulea* să fie făcută rugăciunea odată cu lauda, ca spre închipuirea sufletelor care laudă pe Dumnezeul Cel fără minciună, Care şi-a adus aminte de sfinţii Săi şi a trimis Cuvântul Său ca să-i lumineze. Căci la ceasul acela viaţa a fost deschisă celor credincioşi şi a curs sânge şi apă din coasta Domnului nostru.

Seara [la vecernie], când e începutul zilei următoare şi înfăţişează chipul învierii (celei din urmă), ne-a lăsat Iisus Hristos prilej să-L lăudăm.

La mijlocul nopţii, să se scoale lăudând şi slăvind pe Dumnezeu pentru învierea (Domnului).

La răsăritul soarelui, să-L laude cu cântări de psalmi, fiindcă după ce a înviat, (Hristos) a lăudat pe Tatăl, în timp ce (Apostolii) cântau în psalmi.

Bărbatul credincios care are ca tovarăşă de căsătorie o soţie (ne)credincioasă trebuie să meargă şi să facă rugăciuni la ceasurile amintite.

Cei ce trăiesc în curăţie să nu treacă cu vederea (vreunul din ceasurile amintite); fiindcă (pe Dumnezeu) Îl laudă podoabele cerului, luminătorii, soarele, luna, stelele, fulgerele, tunetele, norii, îngerii, arhanghelii, măririle, stăpânirile, toată oştirea (îngerească), adâncurile, mările, râurile, izvoarele, focul, roua şi întreaga fire care naşte furtuna, ba chiar Îl laudă toţi sfinţii şi toate sufletele drepţilor.

Aşadar, cei ce se roagă sunt împreună socotiţi întru aducerea aminte a lui Dumnezeu.

XXV

Haec cum adimplebitis fideles, alteri alteros docete et admonete, efficientes, ut catechumeni progrediantur, atque diligentes omnes: (quod si perfeceritis) nunquam peribitis, sed vos eritis in me et ego in vobis.

Sit semper fidelis sollicitus, ut antequam cibum sumat, fiat particeps eucharistae, ut evadat nesciens laedi.

Haec docentes et adimplentes liberabimini: neque improba haeresis praevalebit super vos.

En modo, quaecunque voluistis, docui vos, uti et noscitis, quae jam vobis sum locutus, vosque docui et praecepi, antequam paterer.

XXVI

Vos autem potissimum, Joannes, Andreas et Petre, scitis modo omnia, quae vobis dixi, cum vobiscumque essem, quemadmodum et quae per Testamentum hoc, quod cum tradetis gentibus, omni tempore adimplebitur Patris mei voluntas permanens, adhibita omni cura; et qui audiunt, fructus bonos ferent.

Scitis, quod vobis dixi, non posse scilicet arborem bonum facere malos fructus: facite igitur omnia, quae vobis tum palam tum in abscondito mandavi, et Deus pacis erit vobiscum.

XXVII

Procidentes adoravimus eum dicentes: Gloria tibi, Jesu, nomen lucidum, qui nobis tribuisti scientiam mandatorum tuorum, ut nos similes tibi simus, omnesque qui obtemperant tibi.

XXV

Ori de câte ori veţi împlini acestea, credincioşilor, învăţăţi-vă şi sfătuiţi-vă unii pe alţii, făcând în aşa fel încât catehumenii să înainteze în ştiinţă şi iubindu-i pe toţi; (dacă aţi făcut aceasta), nu veţi pieri niciodată, ci voi veţi fi întru Mine şi Eu întru voi[78].

Credinciosul să se îngrijească întotdeauna să se împărtăşească înainte de a mânca, ca să scape de pedeapsă, fiind neştiutor.

Învăţînd şi împlinind acestea, veţi fi mântuiţi; şi nici erezia cea rea nu va avea putere asupra voastră.

Iată acum, aşa cum şi ştiţi, Eu v-am învăţat câte aţi voit, pentru ca să şi cunoaşteţi cele ce v-am spus şi v-am învăţat şi vi le-am arătat, înainte de a pătimi.

XXVI

Dar mai cu seamă voi, Ioane, Andrei şi Petre, acum ştiţi toate cele ce v-am spus şi [atunci] când eram cu voi precum şi cele din Testamentul acesta, prin care, când îl veţi încredinţa neamurilor, în toată vremea va fi împlinită voia nestrămutată a Tatălui Meu, fiind îndeplinită cu toată grija. Şi cei ce ascultă, vor aduce roade bune.

Ştiţi ce v-am spus, că pomul bun nu poate, de bună seamă, să facă roade rele; faceţi, deci, toate cele ce v-am poruncit atât în faţa lumii cât şi în taină, şi Dumnezeul păcii va fi cu voi.

XXVII

Căzând noi în genunchi, L-am proslăvit, zicând: Slavă Ţie, Iisuse, nume luminos, care ne-ai dăruit nouă cunoaşterea poruncilor Tale, ca noi şi toţi cei ce Ţi se supun să fim asemenea Ţie.

78 Cf. Ioan 14, 20 (N.A.).

Postquam locutus est docens nos, haec mandans, ostenditque sanationes, virtutesque multas, sublatus est a nobis relinquens nobis pacem.

Hoc Testamentum scriptis consignarunt Joannes, Petrus et Mattheus, Hierosolymisque miserunt exemplaria per Dosithaeum, Sillam, Magnum et Aquilam, quos elegerunt mittendos ad omnes mansiones. Amen.

Explicit liber secundus Clementis. Conversus fuit ex lingua graeca in syriacam a Jacobo paupere anno 998 graecorum.

După ce ne-a vorbit învăţîndu-ne, poruncindu-ne acestea şi ne-a arătat tămăduiri şi minuni multe, S-a înălţat de la noi, lăsându-ne pace.

Acest Testament l-au însemnat în scris Ioan, Petru şi Matei şi au trimis cópii la Ierusalim, prin Dositei, Sila, Magnus şi Acvila, pe care i-au ales să-l trimită în toate locurile. Amin.

Aici se încheie cartea a doua a lui Clement. Tălmăcirea s-a făcut din limba greacă în siriacă, de către Iacob cel sărac în anul 998 al grecilor.

CUPRINS

Studiu introductiv 5
Nota traducătorului 19
Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos 21

Seria SPIRITUALITATE
a colecţiei PLURAL vă propune în 1996

Ignaţiu de Loyola – *Exerciţii spirituale*
* * * – *Testamentum Domini* (ediţie bilingvă)
Paul Evdochimov – *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*
Sozomen – *Istorie bisericească*
Mihai Răzvan Ungureanu – *Comentarii la «Plîngerile lui Ieremia»*
Filon din Alexandria – *Viaţa contemplativă*

În colecţia PLURAL
au apărut

1. Adrian Marino – *Pentru Europa. Integrarea României. Aspecte ideologice şi culturale*
2. Lev Şestov – *Noaptea din grădina Ghetsimani*
3. Matei Călinescu – *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter*
4. Barbey d'Aurevilly – *Dandysmul*
5. Henri Bergson – *Gîndirea şi mişcarea*
6. Liviu Antonesei – *Jurnal din anii ciumei: 1987-1989*
7. Stelian Bălănescu, Ion Solacolu – *Inconsistenţa miturilor: Cazul Mişcării legionare*
8. Marcel Mauss, Henri Hubert – *Teoria generală a magiei*
9. Paul Valéry – *Criza spiritului şi alte eseuri*
10. Virgil Nemoianu – *Micro-Armonia*
11. Vladimir Tismăneanu – *Balul mascat*
12. Ignaţiu de Loyola – *Exerciţii spirituale*
13. * * * – *Testamentum Domini* (ediţie bilingvă)

PLURAL M

1. Émile Durkheim – *Formele elementare ale vieţii religioase*
2. Arnold Van Gennep – *Riturile de trecere*
3. Carlo Ginzburg – *Poveste nocturnă*

În pregătire:

Georges Duby – *Anul 1000*
Michel de Certeau – *Fabula mistică*
Vasile Gogea – *Fragmente salvate*
Paul Ricoeur, J.L. Marion ş.a. – *Fenomenologie şi teologie*
Adrian Marino – *Politică şi cultură*
* * * – *Marele Inchizitor. Dostoievski şi noi.*

Bun de tipar : mai 1996 Apărut : 1996
Editura Polirom, B-dul Copou nr.3 • P.O. Box 266,
6600, Iaşi • Tel. & Fax (032) 214100 ; (032) 214111
Email : polirom@mail.cccis.ro

Tiparul executat la Polirom S.A. 6600 Iaşi,
Calea Chişinăului nr. 32
Tel. & Fax (032) 230323 ; (032) 230485

Valoarea timbrului literar se virează la Uniunea
Scriitorilor din România, Cont nr. 45101032,
BCR Filiala sect. 1 Bucureşti

POLIROM

SPIRITUALITATE

Lucrarea apocrifă *Testamentum Domini* se încadrează în grupa scrierilor numite *Rânduieli* sau *Orânduiri bisericeşti*. Titlul lucrării a făcut ca această scriere, parte integrantă a uneia mai întinse, *Octateuhul lui Clement*, să se bucure de aceeaşi trecere ca şi *Didahia Apostolilor*, *Tradiţia Apostolică*, *Didascalia* sau *Constituţiile Apostolice*.

Testamentum Domini se prezintă ca provenind de la Mântuitorul Însuşi, Care, după ce a înviat din morţi, ar fi dat dispoziţii şi învăţături Apostolilor în legătură cu eshatologia şi cu viaţa liturgică, morală şi disciplinară din cadrul Bisericii primare.

Acestea sunt semnele aceluia (ale lui Antihrist). Capul lui scânteietor ca o flacără ; ochiul lui drept plin de sânge ; cel stâng de culoare verzuie, având două pupile. Pleoapele lui sunt albe ; buza de jos mare ; coapsa dreaptă mică şi picioarele late ; degetul lui cel mare zdrobit şi lunguieţ. Aceasta este secera întristării...

Acestea sunt armele de judecată şi distrugere a fiilor pământului, nimicirea celor credincioşi, calea împrăştierii. Deoarece calea lui (a lui Antihrist) este în rătăcire, virtutea spre blasfemie, mâinile spre înşelăciune, dreapta în nenorocire şi stânga în întuneric.

Plural
EDITURA POLIROM
ISBN 973-9248-04-7
Preţ = 6373 + 127 TL = 6500 lei

Pe copertă: *Triumful Crucii* (detaliu), mozaicul absidei Basilica Sf. Clement Roma